PRE-SUPUNERE
(eseuri despre credinţă)

Franciscus Georgius

ediţie electronică
Jibou, 8 septembrie 2013

Descriere CIP:

GYÖRFI-DEÁK, GYÖRGY
Pre-Supunere (eseuri despre credinţă) / Franciscus Georgius. – Ediţie electronică : Jibou, 2013.
144 p.; 21 cm.
Fără ISBN, fără preţ.

Autorul poate fi contactat la adresa:
gyuri4675@yahoo.com

ÎNGERII DIN CER COBOARĂ

O diferenţă surprinzătoare în textul colindelor de Crăciun cântate la noi de diferite neamuri este cea referitoare la numărul îngerilor.

În cântarea ungurească „*Mennyből az angyal*" (Îngerul din Cer coboară) este vorba despre unul singur, precum stă scris în „*Sfânta Evanghelie după Luca*": „*Şi în ţinutul acela erau păstori, stând pe câmp şi făcând de strajă noaptea împrejurul turmei lor. Şi iată îngerul Domnului a stătut lângă ei şi slava Domnului a strălucit împrejurul lor, şi ei s-au înfricoşat cu frică mare. Dar îngerul le-a zis: Nu vă temeţi. Căci, iată, vă binevestesc vouă bucurie mare, care va fi pentru tot poporul. Că vi s-a născut azi Mântuitor, Care este Hristos Domnul, în cetatea lui David.*" (Luca 2:8-11)

Colinda românească „*Deschide uşa, creştine!*" a surprins un moment ulterior, de glorificare a Domnului întrupat în Prunc: „*Îngerii din cer coboară/ Staulul de-l înconjoară/ [...]/ Îngerii cu flori în mână/ Împletesc mândră cunună...*" Într-adevăr, dacă citim în continuare „*Sfânta Scriptură*" vedem că: „*Şi deodată s-a văzut, împreună cu îngerul, mulţime de oaste cerească, lăudând pe Dumnezeu şi zicând: Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pământ pace, între oameni bunăvoire!*" (Luca 2:13-14)

De-a lungul istoriei, se cunosc o sumedenie de apariţii angelice certificate. În secolul XX, una dintre ele a avut loc în primăvara anului 1916, în Portugalia, pe dealul numit Cabeço. Trei copii, Lucia dos Santos (9 ani) şi verii săi, Jacinta (6 ani) şi Francisco Marto (8 ani), păşteau oile. Întrucât a început să ploaie, micii păstori şi-au căutat un adăpost, apoi, când răpăiala a încetat, au ieşit să se joace. Dar brusc s-a stârnit un vânt puternic, care a răvăşit măslinii, iar micuţii au văzut cum se apropie de ei,

coborând din cer, un tânăr de circa 14-15 ani, mai alb decât zăpada, al cărui trup părea atât de transparent ca şi cristalul.

„*Nu vă fie frică! Sunt Îngerul Păcii. Rugaţi-vă împreună cu mine*”, a spus mesagerul divin şi a îngenunchiat, apoi şi-a lipit fruntea de pământ. Impresionaţi, copiii l-au imitat şi au spus după el: „*Doamne, cred în Tine, mă închin ţie, nădăjduiesc în Tine şi Te iubesc. Cer iertare pentru toţi cei care nu cred în Tine, nu Ţi se închină, nu speră în Tine şi nu Te iubesc.*”

După ce au repetat rugăciunea de trei ori şi au învăţat-o, îngerul le-a zis: „*Rugaţi-vă mereu în acest fel. Inimile lui Iisus şi Maria vor asculta rugăminţile voastre.*” Apoi a dispărut. Lucia dos Sandos este fetiţa căreia apoi, un an mai târziu, la Fatima, i s-a arătat Fecioara Maria.

Îngerii sunt prezenţi în toate cele trei mari religii bazate pe „*Sfânta Scriptură*”: mozaism, creştinism, mahomedanism. În fapt, ei apar pentru prima oară în zoroastrism, la persani, discipolii lui Zarathustra. Spiritele Luminii, slujitorii cereşti ai Domnului, L-au ajutat să învingă revolta spiritelor răzvrătite, război crâncen consemnat de mitologia greco-romană (titanomachia), menţionat succint în „*Geneză*” (Facerea 6:2-4) şi prezentat pe larg în „*Cartea lui Enoh*”. Spiritul sălăşluitor în Rai şi devotat lui Dumnezeu a primit numele evreiesc de „*maleach*”, adică „*mesager, trimis*”: „*anghelos*” în greacă, „*angelus*” în latină.

În „*Vechiul Testament*” cuvântul „*înger*” apare de 213 de ori. Slujitorii divini i s-au arătat sclavei Agar, lui Lot, Avraam şi Moise. Iacov a văzut în vis o scară cerească pe care se suiau şi se pogorau îngerii lui Dumnezeu. În „*Noul Testament*”, un alt mesager i s-a arătat lui Iosif în vis, sfătuindu-l să n-o părăsească pe Fecioara Maria, deoarece Neprihănita îl va naşte pe Mântuitor, al cărui nume va fi Iisus (Matei 1:18-24). Un alt trimis l-a avertizat apoi că soldaţii lui Irod vor trece prin sabie pe toţi băieţii de până la doi ani şi i-a poruncit să fugă în Egipt (Matei 2:13-14), de unde Sfânta Familie a revenit când o nouă apariţie l-a înştiinţat pe Iosif că regele despotic a murit (Matei 2:19-21).

Ce sunt îngerii? Vorbind despre ceea ce se va întâmpla cu oamenii credincioşi după moarte, Învăţătorul zicea: „*Căci la*

înviere, nici nu se însoară, nici nu se mărită, ci sunt ca îngerii lui Dumnezeu în cer." (Matei 2:30). Va să zică, cu excepţia îngerilor căzuţi şi exilaţi în Iad, ei locuiesc în Rai, unde pot fi zăriţi ocazional, în nopţile când poporul zice că „*se deschid Cerurile*". Urmând poruncile Domnului, ei împlinesc diferite misiuni pe Pământ, fie de transmitere a unor porunci, fie de apărare a oamenilor deosebiţi, precum salvarea din groapa cu lei a proorocului Daniel sau eliberarea apostolilor din temniţa arhierească (Faptele apostolilor. 5:17-32).

Conform tradiţiei populare, fiecare dintre noi are un înger în dreapta sa, trimis de Dumnezeu pentru dreaptă povăţuire şi apărare, başca un diavol în stânga, trimis de Talpa Iadului să-şi încerce norocul cu ispitirile, amândoi nevăzuţi. Românul spune despre un om nevolnic că: „*e slab de înger*". Demult, când sarea era greu de găsit şi foarte scumpă, fiind coborâtă cu plutele pe Someş sau pe Mureş şi dusă până în Germania, era un ghinion să răstorni o solniţă pe masă, semn cert că neîndemânaticul va fi certat de capul familiei. Este semnificativ faptul că soluţia tipică de apărare magică îi cerea nefericitului ca, după ce a adunat sarea vărsată, să ia un pic din ea şi s-o arunce peste umărul stâng, fix în ochii diavolului de serviciu.

O credinţă mult răspândită este menită să aline durerea părinţilor greu încercaţi de pierderea unui copil. Se zice că toţi cei care mor până să împlinească şapte ani se prefac după moarte în îngeri. Ei se duc la Dumnezeu, slujindu-l şi rugându-se pentru sufletele părinţilor lor, ba, în cazul cel mai nefericit, vor coborî chiar şi în iad, unde aceşti părinţi, poate, se vor chinui în focul cel veşnic, şi acolo le vor face vânt cu aripioarele lor, ca să-i mai răcorească.

Cât despre cazul fericit, tuturor ne este îngăduit să credem şi să sperăm că îi vom regăsi în Rai pe toţi cei iubiţi. Doamne ajută!

DARNICII

Motto:
Vei luci, blând Viflaim, când va fi să nu mai fim ?
(Gheorghe Tomozei - Felurite petreceri)

În ultimii ani, tot mai mulţi români s-au dus să lucreze în Spania şi, când au revenit acasă, şi-au povestit păţaniile şi impresiile. În Peninsula Iberică, multe obiceiuri sunt cu totul diferite de cele de la noi. Să luăm de exemplu Crăciunul. Spaniolii nu pun copiilor cadouri sub brăduţ, nu le strecoară în şosetele atârnate de şemineu sau în cizmuliţele puse în fereastră. Ei aşteaptă Boboteaza şi Închinarea Magilor de la Răsărit ca să le dăruiască celor mici dulciuri şi jucării. Dacă l-aş fi citit cu mai multă atenţie pe Alejo Carpentier, n-aş fi sărit în romanul „*Recursul la metodă*” peste savuroasele rânduri despre misteriosul Santiclo (nume parodizat, obţinut prin distorsionarea englezescului Santa Claus), un personaj dubios, la fel roşu ca steagul partidului comunist, „*care venea să aducă jucării copiilor cu treisprezece zile înainte ca Cei Trei Magi - cum se întâmplase întotdeauna aici - să se ocupe de treaba aceasta*”.

Se crede că înţelepţii veniţi s-o felicite pe Maica Sfântă şi să se închine Pruncului au fost Baltazar, Gaspar şi Melchior. Potrivit Evangheliei după Matei, ei au ajuns în Bethlehem via Ierusalim, îndrumaţi de o stea foarte strălucitoare. Noul Testament nu precizează numărul lor, nici de unde au venit, dar tradiţia susţine că ei proveneau din Mesopotamia, din Persia şi din Etiopia.

Baltazar sau Boldişar este un vechi nume de origine asiro-babiloneeană şi înseamnă „*Baal să-l apere pe rege*”. Gaspar ar fi putut să fie iranian, iar Melchior din ţara de unde, două milenii mai târziu, jamaicanii de culoare au importat cultul rastafari, al

cărui profet *reggae* a fost cântăreţul Bob Marley. Găsindu-l pe „*regele Iudeilor, Cel ce S-a născut*” (Matei 2:2) în ieslea din peştera amenajată ca şi grajd, magii L-au adorat şi I-au dăruit aur (simbol al regalităţii), tămâie (odor rezervat sacrificiilor întru cinstirea lui Dumnezeu) şi smirnă (reprezentând suferinţa şi moartea). Evanghelia ne povesteşte că, după vizita la Sfânta Familie, înţelepţii au fost avertizaţi în vis că intenţiile regelui Irod (Herodes cel Mare) nu sunt cele mai cinstite şi s-au întors „*în ţara lor*” pe altă cale.

Unde s-au dus?

Marco Polo ne dă un răspuns în „*Milionul*” său:

„*În Persia se află oraşul Sabba (Sava), din care au plecat cei trei crai care l-au slăvit pe Cristos când s-a născut. În acest oraş sunt îngropaţi în mormânt frumos cei trei crai care se păstrează aşa de întregi, încât nici părul nu le-a căzut. Unul se numeşte Baltazar, altul Melchior şi altul Gaspar. Messer Marco întrebă de multe ori în oraş despre cei trei crai, dar nimeni nu ştia altceva decât că erau îngropaţi din vremurile vechi.*”

O altă tradiţie, notată de călugărul carmelit Johannes von Hildesheim, susţine că ei au fost botezaţi de Apostolul Toma în India, unde au fost îngropaţi în 54 A.D. Moaştele lor au fost aduse la Constantinopole de Sfânta Elena, mama lui Constantin cel Mare, de unde au ajuns la Milano, iar apoi la Köln, unde se află şi în prezent.

Să observăm cum călătorul veneţian îi numeşte „*crai*” pe „*magi*”, adică „*regi*”, obicei deja încetăţenit în Europa de după anul 1000, vreme când întreg continentul era adesea bântuit de epidemii, cele mai cumplite fiind cele de ciumă bubonică. Lumea credea că bolile sunt provocate de vrăjitori şi se temea de ei, deci nu era deloc potrivit să se vorbească despre „*Magii de la Răsărit*” (vezi Jean Delumeau, „*Frica în Occident*”), aşa că, dacă iniţiaţii astrologi tot erau bogaţi şi distinşi, au fost avansaţi post-mortem ca suverani. Într-un fel, faptul că au fost primiţi de Irod sugerează că erau egali în rang. Totuşi, dacă ei erau domnitori şi stăpâneau

regiuni întinse dintr-o parte a lumii veşnic afectată de conflicte, „*regii*” n-ar fi putut să-şi părăsească ţările ca să pornească într-o călătorie care cu siguranţă a durat mai multe luni, chiar dacă au mers călare.

Referitor la incertitudinea care planează şi azi cu referire la numărul înţelepţilor veniţi „*la Viflaim*”, merită să citām un episod comic, relatat în romanul „*Cişmigiu & Comp.*” de Grigore Băjenaru. Rugat cu multă bunăvoinţă de către Napoleon Creţu, profesorul de italiană, să comenteze la alegere o operă literară, elevul Puiu Maximilian a ales poezia „*Il Cinque Maggio*” de Alessandro Manzoni, operă scrisă la moartea lui Napoleon (5 mai 1821).

- Perfect! s-a entuziasmat dascălul. E o poezie frumoasă, care îmi place şi mie foarte mult! Vrei să-mi spui ce înseamnează „*cinque Maggio*”?

- Da, dom' profesor - răspunse elevul foarte convins de uşurinţa întrebării, pe care o considera cu totul inutilă, întrucât traducerea titlului îi părea evidentă. „*Cinque Maggio*” înseamnează „*Cei cinci magi*”!

Spre deosebire de obiceiurile ortodoxe, de Bobotează preoţii catolici nu numai că sfinţesc casa credincioşilor, ci în plus scriu cu cretă pe uşa de la intrare cifrele anului şi iniţialele celor trei magi, în cazul de faţă:

20 + G + M + B + 09

Actul are aceeaşi menire ca şi dragonii protectori cioplīţi de chinezi la colţurile palatelor: să apere locuinţa şi să sperie duhurile rele care ar îndrăzni să pătrundă în interior. În ultimii ani, au apărut abţibilduri colorate, cu textul cuvenit, care se lipesc direct pe uşă. Din punct de vedere magic, ele prezintă o siguranţă mult mai mare, deoarece inscripţia cu cretă poate fi ştearsă sau, şi mai rău, să fie rescrisă în ordine inversă, act de magie neagră, menit să favorizeze un atac demonic (vezi Ráth-Végh István, „*Două milenii de superstiţii*”).

Cetele de irozi, formate din copii îmbrăcaţi în chip de Sfinţii Iosif şi Maria, îngeri, magi, păstori etc., prezintă tot mai rar în public istoria Naşterii Domnului, dar prestigiul celor trei înţelepţi a rămas neştirbit. Rămâne doar riscul ca, datorită campaniilor publicitare ale filmelor de mare succes, numele lor să fie schimbat în Gandalf, Merlin şi Dumbledore...

FRAŢII TĂMĂDUITORI

În Cafarnaum, înainte de Răstignire, trăia un sutaş care avea o slugă bolnavă. Când a auzit că Mântuitorul a sosit în oraş, i-a rugat pe bătrânii sinagogii să intervină pentru vindecarea servitorului. Isus a dorit să meargă la casa omului, dar centurionul şi-a trimis prietenii să-l oprească, deoarece Legea lui Moise considera locuinţele păgânilor ca fiind impure: „*Doamne, nu te deranja căci nu sunt vrednic să intri sub acoperişul meu, de aceea nu m-am considerat vrednic să vin eu însumi la tine, dar spune un cuvânt şi servitorul meu va fi vindecat.*” (Luca 7:6) Învăţătorul s-a minunat de credinţa soldatului şi l-a dat ca exemplu. Când cei trimişi s-au întors acasă, au găsit sluga vindecată. Iată episodul care a generat momentul din cadrul Liturghiei euharistice când preotul le arată credincioşilor Trupul şi Sângele lui Cristos.

În răstimpul petrecut printre oameni, Mântuitorul a tămăduit mulţi suferinzi şi a adus multă alinare bolnavilor. După Înălţare, Dumnezeu Tatăl le-a dat şi altora harul de a vindeca în numele Fiului Său. Printre ei, Ieremia Valahul, un călugăr franciscan capucin, primul român ridicat la cinstea altarelor. S-a născut în Valahia Mică, primul dintre cei şapte copii ai lui Constantin şi Margareta Stoica. La botez, i s-a pus numele de Ion. Copilul s-a arătat foarte evlavios şi părinţii s-ar fi împăcat să-l dea la o mănăstire din partea locului, dar el s-a întâlnit cu un moşneag cu chipul angelic, care l-a îndemnat să treacă dincolo de munţi şi să se îndrepte către Italia. După multe peripeţii, a ajuns în Napoli, unde a bătut la poarta unui aşezământ minorit capucin: Sfântul Efrem cel Nou. Era Duminica Învierii din anul 1578. Aici a intrat în Ordinul Fraţilor Minori şi a devenit fratele Ieremia. S-a dedicat îngrijirii bolnavilor. La început, le-a spălat trupurile, le-a legat rănile, le-a adus leacurile. N-a avut niciodată o chilie a sa, aţipea pe unde se putea. Apoi, harul Domnului s-a revărsat asupra sa şi a

început să-i tămăduiască pe unii doar cu un semn al crucii. Pe Preşedintele Camerei Regale l-a vindecat de lepră, doar frecându-i pielea cu cingătoarea de la brâul veşmântului monahal. A salvat mamele în pericol să-şi piardă pruncii, a tratat tumori socotite ca incurabile, i-a tămăduit pe mulţi bolnavi cu minţile rătăcite. A murit în iarna geroasă a anului 1625, în urma unei pneumonii dobândite cu ocazia unei vizite la un mare demnitar al Regatului napolitan, grav bolnav. S-a stins în faimă de sfânt şi a continuat după moarte să-i vindece pe mulţi dintre cei care se rugau la mormântul său. Autorităţile au înregistrat în manuscrise sute de cazuri, până în vremea Fericitului Papă Ioan Paul al II-lea, care l-a canonizat în 30 octombrie 1983.

Sfântul Părinte a considerat că tuturor popoarelor, nu doar celor din jurul Mării Mediterane sau din Europa, trebuie să li se ofere prilejul să se poată ruga, să ceară intermedierea unor sfinţi proprii. Criticii i-au reproşat că pontificatul său a produs „*o inflaţie de beatificări şi sanctificări*”, dar el le-a solicitat oamenilor să recunoască sfinţenia în semenii lor, în persoanele întâlnite zi de zi. L-a dat ca exemplu pe inginerul polonez Jerzy Ciesielski, cadru universitar la Politehnica din Cracovia. „*Era un om tânăr, cinstit, conştiincios în muncă şi de o profundă religiozitate. Viaţa lui a fost şi este un exemplu pentru alţii.*” A participat activ la viaţa comunităţii catolice, iar aspiraţia hotărâtă către sfinţenie era cunoscută de toată lumea. A murit în 1970, la doar 41 de ani, în drum spre universitatea din Khartoum (Sudan), unde acceptase să ţină nişte cursuri. Naufragiile n-au loc numai în mijlocul Atlanticului, pe vapoare de mărimea Titanicului. Ele îi pot surprinde, îi pot ucide şi pe pasagerii care călătoresc pe un fluviu nărăvaş, precum Nilul. Karol Wojtyla a remarcat că, pentru prietenul său, credinţa era „*măsura normală a îndatoririlor sale*”. [Stanislao Dziwisz, O viaţă cu Karol, 2007]

La noi, un astfel de om deosebit, „*un sfânt al secolului XX*”, a fost medicul Martin Benedict din Oneşti. S-a născut în 1931, în satul Galbeni din comuna Nicolae Bălcescu, judeţul Bacău, de pe malul Siretului. S-a pregătit să devină preot la Seminarul franciscan din Hălăuceşti, dar în 1948 puterea comunistă a dispus

închiderea tuturor şcolilor confesionale, astfel încât a fost nevoit să se mute la Liceul de Băieţi din Bacău. Deşi dorea din tot sufletul să se facă preot, după absolvire s-a văzut nevoit să aleagă un alt drum în viaţă. În 1951, a dat admitere la Facultatea de Medicină din Iaşi şi, în cele din urmă, a devenit medic în 1957. A fost repartizat la Răducăneni, un sat de moldoveni catolici, de unde a fost transferat foarte repede, după ce s-a aflat că umblă în mod obişnuit la biserică. Aşa a ajuns în Tătăreni, sat de ortodocşi, unde a lucrat o seamă de ani, până când a dat concurs şi s-a mutat la Spitalul din Bacău. Ulterior, s-a stabilit în Oneşti, unde i-a tratat pe toţi pacienţii cu toată dragostea şi atenţia unui franciscan. A intrat în secret în Ordinul Fraţilor Minori Conventuali călăuzit de preotul Gheorghe Patraşcu. A făcut noviciatul şi profesiunea simplă în anul 1976, iar cea solemnă în anul 1979. La 14 septembrie 1980, a fost hirotonit preot în mare taină, de către episcopul Alexandru Todea, în biserica din Slănic Moldova. Autorităţile au aflat abia peste trei ani, când delegaţia condusă de PS. Petru Gherghel, a participat la slujba de beatificare a Fericitului Ieremia Valahul. O fotografie publicată în albumul „*Medicul preot Martin Benedict*” (2012) îl înfăţişează în costum popular moldovenesc, alături de legendarul Suveran Pontif. După întoarcerea în ţară, au început persecuţiile: chemările la Securitate, interogatoriile, arestările. Poliţia politică l-a declarat „*element mistic fanatic*” şi „*bigotin* [sic!] *feroce*”. Au urmat câteva tentative de otrăvire şi încercări de asasinare prin accidente regizate. Supus unor presiuni psihice distructive, sufletul a rămas neclintit întru dragostea faţă de lucrarea Domnului, dar trupul a cedat în 12 iulie 1986. A cerut prin testament să fie înmormântat în satul natal, după obiceiul franciscan, cu tălpile goale.

La câteva zile după înhumare, apa din fântâna de lângă casa părintească a început să miroase şi să aibă gust de trandafiri. Preotul Silvestru Bejan scrie: „*Vestea minunii s-a răspândit ca fulgerul mai întâi în satul Galbeni, în împrejurimi şi mai apoi în toate colţurile ţării. Într-un timp foarte scurt, mica aşezare din Valea Siretului a devenit loc de pelerinaj.*” Autorităţile locale s-au dat de ceasul morţii să vadă ce substanţă aromatică ar fi putut fi

strecurată în puţ. Analizele chimice au ieşit negative, era obişnuita apă de fântână. A început supravegherea, douăzeci şi patru de ore din douăzeci şi patru, şapte zile pe săptămână, dar nimeni n-a fost văzut încercând să strecoare ceva în puţ, iar minunea a continuat netulburată. În disperare de cauză, s-a turnat o substanţă dezinfectantă în puţ. Apa a continuat să izvorască plină de savoarea şi mireasma dumnezeiască. Vorbă din prostime: „*Trandafirul rămâne trandafir chiar şi între urzici.*”

În 2011, ziarista Olimpia Filip de la cotidianul „*Adevărul*” a intervievat-o pe Sevastia Vătavu din Târgu Ocna, judeţul Bacău, o fostă angajată a Băncii Naţionale, sucursala Oneşti. Femeia de 73 de ani i-a povestit că, fiind suferindă cu inima, medicii i-au recomandat să avorteze sarcina, deoarece ar fi pus-o în pericol. Medicul Martin Benedict, un om care a respectat viaţa cu începere din clipa concepţiei, a convins-o să nu-şi omoare fătul nenăscut. Dar iată că temerile cele mai negre s-au adeverit, iar ceasul naşterii i-a fost fatal gravidei: „*În zorii zilei de 2 februarie 1976, la cinci fără zece, inima pacientei de 36 de ani a încetat să mai bată. În ciuda eforturilor medicilor, nu a putut fi readusă la viaţă. La ora 10.30 a fost declarat decesul şi femeia a fost transportată la morga spitalului din Oneşti.*” În vreme ce rudele începuseră pregătirile de înmormântare, doctorul făcător de minuni a readus-o la viaţă. I-a încălzit trupul cu sticle umplute cu apă fierbinte şi i-a aplicat un masaj de resuscitare. După şapte ore, Sevastiei Vătavu i-a revenit pulsul, iar apoi, noaptea târziu, s-a putut ridica în şezut. Desigur, una este să salvezi oamenii de la moarte, prin corectarea unor diagnostice eronate şi indicarea unor tratamente corecte (zeci de cazuri povestite de bolnavii însănătoşiţi), iar cu totul altceva este să readuci la viaţă o fiinţă prin mila şi puterea lui Dumnezeu.

Procesul de canonizare a debutat în 14 aprilie 2007, odată cu ceremonia de la biserica parohială „*Sfinţii Petru şi Paul*” din Oneşti. Sincronizaţi cu dezvoltarea tehnologică din mileniul telecomunicaţiilor digitale, fraţii franciscani au creat mai multe pagini de web dedicate, precum *http://martinbenedict.org* sau *http://canonizari.ofmconv.ro/pr-dr-martin-benedict/* (aici veţi găsi şi dosarul măicuţei Veronica Antal, de asemenea propusă să fie

ridicată la cinstea altarelor). În 30 iunie 2012, Institutul Teologic Franciscan din Roman a găzduit sesiunea de închidere a procesului informativ diecezan asupra vieţii, virtuţilor şi faimei de sfinţenie a Slujitorului lui Dumnezeu preotul medic Martin Benedict. „*După Sfânta Liturghie, celebrată de PS. Petru Gherghel, notarul cauzei a prezentat actele originale, copiile şi traducerile procesului. S-au prezentat datele generale ale desfăşurării procesului. După ce promotorul de dreptate a afirmat că nu are nimic de obiectat asupra autenticităţii actelor procesului, episcopul a sigilat cutiile ce conţineau documentaţia întregului proces pe care le-a înmânat vicepostulatorului, împreună cu scrisorile de recomandare, care le va duce la Congregaţia pentru Cauzele Sfinţilor la Roma.*"

Să ne rugăm ca „*părintele medic*" salvator să fie primit ca un demn urmaş al lui Ieremia Valahul în rândul sfinţilor franciscani tămăduitori.

BEATIFICAREA EPISCOPULUI MARTIR BOGDÁNFFY SZILÁRD

În momentul când, în 6 martie 1945, partidul comunist a preluat puterea în România, a devenit clar că Uniunea Sovietică va începe exportul „*Revoluţiei din Octombrie*” în ţările din răsăritul Europei şi că vor urma o serie de schimbări radicale în toate domeniile vieţii publice. Plecarea Regelui Mihai I în exil şi proclamarea republicii populare (30 decembrie 1847) au reprezentat începutul calvarului pentru toate categoriile sociale: pentru ţărani, „*lucrătorii ogoarelor*”, transformaţi fără voia lor în membri ai gospodăriilor colective, botezate ulterior „*cooperative agricole de producţie*”; pentru intelectuali, obligaţi să aleagă între înscrierea în Partidul Unic sau reeducarea cu forţa în închisori; pentru comunităţile de credincioşi, cărora li s-au confiscat locaşurile de cult şi au devenit ţinta brigăzilor de activişti, trimişi să proclame „*adevărurile*” ateismului materialist-ştiinţific.

În 1948, şcolile confesionale au trecut în mod obligatoriu „*la stat*”, bisericii catolice i-au fost preluate bunurile şi a fost interzisă Biserica Unită. A urmat arestarea episcopilor şi preoţilor, fără deosebire de confesiune. Monahul Nicolae Steinhardt ne povesteşte la începutul cărţii sale „*Jurnalul fericirii*”: „*Toate camerele prin puşcării sunt pline de clerici de tot felul.*” Mai târziu, când vine vorba despre celula 80 din Gherla, enumeră: „*În fiecare dimineaţă, din iniţiativa unui preot dârz şi a unor mireni inimoşi, se organizează o slujbă interconfesională. Stau laolaltă preoţi romano-catolici, uniţi, ortodocşi, pastori luterani şi calvinişti. Unul din luterani e partizan al mişcării liturgice (Berneuehner Bewegung) din cadrul protestantismului. Câţiva predicatori sectanţi se ţin la început de o parte. Apoi unii dintre ei (şi tolerantul Traian Crăcea, băiat excelent) ni se asociază.*”

Sfântul Scaun a protestat oficial împotriva samavolniciilor săvârşite de noul guvern din Bucureşti şi l-a însărcinat pe episcopul american Gerald Patrik O'Hara, nunţiul apostolic la Bucureşti, să aplice „*soluţia*” de rezistenţă. În baza decretului papal „*Nominatio substitutorum*” din 29 iunie 1948, au fost consacraţi, în cel mai mare secret, mai mulţi episcopi de rit latin şi greco-catolic, tot câte trei. Fiecare dintre ei ştia că este primul, sau al doilea, sau al treilea dintr-o serie, fără să ştie cine sunt ceilalţi doi. În momentul când erau anunţaţi că predecesorul lor fusese pus în imposibilitatea de a-şi îndeplini munca, ei trebuiau să preia dificila sarcină de a-şi păstori turma în ţara lupilor.

Unul dintre episcopii numiţi clandestin, adică fără obişnuita ceremonie publică de investire, a fost tânărul vicar orădean Bogdánffy Szilárd. Maica Clara Laslău, care, alături de Ioan Ploscaru, episcopul greco-catolic de Lugoj, a participat în 14 februarie 1949 la ceremonia secretă organizată în Capela Nunţiaturii Apostolice din Bucureşti, avea să mărturisească peste ani: „*Până şi azi îmi răsună în urechi vocea metalică a nunţiului, cum a spus*: «Pe tine, frate Szilárd, te consacru martiriului!»” Într-adevăr, peste nici două luni, în după-amiaza zilei de 5 aprilie 1949, el a fost arestat în Oradea, unde tocmai sosise venind cu trenul din Satu Mare. A trecut prin închisorile din Jilava, Sighetul Marmaţiei, Capul Midia, ca, în cele din urmă, să moară în „*Zarca*” din Aiud, în ajunul zilei Sfântului Francisc de Assisi (3 octombrie 1953). Nu se cunoaşte locul mormântului, deoarece cimitirul deţinuţilor politici, „*Trei plopi*”, a fost nivelat cu buldozerul şi deasupra terenului s-au construit blocuri de locuinţe. Când confraţii au cerut trupul mucenicului, autorităţile comuniste au răspuns cu cinism că numitul a fost condamnat de puterea proletară şi nu va părăsi închisoarea decât după ispăşirea pedepsei. Se ştie doar că a fost înhumat într-un sicriu confecţionat în atelierul de tâmplărie al închisorii, spre deosebire de alţi încarceraţi, aruncaţi în groapă pur şi simplu, fără haine pe ei.

Până când a fost răpus de o boală la plămâni (pneumonie sau tuberculoză), Bogdánffy Szilárd a trăit 42 de ani. Conducătorii comunişti i-au propus să-l renege pe Papă şi să devină el însuşi

conducătorul unei biserici rupte de Roma, obedientă partidului comunist. A refuzat şi astfel a devenit martirul fidelităţii faţă de Biserică. Temnicerii l-au chinuit timp îndelungat. I-au bătut tălpile cu o coadă de mătură până când s-a rupt lemnul. L-au suspendat de braţe pe un scripete. L-au închis într-o carceră goală de doi pe doi metri, unde s-a aruncat o găleată de apă pe podea, ca nimeni să nu se poată culca. L-au deportat în Dobrogea, unde a spart piatră în arşiţa verii, fără nici o pălărie pe cap. Sănătatea i s-a şubrezit din ce în ce mai mult, până când a ajuns într-o stare critică. Când a fost dus la infirmerie, medicul penitenciarului din Aiud a refuzat să-i administreze tratamentul cu penicilină şi şi-a motivat decizia astfel: „*Las' să moară, că nu-i nimic!*”

Am preluat toate aceste informaţii din cartea monseniorului orădean Fodor József, „*A jóság elitje a XX. században*” (Elita celor buni în secolul al XX-lea, Oradea, 2006). La elaborarea lucrării a contribuit şi actualul preot paroh din Cehu Silvaniei, părintele Kuglis Gábor, care a tradus textele provenite din surse germane.

Băiatul învăţătorului din localitatea bănăţeană Feketetó din judeţul Torontal (azi Crna Bara, Serbia), s-a născut înainte de Primul Război Mondial, în 21 februarie 1911. Pe certificatul de botez, apare şi numele de Ignatius, după naşul şi totodată preotul care l-a botezat. La vârsta de 9 ani, familia s-a mutat în Cruceni, unde au stat până în 1925, când s-au stabilit în Timişoara, pe strada Romulus nr.43. Tânărul a studiat la Gimnaziul Piarist din localitate, unde a obţinut numai rezultate excelente. În mod surprinzător, după absolvire (1929), a preferat să se înscrie la Seminarul Teologic din Oradea. Cât timp a stat aici, a fost coleg cu Bélteky Ferenc, Fedorek László, Dr. Hosszú László şi Szörényi Márton, ultimul fiind un bun prieten, care peste ani şi ani a devenit preot paroh în Jibou, iar apoi canonic de Oradea. La cererea guvernatorului apostolic Mayer Antal, Bogdánffy Szilárd a fost transferat la Universitatea de Ştiinţe Catolice „*Pázmány Péter*” din Budapesta.

În 4 februarie 1934, a fost sfinţit ca diacon. Câteva luni mai târziu, în 29 iunie 1934, episcopul Fiedler István l-a hirotonit ca

preot în biserica Sfânta Tereza de Lisieux din Ioşia (Oradea), un locaş de cult nou, abia terminat, sfinţit în aceeaşi zi. În 1 iulie 1934, la Timişoara, a celebrat prima sa liturghie solemnă. Şi-a ales ca motto prima frază din Magnificatul Sfintei Fecioare, în spiritul căreia a şi trăit: „*Preamăreşte suflete al meu pe Domnul!*” (Luca 1, 46). Pe iconiţa primei liturghii apare reprezentat Sfântul Francisc de Assisi ajutându-L pe Mântuitorul răstignit. Pe verso, stă scris: „*Iubirea fără cruce e imposibilă! Crucea fără iubire e insuportabilă!*”

În vremurile tulburi din zorii celui de-al Doilea Război Mondial, când statuia lui Wesselényi a fost demontată şi mutată din centrul Zalăului, părintele Szilárd a militat pentru păstrarea limbii şi tradiţiilor maghiare. A lucrat ca profesor la Gimnaziul Catolic din Oradea şi a fost duhovnicul călugăriţelor Ursuline din oraşul Sfântului Rege Ladislau până în 21 decembrie 1939, când autorităţile române l-au declarat „*persona non grata*” şi l-au expulzat în Ungaria. La Budapesta, şi-a desăvârşit studiile academice şi a obţinut titlul de doctor în teologie la 26 iunie 1943, cu teza „*Szinoptikus apokalipszis*” (Apocalipsa sinoptică). Reîntors în România în toamna anului 1944, a fost numit preot la spitalul judeţean şi a predat la Gimnaziul Premontrei din Oradea. În aprilie 1947 a devenit canonic al Catedralei Episcopale din Oradea şi vicar episcopal. Dar toate acestea au fost doar momente fugare, staţii pe drumul propriei Golgote, a împlinirii sale întru suferinţă.

La 40 de ani de la martiriu, în 8 octombrie 1993, a debutat procesul de beatificare, premiză a sanctificării. În 4 februarie 1994, cererea înaintată de Episcopul de Oradea Mare, Monseniorul Tempfli József, a fost acceptată de Congregaţia pentru Cauzele Sfinţilor, iar Bogdánffy Szilárd a fost declarat „*Servul lui Dumnezeu*”. Sculptorul Harmath István a realizat un bust din bronz, terminat în 2000, destinat să fie amplasat în parcul Palatului Episcopal.

Pentru a sublinia importanţa evenimentului, unic în ultimii 800 de ani, episcopia bihoreană a iniţiat o serie de acţiuni inedite. Fiecărui protopopiat din eparhie i s-a înmânat câte un steag cu

efigia martirului pe el. El a fost purtat din biserică în biserică, primit în mod festiv şi păstrat vreme de o săptămână, iar apoi predat mai departe, ca o sfântă ştafetă a credinţei. În 15 august 2010, flamura festivă a sosit în Sălaj, mai precis în Şimleu Silvaniei, unde părinte protopop este Jitaru Szél Antal.

Duminica următoare, stindardul de mătase a fost înmânat preotului paroh Láber Ferenc din Jibou. Peste alte şapte zile, steagul a fost predat comunităţii romano-catolice din Suplacu de Barcău, de unde a plecat apoi către Ilişua, Carastelec, Cehu Silvaniei, Crasna, Ulmeni. La sfârşit, el va reveni în Oradea Mare, unde se va alătura celorlalte stindarde, reunite în vederea organizării ceremoniei finale.

În prezent, au fost depuse şi se află în derulare mai multe cereri de recunoaştere a „*sfinţilor din închisori*”, preoţi uniţi cu Roma sau de rit latin. Bogdánffy Szilárd este primul martir pentru credinţă din perioada comunistă, „*ridicat la cinstea altarelor*”. La 27 martie 2010, Papa Benedict al XVI-lea a autorizat Congregaţia pentru Cauzele Sfinţilor să promulge decretul referitor la martiriului episcopului. El va fi adus şi înmânat de Arhiepiscopul Angelo Amato, Prefect al Congregaţiei pentru Cauzele Sfinţilor. Ceremonia de beatificare va avea loc în 30 octombrie 2010, la Catedrala episcopală romano-catolică din Oradea. Pentru a prezida celebrarea, Episcopul de Oradea, Monseniorul László Böcskei, l-a invitat pe Cardinalul Péter Erdő, Primatul Ungariei.

LUPUL DIN GUBBIO

Gubbio este o străveche localitate din provincia italiană Umbria, amintită de Iulius Cezar în „*Despre războaiele galice*” cu numele de Iguvium. Aici au fost găsite „*tăbliţele eugubiene*” (Tabulae Iguvinae), foi de bronz inscripţionate în latină şi în umbriană, cuprinzând informaţii detaliate despre ritualurile păgâne antice. Chiar şi în prezent, peste milenii, se perpetuează unele tradiţii de demult. Szerb Antal ne povesteşte în „*Utas és holdvilág*” (Călător în lumina Lunii) despre „*portiţa morţilor*”, o deschizătură în formă de arc gotic, aflată la circa un metru de sol, prin care este scos mortul din casă, iar apoi e zidită, pentru ca răposatul să nu se poată întoarce acasă. La Idele lunii mai, astăzi în ajunul zilei Sfântului Ubaldo (16 mai), întemeietorul mănăstirii din localitate şi protectorul cetăţii, se organizează o procesiune cu lumânări terminată cu o întrecere. În Evul Mediu, meşterii olari i-au creat un bun renume, sporit de clericii, învăţaţii, poeţii sau miniaturiştii născuţi aici. În cântul XI din „*Purgatoriul*”, Dante Aligheri îl pomeneşte pe Oderisi, „*podoaba Gubbiei şi a preamândrei arte numită* «înluminură» *la Paris*”.

Vechea cetate se află la circa 40 km spre Nord de Assisi, celebrul leagăn al călugărilor franciscani. În 1206, în faţa monseniorului Guido, episcop de Assisi şi a comunităţii din oraş, tânărul Francesco Bernardone a renunţat la averea părintească, la haine, la orice bun pământesc şi a făgăduit să trăiască în sărăcie: „*Căci cunoaşteţi harul Domnului nostru Isus Cristos, că El, bogat fiind, pentru voi a sărăcit, ca voi cu sărăcia Lui să vă îmbogăţiţi.*” A fost primul pas spre calea către sfinţenie, terminată cu dobândirea stigmatelor, semne ale rănilor de pe trupul Mântuitorului răstignit.

Primul drum al celui cunoscut astăzi ca „*il Poverello*” (Sărăcuţul) l-a purtat către Gubbio. Tomasso da Celano ne

povesteşte că proaspătul schimnic, care renunţase la straiele de purpură şi purta doar o cămașă zdrenţuită primită ca pomană, a fost atacat de tâlhari şi despuiat încă o dată. Înfrigurat şi înfometat, el s-a refugiat la o mănăstire benedictină, de unde s-a îndreptat către prietenul gubbian, care i-a dat o tunică sărăcăcioasă şi o pereche de sandale. Ulterior, s-a întors de mai multe ori în cetatea de pe coastele muntelui Igino, unde a vindecat în mod miraculos o femeie cu mâinile paralizate, iar alteia i-a redat vederea.

Cea mai cunoscută dintre minunile săvârşite de sfântul Francisc în Gubbio rămâne îmblânzirea ferocelui lup, povestită în „*Fioretti*”. Fiara era atât de mare şi atât de fioroasă, încât oamenii se temeau să iasă pe poarta cetăţii ca nu cumva să-i cadă victime. Lupul nu se mulţumise doar să masacreze vitele şi turmele de mioare, ci îndrăznise să-i atace şi pe trecătorii însinguraţi şi neînarmaţi.

Sfântului i s-a făcut milă de localnici şi a decis că va merge să-l întâlnească pe lupul cel rău. Cetăţenii l-au rugat să renunţe la intenţia sa, dar sfântul şi-a pus nădejdea în Dumnezeu, rugându-l să-i poarte de grijă. Aşadar, a ieşit din cetate şi s-a îndreptat către pădurea din apropiere. Din înaltul zidurilor, locuitorii îi strigau să se întoarcă.

Lupul a ţâşnit din pădure, căscând o gură imensă, plină de colţi ascuţiţi. Sfântul Francisc a făcut semnul crucii către fiară, pe care puterea lui Dumnezeu a îmblânzit-o instantaneu. Apoi i s-a adresat cu blândeţe: „*Vino încoace, Frate Lup. În numele lui Cristos, îţi poruncesc ca de acum încolo să nu mai ucizi pe nimeni*.” Ascultător, lupul şi-a aplecat capul şi s-a culcat la picioarele Sfântului Francisc, blând ca un mieluşel.

Sfântul l-a dojenit pe lup, reproşându-i că terorizase întreaga regiune, omorând nu doar animalele, ci şi pe oameni, fiinţe create de Dumnezeu după chipul şi asemănarea Lui: „*Frate Lup, vreau să fac pace între tine şi locuitorii din Gubbio. Ei nu te vor hăitui, iar tu îi vei lăsa să-şi trăiască viaţa liniştiţi. Toate omorurile dinainte îţi vor fi iertate.*”

Lupul şi-a exprimat acordul mişcându-şi corpul şi plecându-şi capul. Sfântul Francisc şi-a întins mâna pentru a pecetlui înţelegerea, iar fiara îmblânzită şi-a întins laba şi a pus-o în palma omului cel sfânt. Apoi, Sfântul Francisc i-a poruncit lupului să intre în oraş şi să se împace cu localnicii. S-a înapoiat în cetate urmat ca un căţeluş de temutul animal.

În vreme ce au străbătut oraşul, toată suflarea s-a adunat să vadă minunea. Ajunşi în faţa bisericii, Sfântul Francisc, cu fiara alături, le-a predicat oamenilor despre nemaipomenita iubire a lui Dumnezeu, apoi le-a urat tuturor pace şi bineţe. Locuitorii din Gubbio au promis cu glas tare că de atunci încolo îl vor hrăni pe temutul animal. Apoi, Sfântul Francisc l-a întrebat pe lup dacă acceptă. Fiara şi-a aplecat capul şi şi-a sucit corpul într-un fel care să dea de înţeles că a acceptat înţelegerea. Apoi, lupul şi-a pus din nou laba în mâna sfântului, parcă pentru a întări legământul.

Atât oamenii cât şi animalul au respectat învoiala. Lupul s-a aciuit pe lângă biserică şi a trăit acolo timp de doi ani. N-a mai atacat pe nimeni şi nimeni nu i-a făcut vreodată rău. Până şi câinii i-au dat pace, nu-l lătrau când trecea pe lângă ei. Atunci când i-a sunat sorocul şi animalul a murit de bătrâneţe, oamenii din Gubbio s-au întristat foarte tare. Lupul îmblânzit reprezentase o mărturie a sfinţeniei lui Francisc şi devenise dovada vie a bunătăţii şi iertării divine.

Sfântul a săvârşit astfel de minuni şi în alte părţi ale Italiei. În „*Jurnalul minim*”, Umberto Eco ne reaminteşte că fiara din Alessandria a trecut printr-o transformare similară, iar biograful Tomasso da Celano ne pomeneşte cazul lupilor din Grecco. San Francesco d'Assisi nici măcar n-a fost primul sfânt în faţa căruia bestialitatea animală şi-a depus armele. Robert Delort enumeră în „*Animalele şi istoria lor*” mai multe întâmplări asemănătoare, ai căror protagonişti au fost sfânta Austreberthe, sfântul Herve, sfântul Remacle, sfântul Genis, sfântul Mungo, episcopul din Glasgow şi... sfântul Lup, episcopul din Boyeux. Însă relaţia dintre Sfântul Francisc din Assisi şi vieţuitoarele pădurii a fost una atât de plină de lumina firii şi de dragoste, încât în prezent el este considerat patronul ecologiştilor, respectiv sfântul protector al

mediului înconjurător. Este un lucru potrivit şi foarte necesar, deoarece în unele colţuri ale lumii lupii au trecut pe lista speciilor în pericol de dispariţie, pomelnic în coada căruia vom ajunge şi noi, oamenii, dacă nu vom învăţa să preţuim creaţia divină.

SĂRĂCIA BANULUI

„*Banul găsit*” înseamnă, de obicei, „*ban nemuncit*”. Omul cinstit, dacă găseşte un portmoneu pierdut sau un plic doldora de bancnote, îl duce imediat la poliţie, altfel ar putea să fie acuzat de hoţie. Dar „*banul găsit e ban vrăjit*”, precum a notat şi Vasile Alecsandri în subsolul baladei „*Codreanu*”. Mentalitatea populară susţine că ar trebui să ne bucurăm la vederea fiecărei monede scăpate jos de altcineva, deoarece ea poate deveni sâmburele magic al unei viitoare averi incomensurabile. Se zice că: „*ban la ban trage*”, de aceea superstiţioşii consideră paraua găsită în praful drumului drept un magnet fermecat în jurul căruia se vor aduna din ce în ce mai mulţi bani.

În Jibou, se practică obiceiul ca moneda găsită să fie introdusă în buzunar şi frecată discret de zona pubiană, în vreme ce găsitorul mormăie formula: „*să vină şi tat-tu, şi mă-ta după tine*”, cu speranţa că în acelaşi buzunar se vor înghesui ulterior bancnotele cu portretele lui Caragiale, Blaga şi Eminescu. Obiceiul l-am găsit amintit şi în cartea lui Ráth-Végh István, „*Două milenii de superstiţii*”, însă cu referire la bănuţii noi, strălucitori, tocmai puşi în circulaţie de Monetăria Statului. Tot acolo, este amintit obiceiul de a se bune câteva monede în apa în care i se face prima băiţă bebeluşului, ca apoi să nu ducă lipsă de ei toată viaţa.

Dar nu toată lumea se învârte atât de aprigă în jurul banilor găsiţi. În 11 martie 2011, un val uriaş provocat de un cutremur a măturat coasta Japoniei. Apa a dărâmat case şi a pătruns în altele, unde a lăsat ba o servietă burduşită cu bancnote, ba un portmoneu bine umflat. Localnicii, oamenii recunoscuţi pentru cinstea lor, le-au predat la cel mai apropiat post. Dintre ruine, s-au recuperat sume de ordinul zecilor de milioane de dolari, care au fost înapoiate păgubaşilor. Unii au pus sub semnul îndoielii

corectitudinea japonezilor. Un american, profesorul Mark West de la Facultatea de Drept din Michigan, a făcut un experiment în 2003. El „*a pierdut*" pe străzile din Tokyo şi din New York 20 de portofele cu 20 de dolari (sau echivalentul în yeni). În marele oraş american, au fost recuperate doar şase cu toţi banii înăuntru şi două portofele goale. În capitala niponă, 17 au fost predate, fără nici un gologan lipsă. Şi nu ştiu să fi domnit vreun Ţepeş Vodă în Ţara Soarelui Răsare.

Japonezilor le place că creeze obiecte decorative prin împăturirea hârtiei, artă numită „*origami*". Pentru că în multe state din lume banii se tipăresc pe hârtie, sub influenţa spiritualităţii nipone a apărut o ramură exotică, „*moneygami*", unde materia de bază pentru împăturituri sunt bancnotele de hârtie. Pe coperta unui manual de specialitate scrie: „*Astfel banii Dumneavoastră vor dobândi mai multă valoare*". Desigur, un inel decorat cu o inimioară, împăturit dintr-o hârtie de o mie de dolari valorează ceva mai mult decât o verighetă decorată cu trei diamante artificiale, dar din bani se poate modela orice, de la un scaun de toaletă (cu capac şi bazin de apă!) până la Statuia Libertăţii.

Când Sfântul Francisc din Assisi a renunţat la toate bunurile lumeşti, s-a lepădat în primul rând de bani şi a cerut în repetate rânduri fraţilor minori să se ferească de ei ca de diavol. Episodul petrecut cândva în biserica Sfânta Maria a Îngerilor din Porziuncola este relatat atât în „*Memorialul întru dorinţa sufletului*" (Vita secunda), cât şi în „*Compilaţia de la Assisi*", „*Oglinda desăvârşirii*" şi „*Anonimul perugian*". Un credincios a aşezat lângă cruce o sumă de bani, ca dar pentru biserică. După ce persoana respectivă a ieşit din Casa Domnului, un frate i-a luat şi i-a mutat pe pervazul unei ferestre. Sfântul Francisc l-a învinovăţit şi l-a mustrat cu asprime, deoarece atât Regula neconfirmată, cât şi Regula confirmată interzic franciscanilor să primească bani, „*în afară de cazul unor nevoi vădite ale fraţilor bolnavi*". Drept pedeapsă, vinovatul a trebuit să apuce cu gura una dintre monede şi s-o vâre într-o balegă de măgar. „*Toţi cei care au văzut şi au auzit au fost cuprinşi de o nespusă teamă.*"

Toma de Celano ne povesteşte în „*Vita secunda*” că doi fraţi minori au zărit strălucind o monedă pe drum. Unul a râs şi a întrebat: „*Ce să facem cu balega asta?*” În apropiere, era o leprozerie, aşa că tovarăşul lui a propus s-o ofere ca răsplată celor care îi îngrijeau pe bolnavi. Dar primul frate l-a împiedicat să se atingă de ea, spunându-i să nu se lase înşelat şi i-a amintit de litera Regulii neconfirmate: „*Şi dacă am găsi bani undeva, să nu le acordăm mai multă atenţie decât prafului pe care îl călcăm.*” Degeaba, încăpăţânatul n-a ţinut seama de avertisment. Neglijând Regula, s-a aplecat şi a ridicat banul. Pedeapsa divină l-a lovit instantaneu: a amuţit dintr-odată, au început să-i clănţăne dinţii şi n-a fost în stare să scoată nici un cuvânt. „*În sfârşit, aruncând departe duhoarea aceea dezgustătoare, buzele sale necurate s-au curăţat în apele penitenţei şi s-au deschis pentru laude.*”

Interdicţia atingerii şi aversiunea franciscanilor faţă de bani a devenit binecunoscută în istorie şi, uneori, a fost percepută de laici ca o ciudăţenie. Alţii au profitat de ea, fără ca acest lucru să le facă cinste. Baronul Wesselényi Miklós, tatăl tânărului liberal din grupul statuar zălăuan, era de confesiune protestantă, dar a fost obligat de curtea imperială austriacă să ofere găzduire unui capelan catolic. Cel trimis a fost fratele minorit Komáromi Dávid (David din Komarno). El a sosit în septembrie 1781. Căpăţânosul magnat nu l-a primit pe părinte la castel, ci a dispus să fie găzduit într-o casă ţărănească din sat, desconsiderare deloc deranjantă pentru un franciscan obişnuit să doarmă pe un prici cu o pernă umplută cu paie sub cap. Mişelia a fost alta. Deşi obiceiul locului cerea ca preotului să i se asigure bucatele în natură (făină, vin, ouă, slănină, sare), Wesselényi-senior a ordonat să nu i se dea nimic călugărului, ci să i se aloce o sumă de bani pentru hrană şi încălzire. Iată un fel foarte subtil şi neobişnuit de hărţuire pentru a-l determina pe capelan să părăsească repede Jiboul.

În 1970, anul marilor inundaţii din vremea comuniştilor, a venit Pater Angi Csaba OFM, care l-a slujit pe Domnul şi a păstorit comunitatea locală până când s-a stins din viaţă (6 octombrie 1974). Conform „*Lexiconului catolic*”, a fost un om şcolit şi statornic în credinţă. S-a născut în 1 decembrie 1917. A

studiat la gimnaziul din Cluj. A cerut să fie acceptat în Ordinul Fraţilor Minori în 29 august 1934, la Mediaş. A studiat filologia în Şumuleu-Ciuc, teologia în Hunedoara şi a fost sfinţit ca preot în 29 iunie 1941, la Alba Iulia. A predat diferite materii (inclusiv matematică şi fizică) în mai multe şcoli confesionale şi a slujit în mai multe parohii. În 1951, a fost arestat şi trimis cu alţi 20 de tovarăşi la Radna. Mi s-a povestit că Securitatea l-a acuzat că ar fi falsificat bani! Cunoscând spiritualitatea franciscană (Sfântul Francisc: „*nu trebuie să atribuim monedelor şi banilor o valoare mai mare decât a pietrelor*”), nu putem decât să ne minunăm de rea-voinţa şi neştiinţa torţionarilor. Bineînţeles, învinuirea s-a dovedit a fi falsă. În 1952, părintele a fost eliberat şi i s-a stabilit domiciliul forţat în Dej. În 1961 a fost arestat din nou, pentru că a continuat să le predea catehismul tinerilor şi a fost condamnat la 7 ani de închisoare. A scăpat ca urmare a graţierii colective din 1964 şi a slujit în Sălard, judeţul Bihor, de unde s-a mutat în Jibou. Se povesteşte că a murit pe când ieşea din biserică. A fost înmormântat în Cluj.

Unul dintre cele trei noduri de pe *cingol*, funia care încinge rasa franciscană, reprezintă jurământul de a trăi în sărăcie (celelalte două semnifică ascultarea şi castitatea). Unul dintre idealurile feminine minorite este domniţa Sărăcie (Domina Paupertate), regina tuturor virtuţilor, care preţuieşte „*oamenii devotaţi lui Dumnezeu, plăcuţi îngerilor, amabili cu oamenii, aspri cu ei înşişi, milostivi faţă de ceilalţi, pioşi în comportament, modeşti în felul lor de a fi, cu chipul vesel, austeri în inimă, smeriţi în prosperitate, curajoşi în încercări, sobri la masă, foarte modeşti în îmbrăcăminte, care dorm puţin, ruşinoşi, temători, bogaţi în strălucirea fiecărei lucrări bune*”.

Tocmai datorită faptului că au luat atât de în serios promisiunea de a trăi voluntar fără posesiuni materiale, franciscanii s-au trezit că lumea îi podideşte cu donaţii. Austeritatea vieţii şi truda neîncetată din zori până-n amurg a pricinuit „*stânjeneala bogăţiei*”, problema de a utiliza eficace o avuţie la care renunţaseră prin făgăduinţa făcută la admiterea în ordin. Soluţiile adoptate constituie subiectul studiului „*Sfânta*

economie” de Luigino Bruni şi Alessandra Smerilli (Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice de Bucureşti, Bucureşti, 2010).

Cuvântul cheie este „*fraternitate*”, folosit cu blândeţea sufletului temător de Dumnezeu, fără ameninţarea ghilotinei. „*Franciscanii au avut această intuiţie:* «atâta timp cât există un sărac - sărac nu din alegere, ci pentru că îndură sărăcia - oraşul nu poate fi fratern». *Acest concept va deveni apoi o temă fundamentală a Iluminismului napolitan din secolul al XVIII-lea; se va spune, de fapt, că fericirea este publică, pentru că ori suntem cu toţii fericiţi, ori nimeni nu e fericit.*”

Economistul Stefano Zamagni de la Universitatea din Bologna, prefaţatorul lucrării, explică: „*Dacă se caută un debuşeu pentru surplusul generat în procesul productiv, îndepărtând astfel bogăţia care stânjeneşte, trebuie procedat în aşa fel încât toţi oamenii să poată participa - cel puţin tendenţial - la activitatea economică. Şi astfel se naşte piaţa ca spaţiu de includere a tuturor.*”

Fraternizarea implicită din binecunoscutul episod al îmblânzirii lupului din Gubbio determină o dublă schimbare de mentalitate, o „*pocăire*” bipartită, atât din partea fiarei cât şi a cetăţenilor:

„*Îi spune Sfântul Francisc lupului din Gubbio: «Eşti rău când sfâşii ce găseşti în calea ta, dar sunt sigur că o faci pentru că ţi-e foame». Le va spune apoi locuitorilor din ţinutul Umbriei:* «Convertiţi-vă şi potoliţi foamea lupului». *Asta pentru a arăta că o convertire este reală atunci când schimbă percepţia noastră asupra lucrurilor şi asupra celorlalţi, determinându-ne astfel să ne schimbăm comportamentul.*”

Sărăcia nu constituie întotdeauna un blestem, ci poate reprezenta o cale către fericire. A dori să nu ai înseamnă renunţarea benevolă la tot ce este suplimentar, fără de folos, la acumularea continuă provocată de viciul lăcomiei. Pe de altă parte, foamea lupului, mizeria poporului strică frumuseţea pauperităţii. Universitarii italieni îl citează pe economistul iranian

Majid Rahnema, autorul lucrării „*Quand la misere chasse la pauverte*” (Când mizeria izgoneşte sărăcia), unul dintre experţii angajaţi de O.N.U., care distinge cinci forme de sărăcie:

„[1] *sărăcia aleasă de mama şi de bunicul meu, adepţi ai sufismului, după modelul marilor săraci ai misticii persane;*
[2] *sărăcia aleasă de unii săraci din cartierul în care mi-am petrecut primii doisprezece ani ai vieţii;*
[3] *aceea a oamenilor care trăiesc într-o lume în curs de modernizare, cu resurse insuficiente pentru a ţine pasul cu cursa pentru satisfacerea nevoilor create de societate;*
[4] *cea legată de insuportabilele privaţiuni suferite de o mulţime de fiinţe omeneşti reduse la forme umilitoare de mizerie;*
[5] *în sfârşit, sărăcia reprezentată de mizeria morală a claselor avute şi a unor medii sociale peste care am dat în decursul carierei mele profesionale*.”

Cine n-are resursele necesare să-şi hrănească şi să-şi îngrijească pruncii nu poate să trăiască „*o viaţă sobră şi generoasă*”. „*Pentru omul cu burta goală, mâncarea devine Dumnezeu*” - ne atenţionează Mahatma Gandhi. Tocmai de aceea, revolta populară din decembrie 1989 n-a adus roadele aşteptate. Oamenii i-au ales ca lideri pe cei care au umplut alimentările cu produsele date pe cartelă în vremea dictaturii comuniste. „*Când omul se află într-o astfel de situaţie, el devine cu uşurinţă robul celui care îi promite acea hrană.*”

Există şi stări mai rele decât sclavia indusă de „*bunăvoinţa interesată*” a clasei conducătoare. Recent, presa a dezvăluit una dintre laturile întunecate ale Jiboului: mizeria provocată şi întreţinută de cămătari în colonia Cărămidarilor. Locuitorii de aici trăiesc de pe o zi pe alta, deoarece adesea singura lor sursă sigură de venit este alocaţia pentru copii. Când li s-au terminat banii, ei s-au împrumutat de la nişte „*binevoitori*”, care ulterior le-au cerut o dobândă peste măsură de mare. Ca să fie siguri că-şi recuperează banii, infractorii au confiscat actele de identitate ale

victimelor şi s-au dus direct la oficiul poştal ca să ridice ajutorul de stat destinat creşterii şi educării copiilor.

În cartea lor, Bruni şi Smerilli dedică un întreg capitol „*Dezbaterii asupra cametei şi a dobânzii*”, un fenomen care a întunecat Evul Mediu prin exploatarea nemiloasă şi sărăcirea populaţiei. Franciscanii au găsit o soluţie de lungă durată: „*Muntele de pietate*” (Mons pietatis), o bancă populară care oferea credite accesibile, fără acte de identitate, la o dobândă de doar câteva procente (faţă de 30-40% cerută de băncile comerciale din epocă), garantată printr-un gaj de dublul valorii solicitate. Garanţia era recuperată integral la înapoierea datoriei.

Sistemul a supravieţuit până în zilele noastre, sub forma caselor de amanet. Uneori, precum în romanul „*Fereastra de sus*” al lui Raymond Chandler, oamenii au recurs la ele nu numai pentru a împrumuta o sumă, ci şi pentru a depozita temporar nişte obiecte, obicei care a creat probleme încă de la început. La începutul primăverii, italienii se îmbulzeau să-şi depună ca gaj paltoanele şi plăpumile. Imaginaţi-vă ce s-ar întâmpla dacă în martie toţi şoferii ar merge să-şi amaneteze anvelopele de iarnă ca să scape de grija unui spaţiu de depozitare!

„*Munţii de pietate*” au fost gândiţi ca o soluţie de combatere a mizeriei, principalul motiv al decăderii umane. Unul dintre primele instituţii de acest tip s-a înfiinţat în 1462 la Perugia, sub coordonarea a patru figuri franciscane importante: Bernardin din Siena, Giacomo della Marca, Michele Carcano şi Fortunato Coppoli. Dintre fraţii care le-au continuat truda, în ciuda opoziţiei manifestate de cămătari, merită menţionaţi Marc de Montegallo şi Bernardin din Feltre.

Iată deci că, în mod paradoxal, primele bănci populare au fost fondate de un ordin călugăresc cerşetor, trăitor printre nevoiaşi, care a recurs la ajutorul oamenilor ca să-i sprijine pe cei defavorizaţi, „*leproşii*” comunităţii. De ce? Pentru a asigura tuturor fraţilor, laici sau monahi, binecuvântarea Domniţei Sărăcia. Prin crearea şi susţinerea unei frăţii vii, grijile cotidiene pot fi rezolvate sau ţinute în frâu, oferind răgazul necesar pentru apropierea de Dumnezeu. Pacea şi binele comunităţii reprezintă

realizări spirituale şi împliniri sufleteşti ce nu pot fi dobândite cu bani.

Sfântul Francisc le spunea celor trimişi să săvârşească lucrarea Domnului:

„*Trebuie să simţiţi mai mare bucurie cerşind, decât dacă un om pentru un ban v-ar da în schimb o sută de dinari, deoarece tuturor celor cărora le cereţi de pomană le oferiţi în schimb iubirea lui Dumnezeu, spunând: «Din iubire faţă de Domnul Dumnezeu, faceţi-vă pomană cu noi!» Şi faţă de această iubire cerul şi pământul sunt nimic.*”

SFINŢI EUROPENI DIN AFARA CREŞTINĂTĂŢII

Unul dintre oaspeţii simpozionului franciscan găzduit la sfârşitul lunii mai în Grădina Botanică din Jibou a fost preotul Dr. Silvestru Bejan, delegat general pentru ecumenism şi dialog inter-religios al fraţilor minori conventuali, o misiune de mare răspundere. Sfântul Francisc din Assisi este una dintre figurile spirituale de marcă, recunoscute şi respectate pe tot mapamondul, de credincioşii din cele mai diferite religii. El a devenit cu adevărat „*sfântul fraternităţii universale*”. Mesajul său: „*Pace şi bine!*” este uşor de tradus în orice limbă şi pe înţelesul tuturor oamenilor. De aceea, deliberat, Fericitul Papă Ioan Paul al II-lea a ales cetatea unde s-a născut „*sărăcuţul Domnului*” ca loc de întâlnire a liderilor spirituali din toate colţurile lumii.

În cartea sa, „*Karol Wojtyla, omul sfârşitului de mileniu*”, ziaristul Luigi Accattoli a rezervat acestui eveniment fără precedent un întreg capitol. În 27 octombrie 1986, în străvechiul oraş din provincia italiană Umbria, s-au adunat 160 de invitaţi, membrii a 32 de organizaţii creştine, 2 ebraice şi 26 necreştine: patriarhi, bonzi, imami, şamani, rabini, şintoişti, sikhi, jainişti şi zoroastrieni. La început, fiecare grup s-a rugat în locuri diferite, apoi s-au întâlnit cu toţii în marea piaţă de lângă Basilica San Francesco: „*Adunarea comună, care a durat trei ore, a fost transmisă de televiziunile din lumea întreagă. A fost un mare spectacol de ţinută, persoane bărboase, psalmi şi cântece.*” S-au împărţit ramuri de măslini, s-au eliberat porumbei albi, s-au aprins torţe (bineînţeles, amerindienii au fumat „*pipa păcii*”), s-au înălţat braţe către cer sau pentru a-i îmbrăţişa pe alţii. S-a cerut instituirea unei zi de „*armistiţiu general*” la nivel mondial, dar iniţiativa a rămas fără ecou, luptele au continuat şi au murit oameni în Liban, Iran, Irak, Afganistan, America Centrală... Dar „*spiritul Assisi*” s-

a propagat, astfel încât întâlnirile dintre liderii spirituali au continuat în diferite puncte ale globului. Papa Ioan Paul al II-lea a revenit la Assisi, însoţit, încă o dată, de reprezentanţii mondiali ai diferitelor religii, în ianuarie 1993, în timpul conflictelor din fosta Iugoslavie şi ulterior, la 24 ianuarie 2002, după teribilul atentat de la 11 septembrie 2001.

După 25 de ani, în 27 octombrie 2011, Papa Benedict al XVI-lea a organizat un pelerinaj interreligios la Assisi, eveniment jubiliar pus sub semnul Păcii şi Adevărului. Conform sitului catholica.ro, au participat 300 de delegaţi din 50 de ţări, printre care şi Julia Kristeva, o filosoafă franceză originară din Bulgaria, promotoare a feminismului, care a vorbit în numele „*necredincioşilor*”. Oaspeţii au călătorit cu un tren special, format din şapte vagoane. Pe parcurs, garnitura şi-a încetinit mersul de câteva ori, pentru a permite oamenilor să-l vadă pe Sfântul Părinte şi să fie binecuvântaţi: „*Religiile nu trebuie să fie niciodată motiv de violenţă. Credinţele şi dialogul interreligios sunt şi trebuie să fie la temelia păcii.*” Seara, un moment impresionant a fost cel al încredinţării lămpilor păcii. În vreme ce corul intona un cântec pe versurile cunoscutei rugăciuni „*Doamne, fă din mine un instrument al păcii*”, optzeci de tineri de naţionalităţi diferite au luat, ca de Paşti, „*lumină din Lumină*” şi a împrăştiat-o „*urbi et orbi*”, în mâinile reprezentanţilor diferitelor religii: „*Cunosc o altă omenire, aceea pe care adesea o întâlnesc pe drum, aceea care nu strigă, aceea care nu striveşte pentru a se evidenţia peste ceilalţi oameni, aceea care nu ştie să fure pentru a avea. Cred, cred în această omenire care trăieşte în tăcere, care încă ştie să roşească, care ştie să-şi plece ochii şi ştie să scuze. Aceasta este omenirea care mă face să sper.*” Conform Radio Vatican, delegaţia Patriarhiei Române a fost formată din ÎPS Iosif, mitropolit ortodox pentru Europa occidentală şi meridională şi PS Siluan, episcop al Eparhiei ortodoxe române din Italia.

Exemplul întâlnirilor interreligioase din Assisi m-a determinat să caut exemple ale convieţuirii şi înţelegerii dintre diferitele culte în trecutul şi prezentul Lumii Vechi. Cercetările au produs rezultate neaşteptate, uimitoare, spectaculoase, incitante -

o adevărată „*mană cerească*” pentru „*sezonul mort*” din perioada vacanţei de vară, când lumea caută articolele de tip „*magazin cultural*”, ca să se destindă un pic. Iată un subiect care s-ar putea să fie pe placul tuturor. Precum „*fratele Soare*”, întruchiparea Domnului, ne luminează şi ne încălzeşte pe toţi, nici în domeniul credinţei nu există vreun monopol. Pe tot cuprinsul Europei, au trăit oameni dăruiţi cu harul sfinţeniei, din cele mai variate comunităţi religioase. În Germania medievală, moaştele unui rabin sfânt au fost revendicate de creştinii din Mainz, legendă pomenită ca atare în „*Enciclopedia iudaică*” (Jewish Encyclopedia, 1906), o lucrare academică cât se poate de serioasă. La fel de stranie şi incredibilă pare povestea Tăicuţului Rozelor, poetul sufit, prieten cu celebrul sultan Soliman Magnificul, înmormântat în „*buricul*” Budapestei, pe Dealul Trandafirilor, azi cel mai nordic loc de pelerinaj al musulmanilor. Transilvăneanul Kőrösi Csoma Sándor este singurul occidental ridicat la rangul budist de „*Iluminat*” (Bodhisattva), fiinţă spirituală evoluată, pentru care sinele se confundă cu colectivitatea.

MOAŞTELE RABINULUI AMRAM DIN MAINZ

„*Ieşiva*” este o instituţie evreiască tradiţională de învăţământ superior religios, unde tineretul iudeu studiază *Tora* (*Pentateuh*-ul: cele Cinci cărţi ale lui Moise) şi cărţile de rugăciuni (Sidur şi Mahzor). În secolele X-XI, principalele centre de învăţământ iudaic din Europa au fost cele din Franţa, Italia, Spania şi Germania.

Rabinul (învăţătorul) Amram din Mainz (Mayence, Mentz) a fost conducătorul ieşivei din oraşul său natal. Cândva, pe parcursul secolului al X-lea, el i-a pregătit pe tinerii din aşezarea de pe malul stâng al Rinului, iar apoi, când comunitatea mozaică s-a înmulţit şi s-a răspândit, a plecat în Köln, unde a întemeiat o şcoală similară. Pentru a-i apropia de cele sfinte, le cerea elevilor să respecte Legea, să se roage neîncetat şi să postească la timpul cuvenit. Anii au trecut în bună pace, dar înţeleptul a îmbătrânit. Când a simţit că se apropie clipa despărţirii, şi-a chemat învăţăceii şi i-a rugat ca, după obştescul sfârşit, să-i ducă trupul înapoi în localitatea de baştină. A dorit să fie

înmormântat şi să se odihnească alături de părinţii săi. Distanţa dintre cele două cetăţi este de circa 150 kilometri, în susul fluviului. Tinerii au început să se codească şi n-au acceptat însărcinarea, deoarece se temeau că vor întâmpina obstacole din partea autorităţilor. Dacă a văzut că nu vor să-i împlinească ultima dorinţă, rabinul Amram i-a rugat doar să-i pună trupul într-un sicriu şi să-l ducă la bordul unei bărci. Atunci vor vedea şi vor înţelege voia Domnului.

Într-adevăr, când bunul profesor a răposat, elevii l-au pus într-un coşciug, l-au aşezat în barcă şi, spre uimirea tuturor, ambarcaţiunea s-a desprins de la mal şi a început să urce, singură, fără vele sau vâslaşi, pe firul apei. Lumea a fugit să vadă minunea. Unii s-au urcat în alte vase, ori au alergat pe mal, ori au încălecat degrabă. Când a ajuns în Mainz, deşi nu era nimeni la bord care s-o cârmească, mica navă s-a întors către mal şi a acostat acolo. Toţi locuitorii au venit să vadă minunea. Era clar, o asemenea faptă fără precedent se săvârşise numai prin lucrarea şi puterea lui Dumnezeu, iar despre bătrânul dascăl se ştia că a murit cu faimă de sfânt. Evreii s-au pregătit să-l îngroape aşa cum lăsase cu limbă de moarte, alături de tatăl şi de mama lui, dar arhiepiscopul din oraş a aflat întâmplarea şi a considerat că, potrivit tradiţiilor bisericeşti creştine, sfântul dovedit trebuie să fie îngropat cu toate onorurile în catedrala din oraş. Precum în cazul „*Madonnei Negre*” (la Moreneta) din Monserrat, importanţa personajului n-a contat. Sicriul cu corpul neînsufleţit a devenit neînchipuit de greu şi nu a putut fi deplasat în niciun fel. Atunci, arhiepiscopul a hotărât să se construiască o biserică chiar acolo, pe malul fluviului, deasupra ambarcaţiunii. Există o reprezentare a ei, datând de la începutul secolului al XIX-lea, care înfăţişează o clădire aflată pe mal, lângă poarta cetăţii. „*Die Amram's Kirche*” a fost vizitată de călătorul Moses Sofer (1762–1839).

Ca nu cumva iudeii să fure corpul cuviosului răposat, a fost chemată straja înzăuată şi pusă să păzească neîncetat coşciugul. Într-o noapte, sfântul „*confiscat*” li s-a arătat în vis învăţăceilor din Köln şi le-a spus că la o anumită dată, fix la miezul nopţii, gardienii vor adormi cu toţii şi atunci se va ivi prilejul să i se recupereze rămăşiţele pământeşti. Într-adevăr, la ceasul anunţat, paznicii au căzut într-un somn adânc şi, precum în romanul „*A Morbid Taste for Bones*” de

Ellis Peters, a fost adus un alt trup şi strecurat în sicriu. Astfel, în sfârşit, rabinul Amram a putut să se odihnească în pace alături de părinţii săi, aşa cum ceruse cu limbă de moarte.

Iată o legendă plină cu întorsături neprevăzute, minuni, rivalităţi, îndărătnicii şi intrigi omeneşti. Însă există o problemă. Creştinii au şi ei o poveste foarte asemănătoare, cea a stareţului benedictin Emmeran din Regensburg, care a trăit cu vreo trei secole înainte de învăţătorul din Mainz.

Sfântul Emmeran (Emmeramus, Emmeran, Emeran, Heimrammi, Haimeran sau Heimeran) este prăznuit (şi în calendarul ortodox) în 22 septembrie. Vorbind despre primii misionari creştini din Occident, Nicolae Iorga i-a numit descălecători de ţară în cel mai desăvârşit şi mai glorios înţeles al cuvântului: „*Servitori devotaţi ai Sfintei Biserici, unelte supuse ale Papei, jertfitori pe altarul lui Hristos, aşa se simţeau ei în predicaţia, în lupta şi în sacrificiul lor ca în opera de cultură, sub toate raporturile, pe care, fără niciun ajutor al puterii laice, o îndeplineau în mijlocul unor neamuri ce n-aveau pentru ei decât o singură calitate: cea religioasă.*"

S-a născut în Franţa, la Poitiers, într-o familie de nobili din Aquitania. Când a auzit că păgânismul şi idolatria revin în Germania, s-a îndreptat într-acolo. A urcat pe Valea Loarei, a trecut prin Pădurea Neagră şi a coborât pe albia Dunării, până în Bavaria, unde a întemeiat mănăstirea benedictină din Regensburg (localitate numită cândva Ratisborn). A devenit stareţul acesteia şi, ulterior, a fost ales ca episcop al ducatului. Păstorirea noilor convertiţi n-a fost lipsită de primejdii şi a condus în cele din urmă la martiraj. A fost confesorul lui Uta (sau Ota), fiica ducelui Theodo I. Ea i-a mărturisit că avea un drăguţ la curte, un om foarte influent şi că rămăsese însărcinată cu el. Sfântul Emmeran a mustrat-o cu blândeţe şi a sfătuit-o să mărturisească totul tatălui ei, ca să fie iertată, apoi a plecat în pelerinaj către Roma, pe Via Julia Augusta. Furioasă că sfatul n-a ajutat-o cu nimic, domniţa l-a minţit pe domnitor şi i-a spus că sfântul ar fi fost părintele copilului. Ducele l-a trimis pe fiul său, prinţul Lantpert, după prelat. După cinci zile de urmărire, l-au ajuns din urmă în Kleinhelfendorf, în partea sudică a München-ului. L-au

prins şi l-au torturat cu sălbăticie, ca să-l facă să mărturisească un păcat nesăvârşit.

Fraţii Vitalis şi Wolflete l-au găsit înecat în sânge şi au încercat să-l îngrijească. L-au transportat în Anschheim, în biserica Sfântul Petru, un ansamblu fortificat, unde şi-a dat obştescul sfârşit. A fost înmormântat acolo, după care a plouat neîncetat vreme de 40 de zile. Ulterior, moaştele au fost dezgropate ca să fie mutate într-un loc mai sigur. Ca şi în cazul rabinului Amram, rămăşiţele au fost îmbarcate pe o plută, care a început să coboare pe apa Isarului, un râu care se varsă în Dunăre. Când a ajuns la confluenţa cu marele fluviu albastru, ambarcaţiunea a început să urce în mod miraculos, parcă ar fi fost trasă de un cablu nevăzut. Aşa a plutit până la Regensburg, unde s-a oprit. Sfântul a fost dus mai întâi la biserica Sfântul Gheorghe, de unde a fost mutat de episcopul Gawibaldus într-o biserică special construită pentru el. În 1642, clădirea a fost distrusă de un incendiu, astfel încât moaştele au rămas aici doar până în 1645, când au fost mutate în vechea mănăstire benedictină.

Precum se vede, Amram şi Emmeram sunt amândoi nişte sfinţi, numele le sună cam la fel, legendele lor seamănă, cu precădere în partea când vine vorba despre ambarcaţiunile care urcă de la sine către deal. Noi ne-am propus doar să le reamintim existenţa, mai cu seamă într-o epocă în care tinerii au libertatea de a călători oriunde şi pot descoperi locuri mult mai interesante decât berăriile din München, stabilimentele franceze ori cafenelele din Amsterdam.

ÎNTRE POEZIE ŞI OPERETĂ: GÜL-BABA

Soliman Magnificul a fost sultanul otoman care a cucerit cetăţile Belgradului (1521) şi Budei (1541), obligându-l pe arhiducele Ferdinand de Austria să renunţe la titlul de rege al Ungariei şi să-i plătească tribut vreme de un cincinal. La el acasă, este cunoscut ca Soliman Legiuitorul. Recent a devenit eroul unei telenovele istorice fastuoase, difuzată de televiziunile din mai multe ţări europene. A fost într-adevăr o fire dreaptă şi romantică. A iubit o singură femeie, o rusoaică cu numele de Roxelana, aşa

că în vremea lui, porţile celebrului harem din Istambul au rămas închise. A sprijinit artele, literatura şi arhitectura.

Unul dintre prietenii care l-au însoţit în campaniile militare a fost poetul sufit Cafer, supranumit Gül Baba, nume care înseamnă „*Tăicuţul Rozelor*”. El a fost un derviş războinic din ordinul călugăresc Bektaşi, care propovăduia o mistică îmbrăţişată de mulţi dintre ieniceri, „*copiii de suflet ai Domnului*”. A murit în toamna anului 1541. Unii zic că a căzut în timpul luptelor pentru cucerirea cetăţii de pe Dunăre, alţii susţin că s-a stins pe parcursul ceremoniilor de după ocuparea Budei. Cert este că sultanul l-a plâns amarnic, a pus să fie construit un mausoleu octogonal (o „*türbe*”) şi a fost unul dintre cei care i-au dus sicriul înăuntru. Ulterior, în calitate de Calif (conducător spiritual al Islamului), l-a declarat sfânt protector al oraşului, titlu păstrat până azi.

Legenda susţine că Gül Baba ar fi introdus cultura trandafirilor în Ungaria. Frumoasele flori au fost cultivate pe dealul numit şi azi Rózsa-domb, nu departe de podul Margareta. Adevărul este că rozele au fost dintotdeauna cunoscute în Câmpia Panonică, dovadă fiind legenda Sfintei Elisabeta (1207-1231). Când soţul prinţesei arpadiene, comitele Ludovic al IV-lea de Turingia, a încercat s-o surprindă în vreme ce le ducea de mâncare săracilor, pâinile din şorţul ei s-au transformat în trandafiri. Când a rămas văduvă, a intrat în ordinul franciscan terţiar, a cărei patroană este în prezent.

Se pare că Tăicuţul Rozelor ar fi introdus în Ungaria un anumit soi de flori şi anume cel folosit de bulgari pentru obţinerea „*uleiului de trandafir*”, produs folosit în cosmetică, în arta culinară, în igienă şi într-o serie de ceremonii magice. Publicistul Tóth Béla (1857-1907), a cărui „*Curiosa Hungarica*” a reprezentat resortul declanşator în scrierea „*Curiozităţilor sălăjene*”, susţine că aşa cum călugării (bizantini sau persani) au furat ouăle fluturelui de mătase şi le-au scos prin contrabandă din China, ascunzându-le în bastoane de călători, Gül Baba a strâns seminţele rozelor balcanice şi le-a pitit în boabele mătăniilor pe care le-a numărat liniştit, în vreme ce arnăuţii îi perchiziţionau bagajele şi hainele.

Este adevărat că dervişii Bektaşi permit consumarea băuturilor alcoolice şi participarea femeilor la ceremoniile religioase. Tóth Béla s-a distrat copios urmărindu-i pe pioşii pelerini, veniţi de departe să se roage la mormântul sfântului budapestan. După ce toată dimineaţa se închinau bătându-şi frunţile de podeaua monumentului, ei plecau seara să închine un pahar de vin în crâşma „*Trei-de-opt*”:

„*Îngerul Izrafil şede în al şaptelea cer şi înregistrează fidel, în fiecare zi la miezul nopţii, toate faptele oamenilor, bune sau rele. Acum, el este nevoit să treacă în dreptul acestor hagii ai lui Gül Baba câte un zero imens, deoarece, amintiţi-vă cele învăţate în gimnaziu, plusul şi minusul se anulează reciproc. Acesta este un adevăr matematic atât de semnificativ, încât rămâne valabil chiar şi în Rai. Deci, atunci când cântăreşte activitatea dervişilor din Buda, mai presus amintitul înger Izrafil este nevoit să tragă concluzia că ei, practic, n-au făcut nimic. Ori, în Coran se spune că fericit e cel care n-a făcut nimic. Prin urmare, merituoşii hagii sunt oameni fericiţi, atât în cer cât şi pe pământ - în ultimul caz, numai dacă straja de noapte nu i-a săltat la ieşirea din Trei-de-opt, când, însufleţiţi de excelentul vin de Buda, au răcnit cu prea multă însufleţire frumosul cântec turcesc*: Ya fakir Yusuf celebi!”

Şi Eminescu cunoştea legenda. Într-un ciclu de articole publicate între 17-28 noiembrie 1876, cu numai câteva luni înainte de proclamarea independenţei României, el scria:

„*Românul nu urăşte decât pe cei ce i s-au băgat în suflet şi ca dovadă putem aduce pe românii din Turcia. E sigur că ei trăiesc sub acelaşi regim ca şi bulgarii, sârbii şi grecii; cu toate acestea ei trăiesc bine cu turcii şi le ţin partea. Nici aicea nu-i urâm pe turci, deşi desigur că ei numai dovezi de iubire nu ne-au dat niciodată. Ungurii n-au decât să se întrebe pe cine-i urăsc ei ca să ştie pe cine urâm şi noi. Credem că asta-i destul de clar, deşi, în emoţiunea noastră, n-am ajuns încă să facem hagialâc la mormântul lui Gül-Baba.*”

Povestea eremitului care a cultivat trandafiri sfinţi într-o grădină sacră a Domnului i-a inspirat pe libretistul Martos Ferenc şi pe compozitorul Huszka Jenő să scrie o operetă cu titlul „*Gül Baba*”, reprezentată la „*Király Színház*” din Budapesta, în ziua Sfântului Nicolae din 1905. Acum aveţi posibilitatea să urmăriţi reprezentaţia Operei Maghiare de Stat din Cluj, unde este inclusă în programul stagiunii 2012-2013, cu Szeibert István, Veress Ildikó, Ádám János, Herdlicska éva, Venczel Péter, Molnár János, Olcsvári Árpad, Fülöp Márton în distribuţie. Regizoare este Gy. Tatár Éva.

În trecut, au existat şi câteva reprezentaţii sălăjene. La începutul anilor '50, o trupă de amatori din Şimleu Silvaniei a inclus opereta în repertoriu, alături de „*Răpirea sabinelor*” şi „*Scaunul fermecat*”. Pe afişele păstrate ca depozit legal la Biblioteca Naţională din Budapesta sunt trecute numele lui Acsádi Elek, Boros Aladár, Cserne Sándor, Hauler János, soţii Mártonfi, Miklósi Ida, Moty Ilona, Orsós Zoltán, Pollach László, Surányi József, Szarvadi Imre. Entuziasmul n-a durat mult. Curând, noile autorităţi ale puterii proletare n-au permis decât interpretarea unor texte de brigadă, destinate să-i înfiereze „*pe burjui şi pe chiaburi*”.

Ca în orice operetă, intriga cuprinde înfiorător de multe naivităţi. Diacul (studentul) Gábor se îndrăgosteşte de preafrumoasa turcoaică Leila, fata lui Gül Baba. Împreună cu Mujkó, prietenul său ţigan scripcar, pătrund în spaţiul sacru. La noi, se zice că nu-i păcat să furi flori din grădini şi sărutări de la fete. În schimb, la musulmani, ruperea unui trandafir dedicat Domnului este socotită ca o profanare şi se pedepseşte cu moartea. Garda templului îi surprinde, îi arestează şi îi predă lui Ali-Paşa. Conform legii, intruşii sunt condamnaţi la moarte, dar, deşi paşa doreşte să o alăture haremului pe Leila, îi permite tânărului îndeplinirea unei ultime dorinţe: să rămână în grădină împreună cu fata până la căderea întunericului. Gül Baba, un tată grijuliu şi un drept-credincios care nu crede în violenţă, intervine la măritul paşă şi încearcă să salveze viaţa diacului. Ali-Paşa îi acordă graţierea, dar cu condiţia ca Leila să-i devină soţie. Tânăra

îndrăgostită acceptă, dar, când află de aranjament, Gábor încearcă să-l înjunghie pe turc. Totul pare să fie pierdut, dar Tăicuţul Rozelor consideră că nu este permis ca un om să fie omorât pentru o floare şi îşi distruge trandafirii, spunând că a fost lucrarea Domnului, un semn divin destinat să atragă atenţia asupra respectării vieţii omeneşti. Ali-Paşa cedează, dar pe Gül Baba îl cuprind remuşcările. Leila îi promite că, de acum înainte, vreme de secole, tinerii îndrăgostiţi îi vor aduce flori la mormânt în semn de eternă recunoştinţă.

Piesa a inspirat şi câteva filme, mai mult sau mai puţin apropiate de libretul original. Primul, intitulat chiar „*Gül Baba*" (1940), cu Jávor Pál şi Szeleczky Zita în rolurile tinerilor îndrăgostiţi, se termină cu excluderea triumfală a studenţilor din cetate. Ei mărşăluiesc pe parcă s-ar pregăti să se întoarcă a doua zi de dimineaţă şi să-i dea afară pe turci din Buda. Grădina cu roze sacre nu scapă neîntinată nici în „*Gábor diák*" (1956), cu Zenthe Ferenc şi Krencsey Marianne ca protagonişti. De data aceasta, prietenul diacului leit Errol Flynn este un tovarăş de petreceri pe nume Suki Balázs (Sinkovits Imre), care se îndrăgosteşte de Veronika (Andaházy Margit), sclava unguroaică a Leilei. Scenele de luptă sunt mult mai numeroase, parcă pregătind Revoluţia din 23 Octombrie: în debut, sunt eliberate fecioarele aduse paşei; în final, studentul îl înfruntă în duel pe nemilosul paşă. Tăicuţul Rozelor a fost interpretat în ambele pelicule de Kömíves Sándor, care rămâne un părinte iubitor şi un sfânt preţuitor al omului, creaţie Dumnezeiască.

SFÂNTUL CALVINIST DIN TIBET

La Darjeeling, în India, există un stâlp octogonal înconjurat de un gărduleţ scund, plasat în cimitirul europenilor, un loc de pelerinaj unde vin să se roage bonzi din Japonia, lama din Tibet, budişti din China sau Coreea, orientalişti din toată lumea şi, arareori, câte un secui sosit de la mare depărtare, de „*acasă*", dornic să-l salute pe unul dintre fiii neamului salvat de prinţul Csaba, fiul lui Attila. Monumentul marchează locul unde a fost

îngropat Kőrösi Csoma Sándor (Alexander Csoma de Koros), eruditul fondator al tibetologiei, autorul primului dicţionar tibetano-sancrit-englez şi a primei gramatici tibetane, primul european trăitor într-o lamaserie, un veritabil ascet care a iniţiat joncţiunea între spiritualitatea extrem-orientală şi credinţele Apusului.

Pe glob, există mai multe expresii ale cinstirii acestui om cu o viaţă exemplară. În celălalt capăt al lumii, la Universitatea Taisho din Tokio, s-a dezvelit în 22 februarie 1933 o statuetă realizată de sculptorul Csorba Géza, ce poartă următoarea inscripţie: KŐRÖSI CSOMA SÁNDOR / THE BODDHISATTVA OF THE WESTERN WORLD / CSORBA. „*Bodhisattva*” reprezintă o „*fiinţă iluminată*”, un sfânt budist care alege să nu intre în Nirvana, ci rămâne în preajma noastră ca să ajute evoluţia tuturor celorlalte suflete. Evenimentul este cu atât mai inedit cu cât, în fapt, este vorba despre un creştin protestant de confesiune calvină (reformată), rit în care nu există cultul sfinţilor.

În studiul său, „*Bodhisattva Csoma de Kőrös: mit ori realitate?*”, Marczell Péter a prezentat mai multe relatări legate de eveniment şi a atras atenţia asupra faptului că manifestarea a fost percepută, descrisă şi interpretată diferit în Japonia şi Ungaria, „*întrucât nu o dată s-a făcut uz de licenţe poetice care i-au pervertit esenţa*”. Readus cu surle şi trâmbiţe în atenţia publicului maghiar, sentimentul de respect datorat savantului deschizător de drumuri s-a transformat într-o veneraţie cu substrat religios, iar ghinionistului călător care a pornit către Asia Centrală şi a ajuns în India i s-a compus o hagiografie exotică, cu iz senzaţionalist, însă neînchipuit de populară. Textul complet se găseşte în traducere engleză pe Google Books.

În Ardeal, toţi elevii maghiari au citit romanul scris de Korda István, „*A nagy út*” (Marele drum, 1956), publicat atât la Kriterion-ul bucureştean cât şi la Dacia clujeană, deoarece a făcut parte din bibliografia şcolară obligatorie. Alţi scriitori, alte opere dedicate lui Csoma: Baktay Ervin (*Rătăcitor prin depărtări*, 1934), Debreczy Sándor (1937), Cholnoky László (1940), Müllner András (2000), Sütő Zsolt (*Albastru de Himalaya, roşu de Tibet*).

Pe de altă parte, foarte puţini români cunosc viaţa, peripeţiile şi opera acestui „*Marco Polo de Transilvania*”, cum l-a supranumit Ştefan Makó într-un articol din „*România liberă*”. Pe vremea lui Nicolae Ceauşescu, cu ocazia bicentenarului naşterii, comitetul de partid a transmis o directivă pentru omagierea academică a lui... *Alexandru Cioma de Criş*, considerată postrevoluţionar ca un act de confiscare oportunistă. Oricum, iniţiativa a rămas fără un ecou concret în rândurile publicului larg.

Kőrösi Csoma Sándor s-a născut în primăvara tumultuosului 1784, într-o familie secuiască de grăniceri, mici nobili din Comitatul Trei Scaune, însărcinaţi să apere ţara de incursiunile tătăreşti. Cum a dovedit interes faţă de învăţătură, în 1799 taică-său l-a înscris la Colegiul reformat Bethlen (numit şi Bethlenianum) din Aiud. Cum n-a avut bani de studii, a făcut parte dintre „*neutralişti*”, elevii care i-au slujit pe alţii şi au muncit ca să poată învăţa. Despre această perioadă au scris Ujfalvy Sándor şi Hegedüs Sámuel. Din primul an, Csoma a devenit premiantul clasei. A dovedit un talent deosebit pentru învăţarea limbilor străine. Şi-a propus să plece în Asia, să descopere locul de unde au pornit cele şapte triburi ale maghiarilor. Dormea pe podea, se hrănea cu pâine, brânză, legume şi fructe. În 1815, a dobândit o bursă la Universitatea din Göttingen, unde a studiat până în 1818. Aici l-a întâlnit pe zălăuanul Salamon József (1790-1781), care se pregătea să devină profesor. A studiat araba şi turca cu profesorul de studii biblice şi orientalistul Johann Gottfried Eichhorn. La terminarea facultăţii, vorbea şi scria în 13 limbi, drept care i s-a propus să devină profesor la Aiud, dar tânărul le-a mărturisit dascălilor că n-a încetat să se pregătească pentru marea expediţie a vieţii sale.

A plecat cu un paşaport temporar, prin Sibiu şi pasul Turnul Roşu, înspre Bucureşti, în 23 noiembrie 1819. După Anul Nou, şi-a continuat călătoria prin Bulgaria. Ar fi dorit să ajungă la Istambul, dar acolo izbucnise o epidemie de ciumă, aşa că din Plovdiv s-a dus către sud. S-a îmbarcat către Alexandria în portul Enos. De acolo, şi-a continuat drumul prin Cipru, Beirut, Tripoli, Latakia (Siria), Aleppo, Mosul şi Bagdad, unde a ajuns în 21 iulie

1820 şi a fost găzduit de croitorul slovac Anton Swoboda. În octombrie, în Teheran, s-a îmbrăcat în haine persane şi şi-a luat numele de Skander-beg. A pornit mai departe în 1 martie 1821. Din cauza războiului turco-persan, a stat şi a aşteptat o jumătate de an într-un caravanserai din Meshed, apoi şi-a schimbat planurile şi a călătorit în Buhara, apoi prin Kabul către India. Ajutat de doi ofiţeri francezi, a străbătut porţiunea dintre Peshawar şi Lahore. Din India, a încercat să ajungă în Asia Centrală. La graniţa cu Caşmirul s-a întâlnit cu comandantul britanic William Moorcroft (16 iulie 1822), căruia i-a tradus o scrisoare din limba rusă. El i-a dat voluminosul „*Alphabetum Tibetanum*” de Agostino Antonio Giorgi şi scrisori de recomandare din partea guvernului Maiestăţii Sale, cu scopul de a învăţa limba tibetană. După patru ani de călătorie, în 20 iunie 1823, Kőrösi Csoma Sándor a ajuns la lamaseria Yangla din Zanskar, o mănăstire budistă din Munţii Hindukuş, unde i s-a oferit găzduire şi acces la biblioteca călugărească până în 22 octombrie 1824. A băut ceai cu unt de iac şi a locuit într-o celulă de 3x3 metri. La întoarcere, a fost arestat de alţi englezi, sub acuzaţia că ar spiona pentru ruşi. În tot răul şi un bine, măcar aşa a avut răgazul să descrie lungul drum din Ardeal până la poalele Himalayei. Absolvit de orice vină şi eliberat, şi-a continuat studiile în lamaseriile din Pukdal sau Pukhtar (tot Zanskar, 12 august 1825 - noiembrie 1826) şi Kanum (Besahir, august 1827 - octombrie 1830), cea mai fertilă perioadă a activităţii sale.

În martie 1830, a devenit membru al Royal Asiatic Society şi din 1831 s-a mutat la sediul ei din Calcutta, unde şi-a pregătit lucrările pentru tipar. Din 1834, a început să publice, mai întâi dicţionarul şi gramatica tibetană, într-un tiraj de câte 500 de exemplare. A scris şi în revista „*Journal of the Asiatic Society of Bengal*”. A devenit membru corespondent al Academiei Maghiare (Magyar Tudós Társaság) în 15 noiembrie 1833. Între 1837-1841, a lucrat ca bibliotecar al Societăţii Regale Asiatice. Este perioada când pictorul Augustin Schöfft i-a desenat portretul.

În februarie 1842, a pornit pe jos către Lhassa, prin valea râului Mahananda, o regiune mlăştinoasă şi plină de ţânţari. S-a

îmbolnăvit de malarie şi a murit în Darjeeling (11 aprilie 1842), unde, ulterior, Royal Asiatic Society i-a ridicat un monument. Recent (1992), o altă construcţie, o Stupă a Păcii, a fost construită în Tar (Ungaria), în centrul unui parc memorial. La inaugurare, a participat însuşi Dalai Lama.

Kőrösi Csoma Sándor a trăit o viaţă ascetică şi a fost pregătit de o serie de mari maeştri în mănăstirile din Tibet. A fost primul european care a amintit legendarul tărâm Shambala. La noi, doar secuii din ţinutul natal i-au acordat cinstirea de care se bucură în tot restul lumii. Budiştii maghiari îl consideră un maestru călăuzitor. Dar nu doar ei îi solicită ajutorul în clipele grele. Cu umor, profesorul Bethlenfalvy Géza l-a numit pe „*sfântul filolog*” drept „*protectorul orientaliştilor maghiari*”, deoarece, dacă i se pomeneşte numele în cererile de finanţare înaintate guvernului, cercetătorii vor fi răsplătiţi sigur cu sume mult mai generoase decât colegii din ţările învecinate.

VRĂJITOARELE

Regele Coloman cel Învăţat (Könyves Kálmán) din dinastia Árpád a domnit în Ungaria între 1095-1116. Fiu al lui Géza I, a copilărit la curtea unchiului său, Ladislau cel Sfânt (Szent László, întemeietorul Oradiei Mari), a devenit un om cu multă şcoală, ba ar fi putut chiar să ajungă episcop, dar, întrucât politica l-a atras mult mai mult decât rugăciunile şi postul, a dorit să devină rege. După moartea tutorelui său, a primit tronul şi binecuvântarea Papei Urban al II-lea, mai ales că a permis trupelor din prima Cruciadă să străbată Câmpia Panonică în drumul lor către Ierusalim pe Dunăre în jos, dar aceasta numai atâta timp cât trupele cavalerilor au mărşăluit cuminte şi n-au încercat să prade şi să facă alte ticăloşii.

De la acest rege cărturar provine una dintre cele mai surprinzătoare decizii legislative din epoca medievală, perioadă prezentată de unii istorici drept un Ev Întunecat, dominat de superstiţii şi condus de bigoţi exaltaţi:

„*De strigis vero, quae non sunt, ne ulla quaestio fiat.*” (Cât despre vrăjitoare, întrucât ele nu există, să nu fie nicio cercetare.)

De-a lungul secolelor care au urmat, oamenii iubitori de raţiune au citat în repetate rânduri această zicere, dar degeaba, credinţa în vrăjitoare a supravieţuit până în zilele de azi. De ce să ne minunăm, dacă spectatorii au avut ocazia încă în 1908 să vadă scurt-metrajul mut regizat de Brooke Van Dyke, „*The Witch*”, al cărui succes de casă i-a îndemnat şi pe alţii să reia tema: Raymond B. West - „*The Witch of Salem*” (Vrăjitoarea din Salem, 1913); Lucius Henderson - „*A Witch of Salem Town*” (O vrăjitoare din oraşul Salem, 1913) etc. Când lumea s-a plictisit de fete frumoase arse pe ruguri învăpăiate, au urmat comediile. Un serial TV celebru a fost „*Ce vrăji a mai făcut nevastă-mea*” (Bewitched), difuzat vreme de 8 sezoane, între 1964-1972, cu Elizabeth

Montgomery şi Dick York în rolurile principale. În 2005, regizoarea Nora Ephron a făcut o tentativă de a readuce personajele în atenţia publică, dar filmul cu acelaşi titlu, avându-i ca protagonişti pe Nicole Kidman şi Will Ferrell, a fost un eşec. Nu-i de mirare, cât timp spectatorii începuseră să trăiască din plin „*Pottermania*", isteria provocată de ecranizarea romanelor scrise de scriitoarea britanică J. K. Rowling, despre ucenicii de la „*Şcoala de magie, farmece şi vrăjitorii din Hogwarts*".

Vizionarul canadian Marshall McLuhan a teoretizat încă în urmă cu o jumătate de secol: „*Mediul reprezintă mesajul.*" Există o decadenţă a spiritului, un produs secundar, nociv, al toropelii provocate de un stomac prea plin. „*Somnul raţiunii naşte monştri*", a scris pictorul spaniol Francisco Goya sub una dintre gravuri. Popoarele care au pâine din belşug şi trăiesc fără grija zilei de mâine vor dori să se distreze în timpul liber („*panem et circenses*"), iar dacă mediul este saturat cu poveşti despre vrăjitorie, mesajul va trece de pe marele ecran pe micul ecran, devenind ştire.

În 6 ianuarie 2011, postul de televiziune american MSNBC a prezentat un material despre vrăjitoarele din România, foarte „*şucărite*" pe lume, deoarece guvernul Boc a anunţat că le va impozita activitatea cu 19 procente din realizări.

A doua zi, Keith Olbermann de la emisiunea nocturnă „*Countdown*" i-a acordat un premiu tip „*Cel mai afurisit om din lume*" preşedintelui nostru în exerciţiu, deoarece a propus taxarea ghicitoarelor, astrologilor şi prezicătorilor. O parte dintre televiziunile autohtone au preluat şi au difuzat în mod repetat clipul unde moderatorul, probabil cu gândul la Joan Baez, a stâlcit numele Băsescu şi s-a minunat: „*Zeci de vrăjitoare au pornit spre frumoasa Dunăre pentru a blestema Guvernul care s-a gândit să acopere deficitul bugetar impozitându-le veniturile. O vrăjitoare pe nume Alisia susţine că oricum nu face prea mulţi bani. Preşedintele şi Guvernul declară că se apără purtând în zilele de joi haine mov, deoarece se crede că acestea îndepărtează vrăjile şi blestemele. Cât de ridicol este? O ţară care se teme de oameni îmbrăcaţi în haine din secolul al XVIII-lea, care strigă fraze de*

neînţeles şi ameninţă că vor fi consecinţe catastrofale dacă impozitele nu sunt anulate.”

Două săptămâni mai târziu, afacerea farmazoanelor fiscalizate la sânge a cunoscut o întorsătură dramatică. În 21 ianuarie, Keith Olbermann şi-a dat demisia din staff-ul NBC, deoarece s-a dovedit că a finanţat prin donaţii campania unora dintre candidaţii democraţi şi, deci, şefii unuia dintre cele mai mari posturi americane au considerat că nu este suficient de imparţial pentru un ziarist. Evident, cealaltă parte a televiziunilor noastre a profitat deîndată şi a folosit ocazia pentru a anunţa cu surle şi trâmbiţe noutatea, probabil ca să sugereze subliminal: „*Cine face ca el, ca el să păţească!*”

O căutare după termenul „*Romania*” pe situl NBC.com, m-a condus la o „*ultimă informaţie*” (difuzată la ei abia în 18 februarie 2011!) despre vrăjitoarele din România, care vor putea fi pedepsite dacă prezicerilor lor nu se împlinesc. Ştirea originală a fost publicată în ziarele de la noi încă în 2 februarie: conform unui proiect de lege dezbătut de Comisia de buget-finanţe din Camera Deputaţilor, vrăjitoarele trebuie să obţină un aviz de practică, să se înscrie într-o organizaţie profesională şi să emită facturi fiscale care să ateste plata TVA. În cazul în care vrăjile nu au efect, riscă amenzi penale sau chiar închisoare de la şase luni până la trei ani. De asemenea, vrăjitoarelor le este interzisă amplasarea cabinetelor lângă şcoli, biserici sau în preajma altor instituţii publice.

Când conducătorii, legiuitorii şi mulţimile încep să se intereseze cu pasiune de o asemenea temă ieşită din comun, pare de la sine înţeles că minţile luminate din lumea universitară vor încerca să priceapă ce se întâmplă şi să disece fenomenul sub diferitele sale aspecte: literar, etnografic, sociologic, psihologic, antropologic etc. Să le urmărim demersul, deoarece multe persoane se declară vrăjitoare sau cred în ele - da, chiar şi aici, în Sălajul nostru.

Dr. Czégényi Dóra lucrează ca asistent universitar în cadrul Catedrei de Etnografie şi Antropologie Maghiară de la Facultatea de Litere, Universitatea Babeş-Bolyai din Cluj. Primele lucrări ştiinţifice i-au apărut în volumul colectiv „*Emberek, szövegek,*

hiedelmek. Tanulmányok." (Oameni, texte, credinţe. Studii de mitologie populară), coordonat împreună cu profesorul Keszeg Vilmos, editat în 2001 de Asociaţia Etnografică „*Kriza János*" (Kriza János Néprajzi Társaság) din Cluj. Aici i-a apărut studiul „*A hiedelem és hiedelemszöveg mint reprezentáció*" (Credinţele populare şi forma lor textuală ca reprezentare). În articolul „*Ortodoxia salvează etnografia*" (vezi „*Curiozităţi sălăjene*", p.121-124), am tratat prima parte din lucrare, cea referitoare la cazul credincioşilor unguri din Jibou, de confesiune reformată sau romano-catolică, care apelează la „*popa*" (preotul ortodox) din Rona pentru a rezolva unele dintre problemele personale. Iată acum o succintă prezentare a unei alte părţi, însumând paginile consacrate studiului practicilor de magie populară din comuna Carastelec.

Carastelec este singura localitate din Sălaj cu o populaţie majoritară maghiară de confesiune romano-catolică. În bună parte, sătenii păstrează şi azi obiceiurile din vechime, iar vinul produs de podgoriile întinse pe şiruri prelungi de stâlpi, care te întâmpină încă de la intrarea în comună, îi adaugă un plus de atractivitate din punctul de vedere al turismului rural. Specificul local s-a păstrat vreme de generaţii şi particularizează spaţiul. Casele prezintă caracteristici arhitecturale unice, precum ar fi frontonul cu casete decorate cu motive solare sau florale. În aceste cămine patriarhale, cu coşuri fumegânde, ici şi colo locuieşte şi câte o „*bosorcoaie*".

De parcă s-ar fi desprins din cunoscutul roman omonim scris de Roald Dahl, vrăjitoarele din Carastelec sunt nişte femei bătrâne şi urâte, cu nasul lung şi sprâncenele unite. Deşi nu-şi acoperă mâinile cu mănuşi şi nu se hrănesc cu carne de copil, credinţele populare le înzestrează cu aptitudini nemaiîntâlnite şi cu puteri supranaturale, capabile să provoace tot felul de nenorociri: „*să deoache vaca, să ia mana laptelui, să pricinuiască boala sau chiar moartea cuiva, să despartă îndrăgostiţii ori să nu-i lase noaptea să doarmă liniştiţi, să încurce drumurile etc.*"

Dar, pe baza principiului „*cui cu cui se scoate*", vrăjile aducătoare de nenorociri pot fi compensate sau anihilate. Babele ştiu să şi vindece, mai ales în cazul unor necazuri provocate de o

altă „*femeie care umblă cu farmece*”, folosind ritualul „*desfacerii*”. Despre utilizarea „*magiei albe*”, există o sumedenie de mărturii parţiale, dar sunt foarte răspândite procedeele de invocare a vrăjitoarelor, prin intermediul cărora „*ticăloşitele*” pot fi obligate să îndrepte situaţia.

Una dintre cele mai caracteristice însuşiri ale vrăjitoarelor este capacitatea de a-şi preschimba înfăţişarea şi de a se transforma, după poftă, într-o pisică, broască sau câine. Ele cunosc foarte bine proprietăţile ierburilor, folosite nu numai pentru vindecarea bolnavilor, ci şi în alte scopuri magice, cum ar fi „*iarba fiarelor*”, capabilă să deschidă orice lacăt şi orice încuietoare, până şi uşa blindată a seifului de la bancă: „*Apoi s-a dus, a pus mâna pe clanţă şi a deschis uşa. N-a folosit nici un fel de unealtă, doar a atins-o cu mâna.*”

Activităţile cu intenţii vătămătoare se derulează în momente bine definite, de obicei în nopţile de marţi sau vineri. Vinerea Mare este un prilej aparte, folosit şi de către eroii lui Tamási Áron pentru identificarea „*strigoaicelor*”, care, în romanul „*Matei Sfărâmătorul Gheţii*”, pot fi văzute cu ajutorul unei linguriţe roşii făurite anume pentru acest scop. Ea se ciopleşte din lemn, dar i se găureşte căuşul, orificiu prin care curiosul trebuie să cerceteze enoriaşele participante la slujba de seară. În Carastelec, momentul demascării este Crăciunul şi se utilizează „*scăunelul Sfintei Lucia*” (lucaszék), o piesă de mobilă a cărei realizare şi folosinţă este descrisă de tradiţiile orale, care avertizează şi asupra consecinţelor utilizării:

„*Păi, încă din îndepărtata vechime, toată lumea zice că făurirea scăunelul cu pricina trebuie să fie începută de Sfânta Lucia, în 13 decembrie. Dar în fiecare zi e voie să fie făcută o singură parte a lui. De exemplu, în prima zi a făcut partea de şezut, apoi au urmat cele patru picioare, le-a pregătit şi pe ele, dar în fiecare zi numai câte unul. Şi apoi, când toate picioarele au fost gata, atunci s-au dat găurile şi le-au pironit, dar tot numai câte unul, cu câte un singur cui, ca aşa, încetul cu încetul, să treacă timpul până la Crăciun.*”

Curiosul ducea apoi minunata alcătuire în tinda bisericii, unde se aşeza pe scaun şi atunci îi era dat să vadă cine sunt „*bosorcoaiele*” din sat. Precum le-a descris şi Tamási în romanul amintit, vrăjitoarele au nişte coarne de speriat, pe care „*trebuie să le ţină în lateral când intră în templu, deoarece altcumva n-au cum să încapă pe uşă*”. Dar apoi, după slujbă, curajosul se uita cu grijă împrejur, deoarece oricare dintre babornițele care l-au văzut stând acolo în pridvor puteau „*să-l izbească de gard în vreme ce mergea acasă, dar în aşa fel încât abia a doua zi de dimineaţă băga de seamă că tot corpul îi este plin de vânătăi*”.

Când simte că i se apropie sfârşitul, vrăjitoarea încearcă să-şi comunice toată ştiinţa unei adepte, deoarece „*nu poate să moară până când nu o transmite altcuiva*”. În general, urmaşa provine din familie, poate fi o fată sau o nepoată, dar se cunosc şi cazuri când totul a fost lăsat unei cozi de mătură. Incredibil, dar cercetătoarei i s-au povestit şi cazuri când muribunda şi-a transmis puterea unei cloşti, care însă s-a prăpădit în momentul când au dus-o înapoi în cuibar.

Ultima „*vrăjitoare*” din Europa - o slujnicuţă nevinovată - a fost condamnată în 1782. Deşi oamenii arareori vorbesc despre ele în public, de teamă să nu fie ironizaţi, studiul academic publicat de Czégényi Dóra dovedeşte că, indiferent de ev, credinţa în existenţa vrăjitoarelor continuă să supravieţuiască în poveştile şi superstiţiile poporului.

UN „PHILOBIBLON" SĂLĂJEAN

Richard de Bury (1287-1345) a fost un călugăr benedictin de origine normandă, care a devenit ulterior episcop de Durham. Cu două secole înainte de Gutenberg, el a adunat o frumoasă colecţie de manuscrise antice şi medievale, căreia i-a adăugat şi propriul volum: „*Philobiblon*" („*Dragostea de carte*" în limba greacă). „*Ştiinţa de carte înalţă palate*" - zice un proverb. Vreme de secole, patosul bibliofilului britanic i-a impresionat într-atât pe cititori, încât frumoasa pledoarie pentru conservarea şi punerea în valoare a cuvântului scris a devenit temelia unor instituţii impresionante, precum „*Bibliotheca Apostolica Vaticana*", „*Library of Congress*" ori „*Teleki Téka*" de la noi, menite să adune, să difuzeze sau să conserve producţiile editoriale trecute şi prezente.

Un discipol sălăjean al clericului din Durham, la fel de pasionat, este Ioan Maria Oros. Doctor în istorie, specializat în studiul cărţii vechi, el lucrează la Muzeul Judeţean de Istorie şi Artă Zalău. De-a lungul vremii, a publicat mai multe articole sau a susţinut diferite comunicări ştiinţifice despre comorile intelectuale vechi de câteva secole, păstrate în muzeu sau în alte instituţii. Întrucât detaliilor tehnice le-a adăugat şi veşmântul uman ţesut din urmele lăsate pe filele de pergament sau de hârtie (notaţii, comentarii, însemnări, datări), el şi-a transpus ascultătorii sau cititorii în lumea de odinioară, a refăcut traseuri îmbârligate, a relevat evenimente şi mentalităţi, a completat spaţiile albe din trecutul Ţării Silvaniei, un spaţiu atât de sărac în ştiutori şi iubitori de carte aplecaţi către scrierea de cronici.

Văleat 7518 de la Facerea Lumii, adică în anul 2010 după calendarul Papei Grigorie al XIII-lea, Ioan Maria Oros a adunat toate aceste şiraguri de perle şi le-a publicat la Cluj, într-un tom de aproape 600 de pagini, cu titlul „*Dimensiuni ale culturii moderne în Ţara Silvaniei (secolele XVII-XIX). Cărţi şi proprietari*", prin

grija editurilor Mega şi Porolissum. Autoarea prefeţei, Eva Mârza, consideră că viziunea cercetătorului coincide cu cea a cunoscutului specialist Francois Furet, pentru care cărţile reprezintă „*vehicule privilegiate ale ideilor*” şi atrage atenţia asupra faptului că: „*tipăriturile româneşti vechi, pe care le identificăm în lucrare, sunt valorificate nu numai din perspectiva unui obiect, cu o anumită valoare comercială, ieşit de sub teascurile unei tipografii, ci mai ales ca suport, indicator concret şi convingător al lumii ideilor, pe care o pune în circulaţie, odată cu drumul, încet dar sigur, al cărţilor vechi prin diferite medii cu cititori şi preţuitori ai literei tipărite din Ţara Silvaniei.*”

Studiul se referă cu precădere la tipăriturile „*bălgradene*” de secol XVII, cartea veche de Bucureşti şi cartea râmniceană de secol XVIII, însă fără a ignora producţia unor centre tipografice cu prezenţă restrânsă în arealul sălăjean: Iaşi, Târgovişte, Snagov, Buzău, Căldăruşani, Braşov, chiar Buda (cărţile lui Petru Maior) şi Viena (*Carte trebuincioasă pentru dascăli*, 1785, proprietatea bibliotecii parohiale din Someş Odorhei). Cercetătorul analizează succint, în context bibliografic şi statistic, prezenţa exemplarelor tipărite la Sibiu şi, inevitabil, reliefează particularităţile circulaţiei lucrărilor din Blaj, prin difuzare dirijată sau prin colportaj.

Capitolul „*Circulaţia cărţii româneşti vechi şi constituirea colecţiilor/bibliotecilor*” surprinde momente esenţiale ale începutului cititului şi scrisului din zona studiată şi oferă informaţii despre provenienţa unor manuscrise unicat, adevărate „*curiozităţi sălăjene*”, precum „*Tetraevanghelul*” slavo-român de la Drighiu, copiat de preotul Fărcaş, acum păstrat în colecţiile Bibliotecii Centrale Universitare „*Lucian Blaga*” din Cluj. *En passant*, deşi contribuţia lor la înălţarea spirituală şi culturală din epocă a fost semnificativă (sau tocmai pentru că n-au putut fi neglijate), sunt amintite şi bibliotecile umaniste din Ţara Silvaniei, cuprinzând lucrările în latină, maghiară, germană sau alte limbi europene: impresionantele colecţii ale baronilor locali şi esenţiala bibliotecă a Colegiului Reformat din Zalău, un accesoriu de bază al educaţiei elevilor, intens utilizat pe parcursul mai multor secole.

Deliciul volumului, precum se aminteşte şi în prefaţă, îl constituie redarea în culori vii şi armonioase a unei veritabile fresce sociologice a trecutului, pe baza schiţelor şi portretelor creionate intenţionat sau ocazional, amprente ale interacţiunilor dintre proprietari şi posesiuni, consemnate marginal sau pe foile de forzaţ.

Primele portrete sunt cele ale copiştilor. Chiar dacă venea vorba despre „*simpla*” transcriere manuscrisă, scrisul era o activitate „*chinuitoare*”, într-o vreme când hârtia se procura cu greu, deoarece nu existau papetării la tot pasul, iar activitatea de scrib răpea intervale esenţiale dintr-o zi lumină, în lipsa lui Edison şi a becului cu incandescenţă. Însemnările de pe tomurile prăfuite permit evidenţierea unor „*practici ale scrisului şi lecturii*”, precum şi studierea „*semanticii contractuale*”, ce însoţeşte transmiterea unei valori culturale şi spirituale de-a lungul unei linii cronologice multiseculare. În multe cazuri, achiziţionarea unei cărţi liturgice s-a făcut prin contribuţia unei mulţimi largi, în special prin adunarea celor două părăluţe ale văduvelor sau ai creiţarilor din palmele bătătorite ale plugarilor, ocazie ca cercetătorul din secolul internetului şi al „*e-reader*”-elor cu „*hârtie electronică*” să studieze „*solidarităţi sociale, religioase şi identitare locale*”. Odată suma strânsă, cumpărarea constituia în sine un moment de sărbătoare, deoarece târgurile zonale se organizau numai în zilele însemnate cu roşu în calendar, când ţăranii nu mergeau la lucru şi se puteau deplasa în regiune. Ioan Maria Oros urmăreşte, cu o bucurie ce-i luminează întreaga figură, cu candoarea unui copil care-şi aduce acasă cartea primită ca premiu la şcoală, „*cronotopii sărbătorescului*”.

Savurosul capitol „*Ipostazele insecurităţii şi protecţia cărţii prin blestem*” prezintă primejdiile de după achiziţionare şi mijloacele de pază magică ale odoarelor copertate. Uneori, afuriseniile preoţeşti sunt îndreptate chiar împotriva unor confraţi hulpavi: „*Să fie proclet acel popă ce o a fura sau o a vinde.*” (*Carte românească de învăţătură*, Iaşi, 1643, exemplarul de la Cizer) Studiul continuă cu analiza „*binomului simbolic*” carte-proprietar şi cu însemnările egografice, cele care „*stochează*

informaţii individuale, de familie, obşteşti, afecte, atitudini, inclusiv cu privire la componenta rituală a vieţii societăţii rurale, cu rolul său important în păstrarea şi redobândirea echilibrului comunitar”. Tot de pe marginalii, se pot extrage date importante despre calamităţile care i-au afectat pe sălăjenii de odinioară. Este interesant că toate cele patru cutremure consemnate astfel (1 martie 1787, 7 ianuarie 1833, 23 octombrie 1844 şi 25 noiembrie 1852) nu se regăsesc în „*Registrul cutremurelor de pământ din Transilvania (1471-1900)*” alcătuit de către Fl. Dudaş.

„*Dimensiuni ale culturii moderne în Ţara Silvaniei*” reprezintă rodul unei activităţi îndelungate, de explorare nu numai fizică, ci şi documentară a fondului de carte românească moştenit de la premergătorii noştri. Adesea, autorul dovedeşte nebănuite calităţi de detectiv în reconstituirea unor succesiuni de evenimente şi le redă cu plăcerea şi cu înţelepciunea cunoscătorului. Studiul urmăreşte un plan atent elaborat şi prezintă în mod exhaustiv momentele şi consecinţele interacţiunii de durată dintre „*vehiculele privilegiate ale ideilor*” şi pasagerii proprietari, pentru că, deşi „*habent sua fata libelli*” (cărţile au o soartă proprie), ele servesc drept călăuză şi învăţătură pentru mai multe generaţii de muritori, printre care se numără şi cele încă nenăscute. Cartea lui Ioan Maria Oros se adresează atât nouă, cât şi celor din viitor.

CARTEA DIN KELLS

S-a spus şi s-a repetat întruna că românii trăiesc într-un stat al perpetuei instabilităţi, unde guvernul proaspăt-venit la putere rade tot ce-a realizat echipa cârmuitoare dinainte, fără să cugete la ceea ce a fost bine sau rău; ţara Meşterului Manole, unde tot ce se clădeşte ziua se dărâmă noaptea; patria drumurilor desfundate, reasfaltate an de an, unde tot ce se astupă pe vreme de caniculă crâncenă se sfărâmă după primul îngheţ (pentru că, vorba unui fost ministru de la transporturi: „*iarna nu-i ca vara*”). Urmărind filmul de animaţie „*Secretul din Kells*”, regizat de Tomm Moore şi Nora Twomey, mi-am dat seama că „*pleiadele*” purtătorilor de cuvânt guvernamentali au la îndemână un contraexemplu irefutabil, tocmai potrivit pentru a da peste nasul contestatarilor „*hicleni*”: „*Letopiseţul Ţării Moldovei*”.

Vă leatul 7150 de la facerea lumii, respectiv 1642 de la naşterea Mântuitorului, marele vornic Grigore Ureche începea lucrul la cronica sa, în care a relatat istoria Moldovei de la al doilea descălecat (1359) până la domnia secundă a lui Aron-vodă (1594). În 1675, consemnarea „*vremilor*” a fost reluată din acest punct cronologic de către logofătul Miron Costin şi continuată până la moartea lui Ştefăniţă Lupu (1661). Prin 1732, hatmanul (generalul) Ion Neculce, oştean experimentat, preţuit de însuşi ţarul Petru cel Mare, a prelungit relatarea înaintaşilor cu evenimentele petrecute de la înscăunarea lui Dabija Vodă (1662) până la domnia lui Constantin Mavrocordat (1743), adică până la aproximativ un veac distanţă de apariţia „*Daciei literare*” (1840), Revoluţia „*de la paş'opt*” (1848), naşterea lui Eminescu (1850) şi construirea căii ferate dintre Oraviţa şi portul dunărean Baziaş (1856).

„*The Secret of Kells*” (2009) este un film care se referă la un asemenea efort colectiv derulat în timp, într-un răstimp de mai multe generaţii, în urma căruia a rezultat un produs cultural similar ca vechime şi importanţă: o carte scrisă de mână, bogat împodobită cu

miniaturi, de rangul întâi. În prezent, ea constituie cel mai de preţ odor al Irlandei, păstrat din 1661 la Colegiul Sfintei Treimi (Trinity College) din Dublin. Legenda susţine că scrierea ei a fost începută de Sfântul Columba în nordul Angliei, apoi continuată în Scoţia de călugării de la Iona. Când vikingii au atacat mănăstirea, manuscrisul a fost salvat şi transportat la Abaţia din Kells, în insula cea veşnic verde.

„*Cartea din Kells*” este scrisă în latină şi cuprinde textul celor patru evanghelii. Într-o vreme, ea a fost ferecată între coperte îmbrăcate în aur şi ornamentate cu nestemate, drept care a stârnit poftele hoţilor. În urma vicisitudinilor, a fost desfăcută şi legată de mai multe ori, prin urmare îi lipsesc mai multe pagini, părţile de început şi de sfârşit, astfel încât Sfânta Evanghelie după Ioan se opreşte la capitolul 17, versetul 13: „*Iar acum, vin la Tine şi acestea le grăiesc în lume, ca să fie deplină bucuria Mea în ei.*”

În coproducţia franco-belgiană-irlandeză, nominalizată pentru Premiile Oscar în 2010, legenda se împleteşte cu istoria. Abatele Cellach din Kells îi forţează pe toţi, monahi şi mireni, să construiască ziduri de piatră cât mai înalte, cu convingerea că ele îi vor proteja de incursiunile normanzilor. El este tutorele lui Brendan, un băiat de vreo zece ani, căruia i-a interzis să treacă dincolo de fortificaţii. Adolescenţii adoră să încalce tabu-urile, iar cel care îi dă imboldul s-o facă este Fratele Aidan, Luminatorul, un călugăr refugiat din Iona, care susţine că, atunci când vikingii atacă, poţi face un singur lucru: să fugi cât mai repede. El începe să-l înveţe pe copil să deseneze. Brendan pleacă în codru după gogoaşe de stejar, materie primă pentru cerneala verde, culoare după care se dau în vânt toţi irlandezii. Aici este salvat de Ashling, copila-lupoaică albă, spirit protector al pădurii. Când află că, atunci când a fugit de normanzi, Aidan a pierdut Ochiul lui Crom Cruach, un cristal şlefuit astfel încât să mărească precum o lupă, micul Brendan are curajul, nebunia copilărească, de a pătrunde în domeniul Întunecimii (înarmat cu doar o bucăţică de tibişir) şi de a înfrunta Şarpele Ouroboros, ca să obţină o altă gemă. Cu ajutorul acesteia, el va decora pagina numită „*Chi Rho*”, după primele două litere din numele lui Hristos.

S-a remarcat, pe bună dreptate, că, prin atenţia deosebită acordată ideii de perpetuare peste secole a creaţiei artistice; prin creionarea unei

atmosfere medievale, unde practicarea credinţei creştine era un exerciţiu cotidian; prin brutalitatea extremă a jefuitorilor, scenariul îi este tributar celebrului „*Andrei Rubliov*” (1966), scris (în parte) şi regizat de Andrei Tarkovski. Totuşi, candoarea lui Brendan şi puritatea naturală a năvalnicei Ashling nu au nimic în comun cu „*Patimile după Andrei*”, încercările şi suferinţele artistului de geniu, îndurate într-o lume netezitoare a valorilor, precum a fost cea din lagărul sovietic.

Personajele din „*Secretul din Kells*” sunt desenate în stilul „*minimalist*” al lui Genndy Tartakovsky, creatorul sau producătorul unor seriale difuzate pe canalul Cartoon Network, precum „*Dexter's Laboratory*” (1996), „*The Powerpuff Girls*” (1998–2001), „*Samurai Jack*” (2001), iar mai nou „*Sym-Bionic Titan*” (2010). N-aş fi crezut că ar fi ajuns vreodată să-mi placă aceste suprafeţe monocolore şi liniile frânte în mod agresiv, dar nu m-au deranjat în cazul de faţă. Unele voci critice au protestat împotriva coarnelor bivoliceşti, ca nişte furci crăcănate, purtate de vikingii piromani, dar nu m-aş lega nici de acest detaliu.

Ciudată este şmecheria „*corectă din punct de vedere politic*”, prin care printre călugări apar şi figuri din alte rase, precum africanul Assoua ori asiaticul Tang, care n-ar fi avut ce căuta în Irlanda secolului IX, dar care vor atrage privirile spectatorilor de pe alte continente şi vor favoriza vânzările de bilete sau de DVD-uri, strategie de marketing aplicată din ce în ce mai des, vezi serialul „*Merlin*” de la BBC, unde Guinevere este o simpatică mulatră, fata unui fierar de culoare, nişte apariţii cât se poate de inedite în Camelotul regelui Arthur Pendragon.

„*Secretul din Kells*” nu s-a impus în faţa lui „*Up*” (regizat de Pete Docter pentru Disney), care a luat Oscarul din 2010 pentru cel mai bun lung-metraj de animaţie, dar a adunat tot ceea ce irlandezii au putut oferi în materie de distincţii şi lauri. Într-un fel, putem spune că filmul reprezintă ultima pagină dintr-o lucrare începută în urmă cu douăsprezece secole, menită să păstreze suflul unei civilizaţii multimilenare şi să-i perpetueze spiritul. „*Căci precum trupul fără suflet mort este, astfel şi credinţa fără de fapte moartă este.*” (Iacob 2, 26)

LOCUL UNDE SE VA DESCHIDE CARTEA

1. „TOLLE! LEGE!”

După ce a fost botezat de către Ioan în apa Iordanului, a postit 40 de zile în pustie şi a fost ispitit de către Necuratul, Mântuitorul s-a întors în Galileea, unde a început să-i înveţe pe oameni în sinagogi. Când a ajuns în Nazaret, oraşul unde a crescut, a intrat sâmbătă în templu şi S-a ridicat să citească. I S-a dat Cartea lui Isaia şi a deschis-o în locul unde stătea scris:

„*Duhul Domnului este peste Mine, pentru care M-a uns să binevestesc săracilor; M-a trimis să vindec pe cei zdrobiţi cu inima; să propovăduiesc robilor dezrobirea şi celor orbi vederea; să slobozesc pe cei apăsaţi, şi să vestesc anul plăcut Domnului.*”

Apoi a închis cartea, a înapoiat-o slujitorului bisericesc şi, după cuvenita pauză retorică menită să sublinieze cele citite în public, a zis:

„*Astăzi s-a împlinit Scriptura aceasta în urechile voastre.*” (Luca 4, 14-21)

Obiceiul de a deschide Sfânta Scriptură la întâmplare atunci când un om caută un răspuns la o problemă foarte importantă şi de a citi un verset în chip de răspuns îşi află rădăcinile în acest episod biblic.

O întâmplare similară l-a determinat pe Sfântul Augustin să se lepede de păgânism şi să devină creştin. Episodul este povestit pe îndelete în cartea a VIII-a din celebrele sale „*Confesiuni*”.

Dintr-un sentiment de respect pentru rigurozitate, amestecat cu o doză consistentă de patriotism local, am fi dorit să cităm din versiunea bilingvă, „*Opera Omnia*” (Editura Dacia, 2002-2007), tălmăcită de latinistul Vasile Sav, originar din Jibou, dar n-am avut la îndemână decât traducerea academică realizată de Gh. I. Şerban (Editura Humanitas, 1998).

În anul 384, în vârstă de 30 de ani, tânărul african părăseşte Roma şi se mută în oraşul Mediolanum (Milano de azi). Turma de aici era păstorită de episcopul Ambrozie, un orator de excepţie şi un predicator charismatic. Augustin citeşte cărţile lui Plotin şi Porphyrios, traduse în limba latină de retorul Marius Victorinus. Monica, mama sa, îi încurajează căutările. Prietenii îi vorbesc despre Antonie Pustnicul, monahul egiptean care s-a retras în deşert după ce citise în Evanghelie sfatul adresat tânărului cel bogat; „*Dacă voieşti să fii desăvârşit, du-te, vinde averea ta, dă-o săracilor şi vei avea comoară în cer; după aceea, vino şi urmează-Mi.*” (Matei 19, 21). Se simte din ce în ce mai atras de idealurile morale creştine, dar încă nu găseşte în sine puterea de a renunţa la voluptăţile aristocratice, „*la dolce vita*” din perioada finală de decădere a Imperiului Roman de Apus. Cele două tendinţe contrarii şi contradictorii îi răvăşesc sufletul, ezită între „*a se da morţii sau a se dărui vieţii*”.

În vara lui 386, în vreme ce se afla în grădina unui prieten, renunţă la lectura „*Epistolelor*” apostolului Pavel şi se retrage în umbra unui smochin, ca să-şi ascundă lacrimile provocate de o introspecţie severă şi onestă. Rugându-se să vină ceasul când va reuşi să găsească resursele lăuntrice necesare pentru a trece peste ruşinea de a trăi doar pentru plăceri, i s-a părut că aude o voce de copil din casa vecină, ca un cântecel, cum repeta: „*Tolle, lege! Tolle, lege!*” („Ia şi citeşte! Ia şi citeşte!”). Era ca un îndemn jucăuş, liber de orice constrângere şi totuşi atât de imperativ în cerere. Augustin s-a ridicat plin de încredere:

„*M-am întors repede la locul unde şedea Alypius, căci acolo lăsasem eu cartea Apostolului, când mă ridicasem să plec. Am luat-o în mână, am deschis-o şi am citit în tăcere capitolul pe care*

ochii mei s-au aruncat mai întâi: «Să umblăm cuviincios, ca ziua: nu în ospeţe şi în beţii, nu în desfrânări şi în fapte de ruşine, nu în ceartă şi în pizmă; ci îmbrăcaţi-vă în Domnul Iisus Hristos şi grija de trup să nu o faceţi spre pofte.» (Romani, 13, 13-14) *Şi nici n-am voit să citesc mai mult, şi, de fapt, nici nu mai era nevoie. Într-adevăr, o dată cu sfârşitul acestui pasaj, ca şi când în inima mea s-ar fi revărsat o lumină de siguranţă, toate întunecimile îndoielii s-au risipit.*"

În răstimpuri, practica a fost catalogată drept o metodă divinatorie, criticată de către unii dintre părinţii Bisericii şi interzisă la diferite sinoade şi concilii. În Anglia, arhiepiscopul Lanfranc a decretat-o ca prohibită în 1075, interdicţie repetată de episcopul Corboyl în 1126.

Cu toate acestea, procedeul de bibliomanţie numit „*sortes Sanctorum*" ori „*sortes Sacrae*" a influenţat considerabil dezvoltarea creştinismului. Un prim episod ar fi „*aclamarea*" (alegerea) sfântului Martin din Tours ca episcop (371), povestită de Sulpicius Severus în capitolul IX din „*Vita Martini*". Când predecesorul a trecut la Domnul, Martin a fost rugat de către credincioşi să preia rolul de păstor al turmei. Cum însă sfântul nu s-a lăsat scos din mănăstire, un om pe nume Ruricius a pretins că soţia îi este bolnavă, a căzut în genunchi şi i-a implorat ajutorul. Pe drum, li s-a alăturat un alai impresionant, printre care şi oameni veniţi din părţi îndepărtate ale lumii, aşa că Milostivul n-a fost lăsat şi n-a putut să se întoarcă. Ajunşi în Tours, au constatat că unii episcopi, printre care cel care se numea Defensor, au refuzat opţiunea poporului, deoarece au considerat că sacerdotul aclamat de mulţime nu are un chip plăcut, se îmbracă fără gust, iar părul îi arată absolut dezgustător. Biserica era plină de lume, iar lectorul din ziua respectivă ori n-a fost lăsat să ajungă la Psaltire, ori i-a fost frică să se prezinte. Plictisit de aşteptarea zadarnică, unul dintre cei aflaţi în apropierea pupitrului a deschis cartea şi i-au căzut ochii pe versetul 2 din Psalmul 8: „*Din gura pruncilor şi a celor ce sug ai săvârşit laudă pentru vrăjmaşii Tăi, ca să amuţeşti pe vrăjmaş şi pe răzbunător.*" Lumea l-a ovaţionat, deoarece a

considerat că fragmentul ales la întâmplare reprezintă un semn de Sus, o laudă adresată de vocea divină virtuţilor lui Martin şi o ameninţare împotriva celor care nu-l aveau la inimă.

Tot în Tours, două secole mai târziu, Sfântul Grigorie nota în „*Istoria francilor*” (V, 14) că prinţul Merovech (nepotul întemeietorului dinastiei merovingiene), unul dintre pretendenţii la tronul lui Chilperic I, a dorit să verifice dacă prezicerea unei ghicitoare se va adeveri şi va deveni rege. Cum înainte de apariţia tiparului, Biblia era greu de găsit, el a apelat la ajutorul episcopului. Tânărul a cerut azil în biserica Sfântul Martin şi s-a rugat toată noaptea la mormântul Milostivului, punând pe altar Cărţile Regilor, Psaltirea şi cele patru Evanghelii. După trei zile de post, meditaţie şi rugăciune, a revenit în biserică. Prima oară, a deschis Cartea Regilor, unde a citit: „*Pentru că au părăsit pe Domnul Dumnezeul lor, Care a scos pe părinţii lor din pământul Egiptului, din casa robiei şi au primit în schimb alţi dumnezei şi s-au închinat lor şi au slujit lor; pentru aceasta a adus Domnul peste ei toată această nenorocire.*” (Cartea a treia a Regilor 9,9). Apoi a dat peste următoarele rânduri din Psalmi: „*Într-adevăr pe drumuri viclene i-ai pus pe ei şi i-ai doborât când se înălţau. Cât de iute i-ai pustiit pe ei ! S-au stins, au pierit din pricina nelegiuirii lor.*” (Psalmul 72, 18-19). Iar în Evanghelii: „*Ştiţi că peste două zile va fi Paştile şi Fiul Omului va fi dat să fie răstignit.*” (Matei 26, 2) Într-adevăr, sfârşitul prinţului a fost unul tragic. După ce tânărul a părăsit templul, regele a închis aproape toate uşile şi a pus gărzi de jur împrejur. Prins de oamenii lui Chilperic I şi ţinut închis într-un han, Merovech a fost înjunghiat de o slugă, unii zic că la propria cerere, alţii cred că din ordinul reginei.

În toamna anului 624, împăratul bizantin Flavius Heraclius Augustus, întemeietorul dinastiei Heracliene, cel care a renunţat la limba latină şi a introdus limba greacă în administraţia imperială, a poruncit ostaşilor să se roage vreme de trei zile înainte de a consulta Sfintele Scripturi ca să afle dacă trebuie să continue ofensiva împotriva perşilor conduşi de regele Khusrau al II-lea sau să se retragă la iernat. În cele din urmă, conform sfatului primit, ei au petrecut iarna în „*Albania*” caucaziană, de unde şi-au continuat

primăvara campania victorioasă, fapte de arme pentru care basileul a fost comparat cu Alexandru cel Mare şi Traian.

Sfântul Francisc din Assisi (1182-1226) a fost moştenitorul lui Pietro Bernardone, un negustor de postavuri foarte bogat, dar în 1206 a renunţat la avere şi a ales să trăiască precum un pustnic. Primul tovarăş care i s-a alăturat a fost „*nobilul şi bogatul Bernardo da Quintavalle, om aşezat, cu palat în Assisi, binecunoscut pentru înţelepciunea şi prudenţa sa, pentru cinstea şi demnitatea lui*" (Adrian Popescu - Tânărul Francisc). Felul cum s-a constituit comunitatea fraţilor minoriţi, cum se numesc oficial călugării franciscani, este relatat în capitolul II din volumul „*I fioretti di San Francesco*" (Cununa de flori a Sfântului Francisc), o culegere de legende, anecdote şi povestiri cu tâlc adunate de urmaşii lui „*Il Poverello*". Unele dintre ele au fost cuprinse în scenariul filmului regizat de Roberto Rossellini în 1950.

Vreme de doi ani, Francisc a străbătut singur străzile cetăţii îndurând cu blândeţe batjocura rudelor şi admonestările trecătorilor. Unii aruncau cu pietre în el sau îl împroşcau cu noroi. Bunăvoinţa şi răbdarea dovedite i-au atras atenţia lui Bernardo, care şi-a spus: „*este evident că Dumnezeu l-a dăruit cu har pe acest frate*" şi l-a invitat să cineze împreună, iar apoi să doarmă la el acasă. I-a pregătit un pat în aceeaşi cameră, unde noaptea ardea întotdeauna o candelă. Când s-au retras pentru odihnă, Bernardo s-a prefăcut că sforăie şi apoi a văzut cum Francesco se dă jos în linişte din pat, îngenunchează şi începe să se roage cu lacrimi de fericire în ochi: „*Dumnezeul meu! Dumnezeul meu!*" Dimineaţa, Quintavalle îi spuse oaspetelui: „*Frate, am decis să abandonez viaţa lumească şi să-ţi urmez toate poruncile.*" Şocat, Francesco îl sfătuieşte să ceară sfatul Domnului într-o problemă atât de importantă, aşa că s-au dus amândoi la biserica episcopală San Nicolo, unde au rugat preotul să le ţină o slujbă. Apoi s-au rugat vreme de încă un ceas, până la „*tertia*", când, în sfârşit, au îndrăznit să deschidă Biblia de trei ori.

Să-l lăsăm pe Julien Green (1900-1998), scriitorul francez de origine americană, să povestească acest episod decisiv în întemeierea ordinului minorit:

„*Cartea se deschise mai întâi la acest verset al lui Matei:* «Atunci Iisus i-a spus: De voieşti să fii desăvârşit, du-te, vinde averea ta, dă-o săracilor şi vei avea o comoară în Cer; după aceea, vino şi urmează-mă.» (Matei, 19, 21). *Verset capital care nu admitea nici o şovăire. A doua oară. Cartea aducea precizările necesare. Şi le-a zis:* «Să nu luaţi nimic pe drum, nici toiag, nici traistă, nici pâine, nici parale şi nici câte două haine!» *Era acelaşi verset al lui Luca (9, 3), pe care i-l comentase benedictinul la Porziuncola; reiterarea avu probabil asupra lui Francesco un efect miraculos. Practic, aceasta era calea. În sfârşit, a treia oară, sfatul cel mai dificil, am zice chiar imposibil;* «Apoi a vorbit către toţi: Dacă vrea cineva să vină după mine, să se lepede de sine, să-şi ia crucea şi să mă urmeze.» (Luca, 9,23). [...] *Francesco fu cuprins atunci de un elan în care-şi proclamă idealul lui spiritual:* «Aşa trebuie să fie viaţa noastră, acesta este sfatul pe care ni-l dă Hristos, acesta este drumul nostru şi al tuturor acelora care vor să ne urmeze.»” (Julien Green - Fratele Francisc)

Aceste trei răspunsuri au format temelia pe care „*Sărăcuţul*” a construit Regula ordinului întemeiat de el, în tentativa de a se apropia cât mai mult de simplitatea vieţii întru Dumnezeu. Idealul franciscan, revelat în felul amintit de către Sfânta Scriptură, poate fi rezumat în doar trei cuvinte: „*Pax et bonum!*” Pace şi bine. Linişte şi armonie. Iubirea Domnului ca o legătură de neînfrânt dintre oameni.

2. VENI, CREATOR SPIRITUS

Călugărul benedictin Cadfael, detectivul de ocazie din Anglia secolului al XII-lea, este un personaj creat de Ellis Peters (pseudonimul scriitoarei Edith Pargeter). Saga lui cuprinde 20 de romane şi 3 nuvele, 13 dintre ele ecranizate pentru televiziune de canalul britanic independent ITV, cu Sir Derek Jacobi în rolul principal. În prima carte din serie, „*A Morbid Taste for Bones*” (Un gust bolnăvicios pentru oase, 1977), monahii din Abaţia Sfinţii Petru şi Pavel din Shrewsbury (sud-vestul Angliei, în

apropiere de graniţa cu Ţara Galilor) îşi propun să atragă cât mai mulţi credincioşi, ca să sporească veniturile mănăstirii. Bazându-se pe o viziune a fratelui Columbanus, priorul de origine normandă Robert Pennant îl convinge pe înţeleptul abate Heribert să trimită o expediţie la Gwytherin, în Wales, ca să aducă moaştele sfintei Winifred, prăznuită şi în calendarul ortodox, la 3 noiembrie (pe stil vechi, 16 noiembrie în calendarul gregorian).

Legenda acestei fecioare galeze prezintă multe asemănări cu una dintre străvechile poveşti din ciclul regelui Arthur şi al Cavalerilor Mesei Rotunde, „*Sir Gawain şi Cavalerul Verde*”, tipărită de J. R. R. Tolkien în 1930 şi tradusă de Dan P. Iliescu pentru Editura Univers, ediţie minunat ilustrată de Marcel Chirnoagă (1982). Iată întâmplarea, rezumată de Robert Lazu în monografia „*Lumea lui Tolkien*”:

„Luptător vestit al mesei rotunde, Sir Gawain este supus, cu ocazia unei petreceri la curtea regelui, unei încercări neaşteptate. Un misterios cavaler, complet înveşmântat în verde, îi propune să se expună unei lovituri de armă (sabie sau secure) după ce, mai întâi, el însuşi se va fi expus unei lovituri a lui Sir Gawain. Intervalul dintre cele două lovituri trebuia să fie de exact un an. Uimit, eroul acceptă încercarea, lovindu-l năpraznic pe insolitul războinic. Culegându-şi ţeasta zburată de pe jos, acesta pleacă impasibil. Când anul se împlineşte, Sir Gawain porneşte în căutarea cavalerului verde, care-i indicase zona unde putea fi găsit. Pe drum este găzduit la curtea unui nobil şi viteaz prinţ, a cărui soaţă, muşcată de demonul infidelităţii, caută cu ardoare iubirea lui Gawain. Rezistând neclintit provocărilor frumoasei femei, eroul nostru acceptă doar o eşarfă, ca semn al preţuirii pe care i-o arată doamna refuzată. Ajuns în regatul cavalerului verde, Gawain va fi pus de acesta în situaţia de a primi o lovitură cu o secure enormă, care în mod sigur i-ar fi pus capăt zilelor. Închizând ochii, Sir Gawain se încredinţează milei şi protecţiei lui Dumnezeu, care doar El singur l-ar mai fi putut scăpa de năpastă. În loc de a primi însă o lovitură năprasnică Gawain se alege doar cu o uşoară lovitură la braţ, ce-i provoacă o mică sângerare.

După această primă surpriză urmează a doua: cavalerul verde era, de fapt, soţul doamnei ce-i oferise favorurile ei feminine. Probându-i astfel fidelitatea faţă de virtutea cardinală a curăţiei, Sir Gawain şi-a dovedit, deopotrivă, curajul şi neprihănirea.”

Aidoma Cavalerului Verde, sfânta Winifred şi-a pierdut şi ea capul, dar nu datorită dragostei pentru un bărbat, ci din cauza poftelor nestăpânite ale unui amorez lipsit de scrupule. Cititorul român are la îndemână o succintă prezentare, alcătuită de Vlad Benea în volumul „*Vieţile sfinţilor ortodocşi din Apus. Sfinţii insulelor britanice*”:

„*Sfânta Winifred (†650 d. Hr.) [este] una dintre cele mai iubite sfinte ale Ţării Galilor. Hotărând de tânără să intre în viaţa călugărească, Winifred s-a pregătit de aceasta prin post şi rugăciune, însă pentru marea ei frumuseţe un prinţ britan s-a îndrăgostit de ea şi a vrut să o ia de soţie. Văzând că sfânta nu vrea să se supună dorinţelor lui păcătoase, prinţul s-a aprins de mânie şi până la urmă i-a tăiat tinerei capul. Din locul în care capul a căzut pe pământ a ţâşnit de îndată un izvor, care mai târziu s-a dovedit a fi făcător de minuni şi care a rămas până astăzi cel mai mare loc de pelerinaj din Ţara Galilor.*”

Minunata istorisire nu se termină aici, urmează asemănarea despre care vă vorbeam. Capul fecioarei a fost repus pe umerii ei şi binecuvântat de Sfântul Beuno, fratele mamei lui Winifred. Ca şi în cazul Cavalerului Verde, căpăţâna s-a unit cu trupul, iar fata a revenit la viaţă. Pe gât, i-a rămas o cicatrice palidă. Prinţul (astăzi i-am spune, pe bună dreptate, „*beizadeaua*”) Caradog a fost blestemat şi s-a scufundat cu cal cu tot, înghiţit dintr-odată de pământ. Sfânta decapitată şi reîntregită a devenit stareţa mănăstirii de maici întemeiate de unchiul ei şi, ulterior, susţin alte izvoare istorice, a călătorit până la Roma. Izvorul din Holywell a devenit un loc de pelerinaj celebru, un fel de Lourdes al velşilor, păstrat cu sfinţenie şi venerat vreme de secole, în ciuda războaielor religioase care au răvăşit insula.

În roman, finul psiholog Cadfael a fost trimis să-i însoţească pe monahi la Gwytherin, deoarece, fiind de origine galeză, vorbea limba velşă. Abatele Heribert i-a încredinţat şi o importantă sumă de bani, cu care priorul normand a încercat să mituiască notabilităţile din regiune, o tentativă nefericită a unui om trufaş şi necioplit, care a provocat multe necazuri. Sătenii şi nobilii galezi s-au împotrivit cu înverşunare înstrăinării moaştelor. E o reacţie normală - dintotdeauna şi oriunde, localnicii au refuzat mutarea post-mortem a unor relicve sfinte, cum a fost şi cazul lui Ioan Stoica, acum Fericitul Ieremia Valahul, un moldovean care a intrat în ordinul franciscan, ramura capucinilor şi s-a stabilit în Neapole, unde s-a dedicat lui Dumnezeu şi îngrijirii bolnavilor. Trecut în lumea celor drepţi în 5 martie 1625, la 69 de ani, a fost nevoie de eforturile mai multor generaţii pentru a-i convinge pe napolitani să permită întoarcerea osemintelor în ţara de origine, demers împlinit abia în primăvara anului 2008. Dar despre această „*epopee*” vom scrie altă dată.

La Gwytherin, acumularea de tensiune a culminat cu uciderea lui Rhisiart, liderul celor care se opuneau mutării moaştelor. În ciuda unor piste false, Cadfael l-a identificat pe ucigaş (of! of! unul dintre călugări) şi, când acesta moare accidental în timp ce încerca să scape nepedepsit, îi depune cadavrul în racla pregătită pentru transportul osemintelor, apoi îi înscenează dispariţia miraculoasă. Astfel, în finalul cărţii, toată lumea a rămas satisfăcută: benedectinii s-au întors în Anglia cu sentimentul datoriei împlinite, iar galezii şi-au păstrat sfânta protectoare.

Iată însă că „*bogăţia*” strămutată în altarul Abaţiei Sfinţii Petru şi Pavel a stârnit invidia altora şi va provoca o nouă crimă, subiectul unui alt volum, cel intitulat „*The Holy Thief*” (Hoţul Sfintei, 1992), penultimul din seria Cadfael. În august 1144, moaştele sunt revendicate de către subpriorul Herluin de la Abaţia Ramsey, a cărui mănăstire a fost distrusă în timpul luptelor pentru putere dintre regele Ştefan şi regina Matilda (*Empress Maud*). El îşi întemeiază cererea pe o viziune a novicelui Tutilo, însoţitorul său, un muzician foarte talentat. Priorul Robert şi fratele Jerome îi iau în batjocură, spunând că solicitanţii consideră racla cu

osemintele sfintei Winifred drept o „*ladă cu bani*”. Străinii nu-şi fac prea mulţi prieteni printre localnici. Cadfael se simte jignit de răceala şi aroganţa lor. La început, noul abate de la Shrewsbury, Radulfus, acceptă să le împrumute osemintele pentru o perioadă de un an. Pentru o clipă, soarta pare să-i favorizeze pe călugării din Ramsey. Ei primesc o donaţie importantă, un colier de o valoare inestimabilă, de la Lady Donata. Dar cerul se împotriveşte şi varsă asupra lor un potop de ape. Ploile torenţiale provoacă inundaţii, aşa că plecarea lui Herluin este contramandată, iar relicvariul este mutat în podul mănăstirii. Spre surprinderea generală, el dispare, împreună cu bijuteria primită în dar. Nici Daalny, o sclavă cu o voce de excepţie şi o minte ascuţită ca un brici, care s-a îndrăgostit de Tutilo, nu este de găsit. Însă subpriorul din Ramsey n-are nici o îndoială, însăşi sfânta Winifred a vrut să fie furată ca să poată pleca din abaţie. Curând, se dovedeşte că minciuna are picioare scurte, deoarece racla este găsită pe pământul lui Robert Beaumont, senior de Leicester. Din păcate, şi acesta doreşte s-o păstreze, devenind, alături de cele două abaţii benedictine, un al treilea pretendent.

Disputa cere intervenţia unui arbitru neutru, cu o autoritate recunoscută unanim, prin urmare, abatele Radulfus propune: „*Avem deja un judecător. S-o lăsăm pe Sfânta Winifred să-şi exprime ea însăşi voinţa. A devenit o doamnă foarte învăţată către sfârşitul vieţii. Ea lămurea maicilor tâlcul Scripturilor, întocmai precum se va adresa acum discipolilor. La consacrarea fiecărui episcop, auspiciile păstoririi sale sunt stabilite prin punerea Evangheliei pe umerii lui, deschiderea cărţii şi citirea la întâmplare a unui verset. Vom consulta* «sortes Biblicae» *pe relicvariul sfintei şi nu ne îndoim că îşi va exprima decizia fără putinţă de tăgadă. De ce să atribuim altcuiva o alegere care îi revine ei de drept?*”

Nu este o invenţie a scriitoarei, ritualul consacrării unui episcop este descris întocmai în „*The Catholic Encyclopedia*”, vezi articolul „*Consecration*”, unde se precizează că înainte de consultarea Scripturii se cântă „*Veni, creator spiritus*”.

Când soseşte ceasul, abatele Radulfus îl invită pe marele senior să se apropie primul de altar. „*Precum vor decide Dumnezeu şi Sfânta Winifred!*”, strigă puternicul lord şi deschide cartea la Evanghelia lui Ioan 7, 34: „*Mă veţi căuta şi nu Mă veţi găsi; şi unde sunt Eu, voi nu puteţi să veniţi.*” Nu sună prea încurajator pentru ambiţiosul nobil, obişnuit să i se satisfacă orice poftă.

Părintele Herluin, asupra căruia plutea bănuiala că ar fi regizat tentativa de furt, primeşte un răspuns tranşant: „*Şi el vă va zice: Vă spun: Nu ştiu de unde sunteţi. Depărtaţi-vă de la mine toţi lucrătorii nedreptăţii.*” (Luca 13, 27)

Din partea Abaţiei din Shrewsbury, cel chemat să exprime vocea divinităţii este priorul Robert Pennant. Cartea se deschide şi vocea i se sugrumă de emoţie. A treia mărturie le completează pe cele dinainte şi lămureşte o dată pentru totdeauna care este voinţa Domnului în privinţa mult disputatelor moaşte: „*Nu voi M-aţi ales pe Mine, ci Eu v-am ales pe voi şi v-am rânduit să mergeţi şi roadă să aduceţi, şi roada voastră să rămână, ca Tatăl să vă dea orice-I veţi cere în numele Meu.*” (Ioan 15, 16) Normal, reprezentantul abaţiei din Ramsey îşi retrage imediat cererea.

Dar să nu uităm că citim un roman poliţist - englezii folosesc termenul „*mistery*”, adică „*bazat pe un mister*” care trebuie rezolvat - , iar martorul care a asistat la furtul raclei a fost găsit mort. Sfânta Winifred doreşte să se facă lumină şi în acest caz, prin urmare, paginile Evangheliilor încep să se întoarcă singure, răsfoite de curentul stârnit în urma deschiderii unei uşi. Cu toţii privesc înmărmuriţi minunea. Când goana filelor se opreşte, iar foile se întind netede ca nişte grădini cultivate cu dragoste, unde se pârguiesc fructele înţelepciunii, călugării vin să vadă şi să priceapă. O petală de păducel, floarea sfintei galeze, marchează începutul unui verset revelator: „*Şi va da frate pe frate la moarte.*” (Marcu 13, 12)

Vom respecta aşteptările cititorului şi ne vom opri aici cu dezvăluirile noastre despre ancheta lui Cadfael, ca să ne continuăm propria investigaţie literară şi să prezentăm noi istorisiri, unde deschiderea la întâmplare a unei cărţi a influenţat într-un mod decisiv intriga lucrării.

3. ET ECCE EQUUS...

„*Din perspectiva raportului sacru-profan, creştin-laic, antiliteratura se naşte ca o creaţie marginală, care nu respectă doctrina mistico-magică a gândirii tradiţionale, conservatoare*", teoretizează Rodica Ilie în cursul de „*Teoria literaturii*". Literatura avangardistă îşi propune să disloce ordinea bine-aşezată în canoane artistice, să pulverizeze valorile estetice confirmate, să smulgă de pe pereţi şi să ardă portretele maeştrilor clasici, ca să atârne în locul lor colajele cu poze decupate din presă ale lupilor tineri, artişti proscrişi, puşi pe scandal, dornici să dobândească degrabă câte o felioară de glorie, din care să se înfrupte cu poftă până la „*dizolvarea totală în Nefiinţă*".

Dadaismul a fost o astfel de mişcare culturală nihilistă. Se cunoaşte cu certitudine doar locul, luna şi anul când a apărut pe lume: Cabaretul Voltaire din Zürich, Elveţia, în miezul primului război mondial. În privinţa părinţilor şi naşilor, există o sumedenie de variante contradictorii. Cea mai răspândită, perpetuată de majoritatea dicţionarelor, enciclopediilor şi lexicoanelor, susţine paternitatea lui Tristan Tzara, pseudonim al lui Samuel Rosenstock, poet şi eseist evreu român, născut în 16 aprilie 1896, la Moineşti, judeţul Bacău, care s-a stabilit apoi, după primul război mondial, în Franţa. Ea este susţinută şi de sculptorul Hans (Jean, pentru francofoni) Arp, care a afirmat răspicat următoarele:

„*Declar că Tristan Tzara a găsit cuvântul Dada în 8 februarie 1916, seara, la orele 18. Am fost prezent eu însumi şi cei 12 copii ai mei, în momentul când Tzara a pronunţat pentru prima oară acest cuvânt, care a stârnit în noi cel mai înalt şi legitim interes. S-a întâmplat pe terasa cafenelei din Zürich, în vreme ce încercam să-mi vâr o brioşă în nara stângă. Cuvântul n-are nici*

un înţeles; doar proştii obişnuiesc să caute un tâlc. Ceea ce ne interesa pe noi era spiritul Dada şi noi eram cu toţii dadaişti încă dinainte ca Dada să apară.”

Metoda prin care a fost aleasă denumirea celei mai anihilatoare mişcări artistice a fost cea a deschiderii unei cărţi. Nici aici lucrurile nu sunt lămurite definitiv. Unii susţin că a fost folosit un dicţionar *Larousse*, deschis la întâmplare, iar Tzara a pus propriul deget pe pagină (Ráth-Végh István - *Istoria culturală a prostiei omeneşti*); alţii (Marc Dachy - *Journal du Mouvement Dada*) că s-a recurs în acest scop la un creion, introdus printre pagini sau, a treia versiune, că s-a utilizat un coupe-papier (George Călinescu - *Principii de estetică*).

În cazul cuţitului de tăiat hârtie, ar putea să apară o contaminare cu cealaltă legendă despre naşterea mişcării. Poetul german Richard Huelsenbeck (sau Hülsenbeck), în mod succesiv student la medicină, literatură şi filosofie, a fost încorporat la o unitate de artilerie, apoi lăsat la vatră ca inapt din punct de vedere militar, datorită nevralgiei de care suferea. Bun prieten cu Hugo Ball, ei se retrag în Elveţia, unde îşi stabilesc „*statul major*” într-o cafenea de pe Spiegelstrasse nr.1, pe care o transformă în sală de spectacole cu 50 de locuri şi o numesc „*Cabaret Voltaire*”. Ca să găsească numele de scenă al doamnei Leconte (sau Leroy), o artistă proaspăt angajată, ei au înfipt în 5 februarie un cuţit într-un dicţionar francez-german şi au examinat locul unde s-a oprit vârful acestuia. (cf. *Flight Out of Time. A diary* by Hugo Ball)

O a treia variantă susţine că numele a fost dat de participanţii la discuţiile aprinse dintre Tristan Tzara şi sculptorul Marcel Iancu (Janco), unde poetul protesta adesea în limba română: „*Da, dar...*” De altfel, drumurile celor doi prieteni din copilărie s-au despărţit apoi. Andrei Oişteanu afirmă că ruptura a fost atât de dură, încât Iancu l-ar fi ponegrit pe Tzara în faţa lui Breton şi Aragon,

prezentându-l drept un fel de mare preot, care organiza „*nopţi de dezmăţ în fum de opiu*”.

Însă pe aceeaşi stradă, în apropierea Cabaretului Voltaire, locuia şi revoluţionarul Vladimir Ilici Ulianov, cunoscut sub numele conspirativ de Lenin - DA! DA! - viitorul lider bolşevic şi conducătorul Marii Revoluţii din Octombrie (7 noiembrie 1917, în calendarul gregorian). Intervievat de BBC, în 1959, Tzara a mărturisit cu jumătate de gură: „*Pot spune că l-am cunoscut personal pe Lenin la Zürich, am jucat şah cu el. Dar, spre marea mea ruşine, trebuie să mărturisesc că pe atunci nu ştiam că Lenin era Lenin. Am aflat mult mai târziu.*” Cei curioşi vor găsi destule relatări şi amănunte picante în cartea lui François Buot, „*O biografie a lui Tristan Tzara*”. Aici se avansează o a patra etimologie, cea a originii ruseşti a termenului - deoarece „*Da!*” reprezintă o aprobare şi în limba rusă.

Puteţi să verificaţi în „*Le Petite Larousse*” - aflată la îndemână, e ediţia în culori din 1994. La pagina 303, se găseşte fragmentul citat şi de către George Călinescu: „*Cheval, dans le langage des enfants.* Fig. et fam. *C'est son dada, c'est son idee favorite.*” (Căluţ de lemn, în limbajul folosit de copii. E dada al său, este ideea sa preferată.)

Dada, non-sensul total.

„*Apriori, dada pune înaintea acţiunii şi înainte de tot Îndoiala. Dada se îndoieşte de tot!*” - a declarat Tristan Tzara. Îndoiala programatică nu este o idee originală, ea datează din timpul Iluminismului, dar pe atunci avea o finalitate raţională. „*Dubito, ergo sum!*” - zicea filosoful Descartes. În protestul lor împotriva carnagiului de pe fronturi, dadaiştii au dus îndoiala la extrem, definind-o ca un principiu al iraţionalului universal conţinut în toate fiinţele. Ceva cu totul opus crezului, o distrugere închinată distrugerii, fără nici o şansă de supravieţuire. Curând, printr-un proces accelerat, tip avalanşă, îndoiala a ajuns să se îndoiască de ea însăşi şi să se destrame, ca orice edificiu clădit pe

nisip. Pătimaşa renunţare totală la valorile tradiţionale n-a creat o lumea mai bună, ci a plantat sâmburii de prăpăd din care au crescut lagărele de nimicire în masă din vremea celui de-al Treilea Reich şi a Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice.

4. „ET UT REVOLVIT LIBRUM...”

Am împrumutat titlul acestui ciclu de articole de la poetul Viorel Mureşan, care şi-a denumit astfel ultimul volum de poezie publicat la Editura Dacia XXI din Cluj. Oricum, când omul încearcă să deschidă cartea ca să privească dincolo de clipa prezentă, să cugete la „*ce-ar fi dacă?*”, răspunderea alegerii unei opţiuni îi revine în totalitate. Sugestiile sosite din lumea celor nevăzuţi şi celor nevăzute trebuie examinate cu înţelepciune şi precauţie, precum zice şi poetul: „*văzduhul acesta e plin de bătrâni// stau/ în mijlocul nopţii/ ca într-un cal troian*” (Un răspuns de la cerul tăcut).

Să lăsăm caii troieni să pască jăratec printre troiene şi să păstrăm pe retină silueta sfătoşilor pitiţi undeva între Carul Mic şi Carul Mare. Bătrânii reprezintă una dintre obsesiile autorului, ei apar în cele mai imposibile locuri - grupuri tragice de siluete fantomatice, marcând cadrul liric cu prezenţa lor resemnată, un cor antic încătuşat de artrită, pus să asiste şi să ţină isonul la Facerea Poeziei: „*Cu aburi îmbracă/ litere palide/ un şir de bătrâni într-un parc,/ — de s-ar lumina/ cu o lampă cât inima/ păsării care scapă/ prin geam/ dintr-un mare incendiu*” (Lampă cât inima).

Există un hotar neînţeles între graba noastră de a trăi (bineînţeles: de a trăi bine!) şi impasibilul ticăit din pântecul ornicului (ciclop cu monoclu, uriaş încercănat din spiţa lui Uranus, frate vitreg al lui Cronos) - sunet perisabil, la voia celui care învârte cheiţa folosită pentru încordarea arcului motor. Nu-i înţelegem pe cei în vârstă până când nu devenim aidoma lor, înainte de a ne pierde (sau a ne regăsi) dincolo de bariera

transparentă menită să ne dividă individualităţile: „*numai bătrânii se mai joacă aşa uneori/ cu ferestrele/ le crapă uşor/ până ajunge umbra pe canat/ apoi gata/ li se acoperă feţele cu praf de cretă/ dincolo de sticlă*” (Despre iubire sau singurătatea ochiului).

Copiii nu se tem că vor deveni cândva moşnegi sau babe, candoarea lor e şi atributul bunicilor care le veghează primii paşi şi le ascultă cele dintâi rostiri. Adulţilor însă le este frică, pentru că li se pare că senectutea este pragul bătut de soartă şi mânjit de apele negre ale râului subteran traversat la Marea Trecere: „*o pată de zăpadă murdară mă mai aştepta pe un acoperiş/ ca să-mi şoptească/ - iată:/ Sunt o lumânare peste care s-a suflat*”. (Pastel de 1 Aprilie)

1 Aprilie este o dată cheie în cronologia viorelmureşană, un marcaj al vadurilor, al curgerii, al îndepărtării de matcă şi al apropierii de limanul final al veleaturilor. Dar, crede poetul, transformarea vârstelor este sau ar trebui să fie ea însăşi o Devenire conştientă, un drum de la naştere la renaştere pavat cu propriile noastre opţiuni şi acţiuni, o călăuză către ţelul indicat de palma primită după tăierea cordonului ombilical, o contribuţie proprie, senin acceptată, la singura şi adevărata accepţiune a Realului: „*de-a lungul şoselei un singur bătrân/ cu cravată de vrăbii privea înserarea/ şi aştrii tot unul şi unul/ răsăreau dintre oasele lui*” (Lumini).

Calendarele cuprind zile, săptămâni şi luni - nimic prea cutezător. Anii se socotesc cu deceniile, cu secolele şi mileniile - cantităţi mai presus de propriul ritm al inimilor noastre, multipli de neînţeles, reduşi matematic la cifra unor exponenţi cocoţaţi în podul bazei zecimale: „*anul acela se stingea între paharele roşii/ a căror lumină ducea sub pământ/ noi hibernam într-o piatră/ în care un bătrân răsfoia umbre/ la o masă/ 7... 8... 9*” (Deasupra lucrurilor se făcea repetiţie generală)

Încă de la naştere, suntem făgăduiţi Morţii: morţi-copii, fără grija păcatului; morţi-tineri, cei fără de urmaşi şi fără de frământarea amintirilor; morţi-în-putere, surprinşi în (ne)credinţa adevărului că totul este trecător; morţi-sătui-de-viaţă, care şi-au trăit traiul şi şi-au mâncat mălaiul, pentru care zilele sunt doar

preludiul ultimei răsuflări: „*distanţa o aproximează numai arpentorul// un bătrânel/ în drumul spre groapă/ îşi agaţă umbra într-un copac/ ca pe-o obositoare manta*” (33 de rime pentru umbră, 19).

Poetul este omul căruia Dumnezeu îi acordă dintru început prezumţia de nemurire. El poate să tacă, iar atunci liniştea atotcotropitoare să-l oblige pe neom, mai ales pe cel ajuns sus (deasupra tuturor semenilor săi, dar supus Judecăţii de Apoi), să asculte adevărul sădit în sufletele tuturor la venirea pe lume; el poate fi martorul ironic al prefacerilor absurde, al spitalelor construite în jurul automatelor de cafea; el poate deveni portavocea asurzitoare, tunetul de la capătul fulgerului slobozit ca un bici de mânia divină: „*suntem umbre/ încâlcite în uitarea/ care coace lanul acela de grâu/ iar stânca se ia pe urmele noastre/ de-am aştepta-o/ tăcerile dintre noi/ s-ar descompune/ în pătrate de gheaţă pe cer// statuile negre se plimbă cu mărgele de sânge la gât// în oraş/ bătrânul de lemn cheamă păsările/ să-i ciugulească din palmă litere de ziar*” (* * *)

Viorel Mureşan a parcurs un drum îndelungat de la tânărul rebel, fascinat de lirica (ba iraţională, ba abstractă, uneori eclectică) oniriştilor. A debutat în volumul „*Scrisori din muzeul pendulelor*” (Editura Albatros, 1982). Cititorul avizat va descoperi aici zeci de motive (de „*şopârle*”, cum erau denumite formulările neastâmpărate încriptate în texte pe vremea lui Nicolae Ceauşeşcu) pentru ca autorul să nu fie lăsat să publice decât după 1989. Un singur exemplu, de la începutul plachetei, din pagina 10: „*Să plece oriunde pasărea cu ceasuri atârnate/ de aripi numai să plece/ să poată/ vorbi tare/ în lipsa ei/ că oglinzile prea îi arată albi şi tăcuţi.*” (Scrisori din muzeul pendulelor, 1) Nota bene, motivul oglinzilor este un alt lait-motiv al autorului: „*despre oglinzi se ştie că spun lucruri concrete/ puneţi-le guri şi vedeţi dacă mint*” (Propunere pentru o înfăţişare mai concretă a literei E, 3)

„*Biblioteca de os*” (Editura Dacia, 1991) poate fi socotită ca un exemplu de literatură de sertar, cuprinzând texte refuzate anterior de cenzori: „*sunt la biblioteca de os maimuţa-mi arată/ cu un baston stelele cerului în cădere/ secolul scrie nume cu vulpi*

un bătrân”. Persistă şi aici obsesia manierist-macabră a muzeului cu exponate ale suprarealismului luat pe cont propriu: „*creierul meu ieşise la soare/ pe-asfalt/ şi l-am iscodit ce gândea/ în momentul acela// - tocmai mă împiedici să prind rădăcini/ mi-a strigat sâmburele de piersică/ rostogolindu-se*” Gazdă este aici Doamna de Ceară: „*Femeie/ îţi/ sunt// şi/ de/ prea/ mare/ vis// în/ întunericul/ inimii/ de bărbat*”, care corespondează aprig cu poetul, realizând împreună duete în oglindă şi monologuri epistolare dispersate în elegii, proze magice, vise, monumente funerare şi mai multe feluri de-a arunca un titirez.

„*Pietrele nimicului*” (Editura Dacia, 1995) anunţă apariţia celui care va fi declarat cel mai bun haijin (poet creator de haiku) din ţară. Interesantă nu este atât selecţia grupată sub titlul „*Împăratul liniştii*”, unde vacarmul viziunii acoperă şoaptele vocii interioare: „*plouând în/ curtea şcolii copii/ biciuiesc alfabetul*”. Ceea ce citim aici este un anti-Zen, o para-meditaţie, un contra-haiku, interesant ca experiment literar, însă la nivelul curiozităţilor de iarmaroc literar. Dar dacă ne vom întoarce, nu prea mult, preţ de doar o pagină, vom descoperi în grupajul „*Praful şi norii*” o imagine superbă a mohorâtei toamne, a lacustrelor întinse la uscat, schiţată în doar trei rânduri şi şapte cuvinte: „*octombrie:/ foşnet de cămăşi negre/ pe sfori*”

„*Ramele nordului*” (Editura Dacia, 1998) conţine un uimitor „*Calendar cu Doamna de Ceară*”, unde percepţiile sublimă în notaţii expresive, iar verbul se lasă arareori împovărat cu scorneli şi zorzoane: „*decât că un fir de cerneală în ianuarie se porni/ mai mult nu voi spune*”. Ceea ce nu se vede capătă acum importanţă: „*Se pare că e cineva în pădure/ citind în tăcere o carte*”. În aer, persistă silueta copacului tăiat; culegătorul de ciuperci îşi abandonează alter-ego-ul din linişte şi singurătate; apare subit ideea de „*Lumină absentă*”, fructificată ulterior într-un volum independent (Ed. Paralela 45, 2000), poate cel mai bun dintre toate. Secţiunea „*Bibliotecarul furnicilor*” reprezintă o selecţie antologică de haiku, succinte notaţii ale esenţialului, una mai uimitoare decât cealaltă: „*s-a trezit copilul/ dizolvă cu un băţ/ soarele în lac*”.

Despre „*Ceremonia ruinelor*” (Editura Dacia, 2003), Andrei Bodiu a scris în „*Observatorul cultural*”: „*Poemele din cel mai recent volum al lui Viorel Mureșan exprimă boala, oboseala şi moartea. Paradoxal însă, şi aici citim tensiunea esenţială a acestei cărţi, sfârşitul este privit cu un* «ochi beat», *de o vioiciune şi de o prospeţime evidente. Moartea poate fi privită nu doar în negru, ci şi în culori tari, vii, în imagini puternice, clar conturate:* «prin curţile-nalte femei de zăpadă/ aprind focuri/ şi plâng// din gură le ies vrăbii/ pe care le prindem în cer/ ca într-un coş de nuiele// restul zilei e doar/ lumina ce vine din scânduri» (*O poveste de iarnă*).”

„*Sâmbata lucrurilor*” (Editura Limes, 2006) constituie o antologie de autor. „*Buchetul de platină*” (Editura Eikon, 2010) aduce în pagini eleganţa vizuală pe care calitatea versurilor ar fi presupus-o de mult. Desenele folosite ca ilustraţii au fost realizate de Marcel Lupşe. Volumul este împărţit, ca de obicei, în 3 părţi, însă apare un nivel numerologic inedit în opera autorului, prin împerecherea treimilor: „*33 de rime pentru umbră*”, „*33 de armonii mici*” - semn de verticalitate (33 reprezintă numărul de vertebre din coloana vertebrală - şi nu numai). Pe coperta din spate, poemul haiku premiat: „*cal singur pe câmp —/ călăreţul din iarbă/ numărând norii*”

Titlul ultimului volum prezintă o ambivalenţă care m-a cucerit de la prima vedere. Expresia are două sensuri: unul interior, al degetului care desparte coperţile, taie paginile şi se opreşte deasupra unui rând tipărit; şi unul exterior, cuprinzând coordonatele fizice ale punctului geografic unde cititorul se îndepărtează de lume, se izolează ca să se scufunde în universul creat sau creionat de autor. S-a spus despre poetul nostru - revendicat de echinoxişti, de optzecişti, de zălăuani, de modernişti, de postmodernişti, de jibouani, de minimalişti, de familişti, de surducani, de manieriştii fantezişti, ba chiar şi de liber-schimbişti - că este un caligraf al emoţiei (Mircea Petean), un „*carateca*” (!?!) al generaţiei '80 (Mihai Vakulovski), un performer al suavităţilor (Alexandru Cistelecan), un plastician al versului (Radu G. Ţeposu), un mistic rafinat (Ion Vădan), un artist

al elipsei şi contraacţiunii (Iulian Boldea), un patetic inteligent şi plin de umor (Andrei Bodiu), un alchimist al abstractului (Ştefan Borbely), un zâmbitor cu veşnice luminiţe în ochi (Ioan Groşan).

Au şi ei dreptate, dar ne dorim să avem şi noi atunci când susţinem că Viorel Mureşan a depăşit prin operă nivelul calificativelor şi sortării în diferite cutii. El, precum sună şi acest titlu atât de drag mie, care-mi înverzeşte ochii (oricum, verzi-albaştri din naştere), nu mai aparţine nici unui „*-ism*”, „*generaţii*”, „*mode*” ori „*curente literare*” - ci numai colţului privilegiat de Rai unde se întâlnesc în cel mai intim cadru cu putinţă autorul, poezia şi cititorul. Acesta este „*Locul unde se va deschide cartea*”, unde spaţiul se preschimbă în neştiut, durata se transformă în eternitate, iar slovele scrise se înalţă în cel de-al nouălea cer: „*un nor/ între mine şi munte/ îşi învaţă puii/ să zboare*” (Muntele de melancolie).

ISPITIRE CU HAZ

Clive Staples Lewis s-a născut în 29 noiembrie 1898, la Belfast, ca descendentul unui fermier de origine galeză căsătorit cu fata unui preot irlandez. Prietenii îi spuneau Jack, nume care-i plăcea în mod deosebit. În tinereţe, după moartea mamei, răpusă de cancer, s-a îndepărtat de Dumnezeu. Multă vreme s-a considerat ateu. În timpul studenţiei, a publicat o colecţie de poeme cu titlul „*Spirite înrobite*” (Spirits in Bondage), din care face parte şi „*Pâinea noastră cea de toate zilele*”, unde spunea, parcă parafrazând un cunoscut poem eminescian: „*Nu avem nevoie de cuvinte barbare, nici de farmec sacru/ Ca să stârnim necunoscutul*”. Precum mărturiseşte în autobiografia „*Surprins de bucurie*” (Surprised by Joy: The Shape of My Early Life, 1955), şi-a regăsit credinţa în urma lungilor discuţii purtate cu prietenul său J.R.R. Tolkien, preferând însă cultul anglican celui catolic. De asemenea, o mare influenţă asupra lui au avut şi lucrările pastorului scoţian George MacDonald, biografiile şi nuvelele poliţiste cu părintele Brown scrise de G. K. Chesterton, dar mai cu seamă controversele cu prietenul său Owen Barfield, cunoscut în 1919.

Ultimului i-a dedicat volumul „*Alegoria iubirii*” (The Allegory of Love - A Study in Medieval Tradition, 1936), care i-a adus în anul următor primul premiu literar. Au urmat apoi alte scrieri cu subiect creştin: „*Problema durerii*” (The Problem of Pain, 1940), „*Scrisorile lui Zgândărilă*” sau „*Sfaturile unui diavol bătrân către unul mai tânăr*” (The Screwtape Letters, 1942), „*Creştinismul redus la esenţe*” (Mere Christianity), „*Cele patru iubiri*” (The Four Loves 1960) şi opera postumă „*Rugăciune - Scrisori către Malcolm*” (Prayer: Letters to Malcolm).

C. S. Lewis a scris şi cele şapte „*Cronici ale Narniei*”, tărâm ocrotit de leul Aslan (nume de origine turcică, înrudit cu

ungurescul „*oroszlán*”), o imagine solară folosită ca reprezentare a lui Hristos, precum şi o trilogie science-fiction, din care editura clujeană Logos a publicat primul volum, tradus de Mirela Rădoi, „*Departe de Planeta Tăcută*” (*Out of the Silent Planet*, 1938; urmată de *Perelandra*, 1943 şi *The Hideous Strength*, 1945).

Cele 31 de „*Scrisori ale lui Zgândărilă*” au fost rezultatul unui ciclu de emisiuni difuzate de BBC, publicate apoi de ziarul „*The Guardian*”, în perioada tensionată de la începutul celui de-al Doilea Război Mondial (2 mai - 28 noiembrie 1941). În româneşte există două traduceri, prima apărută la Editura Logos din Cluj, tălmăcită de Mirela Rădoi; a doua, publicată de Editura Humanitas, în originala traducere a Soranei Corneanu.

În demersul său radiodifuzat de readucere aminte a idealurilor morale creştine, C. S. Lewis a pornit de la premiza formulată de teologul german Martin Luther, care spunea că atunci când un demon nu se lasă alungat cu textele Scripturii, el trebuie să fie făcut de râs şi de batjocură, deoarece Necuratul nu suportă să fie luat peste picior. Deci, lumea descrisă reprezintă o imagine răsturnată a societăţii, generatoare de situaţii paradoxale şi plină de comic.

În ceea ce priveşte diavolii, zice autorul, există două categorii atitudini greşite în privinţa lor: materialismul, care neagă existenţa lor şi magicienii, care apelează la ajutorul lor. Din cea de-a doua categorie face parte unchiul Andrew din „*Nepotul magicianului*”, unul dintre volumele din ciclul „*Cronicile Narniei*”.

Zgândărilă este un tartor cu experienţă. El îşi sfătuieşte nepotul de frate să-l deruteze treptat pe omul desemnat ca victimă potenţială. În loc să trăiască sentimentul comuniunii spirituale cu graţia divină, el va fi îndemnat să-şi îndrepte atenţia asupra cântăreţilor cu vocea stridentă din cor, pus să observe şi să critice felul cum se îmbracă vecinii, împins să ridiculizeze religia, să umble prin cartier în căutarea „*bisericii care i se potriveşte*”. Da, da, Michiduţă trebuie învăţat să creeze stări tensionate în relaţia tânărului cu mama ori cu iubita sa. Când flăcăul duce paharul la gură, gestul nu trebuie să preceadă un toast ori să reprezinte participarea la un prilej de bucurie. Cel slab de înger trebuie

convins să vadă în băutură un anestezic, menit chipurile să-i alinte neagra amărăciune.

În mod interesant, Zgândărilă nu se bucură de izbucnirea conflagraţiei mondiale, deoarece pe front oamenii mor înainte ca sufletul să le fie corupt, iar suferinţa umană insuflă oamenilor nădejdea în pace şi credinţa în apariţia unei lumi guvernate de iubire. Revenind în 1961 asupra celor scrise în timpul războiului, C. S. Lewis mărturisea că, deşi i s-a cerut în repetate rânduri să continue şirul ineditelor epistole, i-a venit greu s-o facă. Nu era vorba de lipsa inspiraţiei sau a subiectelor; o dată inventată, tehnica scrisorilor diavoleşti îşi genera singură şi în mod spontan urmarea, ci mai degrabă de teama de a vieţui în pielea personajului. Scriitorul nu s-a lăsat amăgit de „*jocul mental al atitudinii diavoleşti*”; ca să descrie feluritele drăcovenii şi stârpiciuni, preţul ar fi fost prea mare: „*orice urmă de frumuseţe, prospeţime şi jovialitate trebuia lăsată deoparte*”.

Apologetul britanic a afirmat în repetate rânduri că răspunderea pentru faptele noastre ne revine în întregime. Ispitirea se transformă în păcat numai cu acordul celui ispitit. Nimeni altcineva nu poate să aleagă în afara persoanei aflate în cauză. Statele poliţieneşti nu pot oferi decât un simulacru de lume perfectă, deoarece cel mai bine pentru cetăţeni, inclusiv pentru cei ticăloşi, este să-şi exercite libera voinţă. Transformarea oamenilor într-un fel de roboţi biologici prin acte de cruzime sau de trădare reprezintă un procedeu experimentat *in extremis* de Talpa Iadului, după ce reţetele clasice de ispitire ale lui Zgândărici au dat greş. Istoria nazismului şi comunismului ne dovedeşte că oamenii pot fi smintiţi şi pervertiţi de o propagandă bine pusă la punct, însă omenia, fărâma divină din sufletul lor, nu poate fi extirpată.

1001 DE SERI

Anul trecut, televiziunea naţională a aniversat 50 de ani de la înfiinţare (1956). Odată cu răspândirea reţelelor de difuzare prin cablu şi apariţia celor peste 20 de posturi concurente, TVR încearcă an de an să găsească noi modalităţi de atragere a publicului telespectator, format din cetăţenii puşi, *volens-nolens,* să plătească abonamentul cel veşnic crescător în preţ. În goana după audienţă, postul naţional a abdicat pe rând de la o serie de standarde, dar, mai ales, a renunţat la emisiunile zilnice dedicate copiilor şi tineretului. În vreme ce în ţările vecine se acordă seară de seară câteva minute pentru deja-tradiţionalele „*poveşti de adormit copiii*” (ungurii au trei emisiuni, câte unul pe fiecare post naţional, cu orarul defalcat, ca micuţii să le vadă pe toate), TVR a renunţat fără motiv la ele şi ne bagă pe gât telenovele şi seriale comice de duzină. Dacă ne uităm la graba cu care dispar grădiniţele, parcurile şi terenurile de joacă, realizăm că, de la mineriade încoace, televiziunea nu face decât să participe activ la politica generală de desconsiderare a tinerei generaţii şi, implicit, să favorizeze depopularea ţării.

MĂRIA-SA, TOVARĂŞUL COPIL

Până la începutul anilor '80, în fiecare seară, TVR difuza, înainte de programul de ştiri, o rubrică dedicată micilor telespectatori: „*1001 de seri*”. Pe ecranul alb-negru apărea Mihaela, personaj creat de Nell Cobar, o fetiţă simpatică foc, cu părul legat în două codiţe, fustiţa în vânt şi nişte picioruşe uşor trapezoidale. Ulterior, în epoca „*parţial color*”-ului, am văzut că de fapt era blondă. Din câte ţin minte, venea pe o trotinetă, grăbindu-se să prindă desenul animat cu „*Lolek şi Bolek*”, „*Creionul fermecat*”, „*Las' că-ţi arăt eu ţie!*” sau „*Bravo Pătrăţel!*”. Mihaela a devenit vedeta studioului „*Animafilm*” din

Bucureşti. Nu vorbea, însă era deosebit de expresivă, cu totul şarmantă, lucru dovedit şi de premiul primit la Festivalul de film pentru copii de la Veneţia din 1971. Prietenul ei nedespărţit (până la venirea lui Dumitru Popescu-Dumnezeu - căruia nu-i plăceau animalele - la conducerea TVR) a fost căţeluşul Azorel. Indiferent de filmul prezentat, la sfârşitul emisiunii Mihaela se despărţea de micii telespectatori împărţindu-le pupici. „*1001 de seri*” a fost difuzat constant vreme de ani de zile, înainte de începerea „*Telejurnalului*”, până când Ceauşescu a dat în mintea copiilor şi programul TVR a fost redus la doar două-trei ore de emisie (excepţie duminica: atunci programul dura ceva mai mult).

ÎNTRE TITO CĂLĂUL ŞI „MIHAELA” PE HÂRTIE

Nell Cobar, părintele Mihaelei, s-a născut în 31 decembrie 1915 la Bucureşti. A fost un talent nativ, fără studii de specialitate. A debutat ca desenator la cinematograf în anul 1939, iar primul său film animat (1940) a fost o reclamă pentru ciorapi. Tinereţea sa a cuprins şi un răstimp sărit de actuala biografie oficială: între 1944-1948, a realizat caricaturi politice pentru „*România liberă*” şi „*Scânteia*”. Din această perioadă datează albumul „*Humor antifascist: 23 august 1944 - 23 august 1945*”. Printre cei satirizaţi se numărau „*fasciştii*” Maniu şi Brătianu, precum şi „*călăul*” Tito. Ce să facem, oare nu zicea Blaga: „*că numa-n lacuri cu noroi în fund cresc nuferi?*” Nell Cobar i-a dat chip lui Mitică şi l-a trecut din carte (1956) pe peliculă (1963). A regizat peste 40 de filme şi ne reprezintă cu cinste în istoria caricaturii. L-a descoperit pe Iurie Darie, a angajat-o pe Margareta Pâslaru drept compozitoare, a pus pe picioare Studioul „*Animafilm*” şi a iniţiat emisiunea căreia acum îi ducem lipsa. După Revoluţie, a înfiinţat şi a condus o revistă pentru copii, numită, bineînţeles, „*Mihaela*”. A murit la 26 iulie 1993.

GALA DESENULUI ANIMAT

Dacă Mihaela devenise prietena şi amfitrioana micuţilor telespectatori din timpul zilelor lucrătoare, duminica aceştia erau răsfăţaţi cu o emisiune mult mai consistentă, „*Gala desenului*

animat”, realizată dintr-un amalgam de secvenţe decupate din diferite filme de către Viorica Bucur. Genericul începea cu scena din „*Parisul vesel*” (Gay Purr-ee, 1962) când Jaune-Tom zărea un şoricel ieşind din hambar şi-l lua în colimator, ca să-l prindă şi să-l ofere cadou iubitei sale Mewsette. Celelalte fragmente proveneau din producţiile realizate de Walt Disney, Hanna-Barbera, MGM etc., existente în arhiva de filme sau înregistrate de la alte televiziuni, în special cea italiană. Altele erau aduse pe casete video de puţinii călători în Occident, dornici să le facă o bucurie nepoţilor unor tovarăşi... bunici cu funcţii de răspundere. Bucurându-se de sprijinul lor, „*Gala...*” a rezistat până la Revoluţie. În prezent, Viorica Bucur realizează, alături de Mădălina Roşca, emisiunea „*Cinematica*” de pe TVR Cultural.

MICA ISTORIE A UNUI FALIMENT ETATIZAT

În 1991, Animafilm a fost transformată într-o firmă unde statul a devenit acţionar majoritar. Dacă înainte de 1989, studioul producea câteva zeci de filme pe an, după Revoluţie soarta i-a fost pecetluită. După privatizare, cele circa 3.000 de pelicule existente au fost transferate la Arhiva Naţională de Film, astfel încât noua firmă a pierdut sumele rezultate din drepturile de difuzare. În vreme ce japonezii şi americanii au început să folosească tehnica de calcul pentru animaţie 2D sau 3D, capabilă azi să creeze imagini holografice color pe o scenă (vezi pe YouTube duetul Celine Dion - Elvis Presley), baza materială românească a rămas cea din deceniul opt. Văzând că situaţia se înrăutăţeşte, cei mai talentaţi desenatori au plecat la firmele particulare, precum They Live, Brain Box Media, Anima Art sau Dacodac Studio. Ultimul a realizat în colaborare cu francezii de la Millimages lung-metrajul „*Picollo, Saxo & Company*”, lansat în decembrie 2006.

NOAPTE BUNĂ, TELEVIZIUNI

Pe 1 Iunie 2007, la cinematografele din City Mall-ul bucureştean a fost lansat filmul „*O scurtă poveste*”, o antologie a animaţiei româneşti, cuprinzând producţii realizate până în 1989. Pe parcursul călătoriei printre personajele şi episoadele difuzate în

copilăria părinţilor şi bunicilor de azi, ghid (şi ghiduş) este actorul Horaţiu Mălăiele. Regizorul Radu Vasile Igazság a cheltuit 7 miliarde de lei vechi pentru realizarea acestui lung-metraj de o oră şi douăzeci de minute. El a selectat 46 de filmuleţe dintr-o arhivă de 1.200 piese, realizate de 37 de regizori, pornind de la celebra „*Scurtă istorie*” („*Palme d'Or*” la Cannes, 1957) care a adus pe lume Omuleţul lui Ion Popescu Gopo, până la „*Nodul gordian*” (1979) în regia lui Szilágyi V. Zoltán. Îndrăgitul personaj al lui Nell Cobar este prezent în „*Prima zi de şcoală a Mihaelei*” (1975). După premiile cinematografiei, obţinute recent la Festivalul de la Cannes, poate că va veni şi ziua când va renaşte animaţia românească. Şi cine ştie, poate că una dintre multele televiziuni va redescoperi că difuzarea unor desene animate, înainte de ora când copiii sunt trimişi să se culce, duce la creşterea popularităţii şi, implicit, a audienţei postului. Dacă nu, atunci generaţia internetului le va ura în curând: „*Noapte bună, televiziuni!*”.

O ISTORIE SUPRANATURALĂ
Balauri, dragoni, zmei

În luna aprilie, îl celebrăm pe Sfântul Gheorghe, voinicul care l-a omorât pe balaurul oploşit în preajma lacului de lângă cetatea regală şi a salvat-o pe prinţesa oferită drept jertfă în schimbul accesului la apă. Sărbătoarea marchează momentul în care iarna piere răpusă de lancea de raze incandescente a Soarelui, stratul montan de zăpadă şi gheaţă începe să se topească, râurile se umflă şi irigă ogoarele, câmpurile. E momentul în care debutează un nou ciclu vegetal, aducător de roade.

Sângeorz, ziua de 23 aprilie, e o dată importantă şi în calendarul păstorilor, deoarece vitele pornesc să urce la munte. Atunci se angajează ciobanii, paznicii, slugile; de obicei, până la Sfântul Dumitru, când coboară înapoi în văi şi îşi primesc simbria.

Porţile şi ferestrele sunt împodobite cu ramuri verzi (urzici, rug, salcie, tei etc.), sistem magic de apărare împotriva vrăjitoarelor care încearcă să fure mana vacilor. Cine doarme în noaptea de ajun în staul aude cum vorbesc animalele între ele şi le înţelege graiul. Tot atunci, alunul cel magic îşi scutură florile. Copiii renunţă la ciubote şi au voie să umble desculţi, iar oamenii se pot aşeza pe iarbă fără să se teamă că vor căpăta dureri de şale.

Viteazul sfânt militar umblă călare şi poartă de obicei un scut alb cu o cruce roşie, precum e steagul Angliei. El este tânăr, aidoma lui Făt-Frumos din poveşti, dar ei nu sunt singurii omorâtori de jivine din vremurile mitice.

Sălajul se poate mândri cu faptul că cetatea Şimleului Silvaniei a fost fieful neamului princiar al familiei Báthory, al căror blazon cuprindea trei dinţi albi de dragon, rânjiţi pe un fond roşu, aşezaţi ulterior în centrul imaginii unei reptile ce-şi înghiţea coada. Legenda spune că stirpea descindea dintr-un păstor viteaz („*bátor*”, în limba maghiară), care a înfruntat şi a ucis un balaur

lângă Nagyecsed (Eceda Mare). Cum însă se ştie precis că cetatea dintre mlaştini a intrat în posesia familiei abia în 1325, printr-o donaţie a regelui Carol Robert de Anjou, este evident că episodul respectiv s-a petrecut în alt timp, cu totul într-altă parte. Confruntarea ar fi putut avea loc lângă balta Ceheiului, azi rezervaţie naturală, despre care se zice că n-are fund (de fapt, are o adâncime maximă de 2,6 m) şi unde trăieşte *Triturus cristatus*, tritonul cu creastă, un batracian cu coadă viu colorat din neamul salamandrelor, care seamănă derutant de bine cu o şopârlă.

Cum liniile narative ale legendei şi basmului sunt înşelător de asemănătoare, lumea îi încurcă adesea pe balauri cu zmeii şi cu dragonii. Scriitorul polonez Stanislaw Lem s-ar fi împăcat cu ideea că-s „*tot un drac*", nu însă Cerebron Emtadratus, personajul său din „*Ciberiada*", profesorul care a predat vreme de patruzeci şi şapte de ani Teoria Generală a Balaurilor, la Şcoala Neantică Superioară. În „*Expediţia a III-a sau balaurii probabilităţii*" aflăm că deşi nu există dragoni, ei pot fi clasificaţi din punctul de vedere al inexistenţei lor în trei categorii, conform probabilităţii de apariţie: nuli, negativi şi imaginari. O lucrare monografică scrisă cu tot atâta savoare este „*Enciclopedia Zmeilor*" de Mircea Cărtărescu.

Etologul britanic Karl P. N. Shuker a abordat problema într-un fel mult mai serios şi a încercat să facă o oarecare ordine printre diferitele tipuri de jivine în cartea „*Dragons. A Natural History*" (Balauri. O istorie naturală), tipărită iniţial în 1995 de Simon and Schuster. Ea a cunoscut mai multe ediţii şi a fost tradusă într-o sumedenie de limbi, printre care şi maghiara.

Volumul este frumos ilustrat cu imagini şi poze color, astfel încât la prima vedere seamănă cu un album de familie, unde s-au adunat şerpi monstruoşi, semidragoni, balauri clasici, zmei înaripaţi şi dragoni moderni, evoluaţi: Leviathanul biblic, şarpele Midgard din nordul Europei, Quetzalcoatl din America Centrală, gargoille-ul francez, hidra din Lerna, sirusul babilonian omorât de profetul Daniel, mokele-mbembe din bazinul fluviului Congo, bunipul australian şi dragonii din Extremul Orient.

Cuvântul introductiv este semnat de Desmond Morris, binecunoscutul autor al deloc ortodoxului studiu „*Maimuţa goală*”. Sunt doi autori din două generaţii diferite; Shuker s-a născut în 1959, iar Morris în 1928. Unul profită de realizările animaţiei tridimensionale din filmele de azi şi doreşte să dea jivinelor înfruntate de personaje pe marele ecran o legimitate fundamentată pe tradiţie, în vreme ce generaţia mai vârstnică clatină neîncrezător din cap şi citează vorbele lui Coriolanus din ultima tragedie a lui Shakespeare (actul IV, scena I): „*Şi, singuratic cum e un balaur,/ Voi şti să fac din mlaştina mea loc/ De groază pentru cei ce nu mă văd,/ Dar numele-mi rostesc în orice clipă*” (trad. Tudor Vianu).

Cartea a devenit deosebit de populară şi datorită unei politici bine-gândite de marketing cultural. Editorii au păstrat la sfârşit o pagină, rezervată unui rezumat al credinţelor despre balauri din ţara unde a fost publicată traducerea. În cazul ediţiei maghiare, cinstea i-a revenit etnoloagei Boldizsár Ildikó.

La noi, credinţele populare pretind că dihania este un şarpe mare, care a stat ascuns şapte ani de zile, fără să fie văzut, răstimp în care se săvârşeşte o tainică metamorfoză în urma căreia îi cresc aripi. Însă, oricât de puternic ar fi un dragon, el se supune voinţei solomonarului, un vrăjitor cu multă ştiinţă şi experienţă. La chemarea magului, balaurul vine năprasnic ca o furtună, scenă magnific descrisă de Mihail Sadoveanu în povestirea omonimă din „*Hanu Ancuţei*”. Extrapolând o zicală mai veche, se pare că „*omul este dragonul dragonilor...*”

ZMEUL CA VALOARE ABSOLUTĂ

Cerebron Emtadratus, întemeietorul Şcolii Neantice Superioare, magisterul evocat de Stanislaw Lem în „*Ciberiada*”, nu s-a mulţumit cu constatarea că zmeii nu există, ci a ţinut să precizeze că ei nu există în mod diferit. Conform celor arătate în cea de-a treia expediţie a lui Trurl şi Clapauţius, Cerebron a studiat probabilitatea apariţiei unui balaur şi a descoperit că ea este de trei feluri: nulă, imaginară şi negativă.

Mircea Cărtărescu nu s-a lăsat convins de această genială demonstraţie. Cu mult înainte ca Justin Hardy să realizeze pentru postul de televiziune Discovery documentarul „*Dragons' World: A Fantasy Made Real*” (2004), el a scris o carte unde susţine că a văzut unul, încastrat într-un enorm bloc de gheaţă, păstrat la The Pennsylvanian Institute for Unreliable Studies (PIUS). Apoi a vizitat o mulţime de situri arheologice, a explorat universul subpământean, a studiat izvoarele scrise păstrate în marile biblioteci. Cum fosilele de dinozauri din Ţara Haţegului şi cele de pe Valea Someşului sunt o realitate tangibilă, cititorul cu un spirit ludic se lasă convins cu uşurinţă, mai ales când poetul afirmă că a avut ocazia să converseze cu câţiva dintre zmeii vii, care trăiesc protejaţi în rezervaţii şi grădini zoologice. Normal, informaţiile obţinute au fost sistematizate şi publicate într-un opus, intitulat „*Enciclopedia Zmeilor*” (Humanitas, Bucureşti, 2002).

Volumul este riguros structurat conform canoanelor ştiinţifice şi cuprinde două părţi. Prima este dedicată prezentării anatomiei zmeilor, cuprinde rasele şi varietăţile existente, studiază răspândirea geografică, istoria, economia, civilizaţia, limba, artele şi literatura lor, descrie arme, unelte şi studiază ocupaţiile acestor monştri. Taxonomia propusă este inedită şi cuprinde zmeul comun, zmeul zmeilor, zmeul sur de văgăună, zmeul cu colţi,

câinele de zmeu, muma zmeilor, zmeul mioritic (o specie deosebit de nătângă), animicştiutorul, zmeul zmeielor, zmăul, încălţaţii, zombalul (zmeul asiatic).

A doua parte cuprinde traducerea „*unui vestit ciclu epic din literatura zmeiască originală*”, intitulat „*Zurba Inelară a lui Meer-Tsha*”, un fel de Kalevala cărtăresciană de inspiraţie budai-deleană: „*Acolo, în Quatr'a sfântă, se născu printr-un miracul/ Un pruncuţ de zmău ce chipul îl avea ca însuşi dracul./ Ochii răi, urechi ciulite, colţii îi ieşeau prin buze.../ Vă închipuiţi mândria norocoasei de lehuze./ Când îl duse să-l închine la Matrak, fără de preget/ Mititelul pe cel preot îl muşcă adânc de-un deget./ Semn că, iată, în cetate se născuse un erou!*”

Într-un interviu publicat în fanzinul „*Paradox*” apărut în 1991, Mircea Cărtărescu afirma că fiecare dintre personajele sale îl reprezintă, „*toate fac parte din biografia mea, toate sunt reale în egală măsură*”. Stilul sprinţar, tineresc, al textelor ne face să credem că „*Enciclopedia zmeilor*” fusese începută încă pe atunci. Privit prin această prismă, cel mai interesant dintre toate felurile de zmei este Animicştiutorul. În general, existenţa sa este considerată o legendă, deşi are o bază cât se poate de reală. Cele mai multe informaţii despre el provin de la zombalii din Orient, dar a fost întâlnit şi de alţii, ba chiar şi de neamuri nezmeieşti, precum Omul-de-flori-cu-barba-de-mătase. În trecerea sa a lăsat urme, precum cele imprimate într-un strat de şisturi bituminoase din Caucaz.

Seamănă cu un mare copil, cu gene prelungi şi ochi limpezi de diamant. Pare să fie un fel de iniţiat, un „*călător printre nouri*”, cum erau discipolii lui Zalmoxis, cum sunt călugării printre creştini, sufi în rândul musulmanilor, Iluminaţii printre budişti. Ca atribute, îi sunt caracteristice Toiagul cu urechi şi Ghetele de Plumb. Nu poartă nici un fel de îmbrăcăminte. Trăieşte în regiuni muntoase inaccesibile ori în căsuţa din vârful unui munte de sticlă. Peştera sa arată ca o bulă de aer într-un enorm gheţar. N-are buzdugan, ci numai amintitul caduceu.

Animicştiutorul este mut ca o lebădă, aşa că se crede că nici nu n-are limbă. Comunică prin scris. Legendele susţin că îşi

petrece timpul scrijelind pe coaja ouălor preistorice tot soiul de sfaturi şi proverbe de o mare înţelepciune, precum: „*Ce este, este. Şi ce nu este, nu este.*” Ori: „*Dacă dragoste nu e, nimic nu e.*” Graiul folosit pentru notarea aforismelor are o structură gramaticală aparte. Animicştiutorul nu foloseşte părţi de vorbire, precum substantivul, pronumele, verbul etc. ci o succesiune de reacţii sufleteşti, „*care descriu lumea în culori mai puternice şi mai vii*”: zâmbirea, pălmuirea, holbarea, lăcrimarea, părul măciucă, geamătul (de durere şi de plăcere), mângâierea etc. Este considerat ca autorul lucrării „*Sistema Lumii*” şi socotit de zmei drept autoritatea supremă în domeniul ştiinţific. Unii spun că Universul în care trăim este dansul încremenit al Animicştiutorului. Alţii susţin că oricine se uită în ochii acestui zmeu vede neantul de dinaintea facerii lumii.

Ca orice zmeu, scoate foc pe nări, dar acesta nici nu arde, nici nu pârjoleşte, ci încălzeşte sufletele şi umple inimile cu iubire. Celelalte specii de zmeu se feresc din calea lui, de teamă să nu le plesnească inimile în piept de prea multă duioşie. Fiorosul Zurbalan a crezut că l-a întâlnit dincolo de „*un râu de lacrimi, apoi altul de pelin*”, la umbra unui „*nuc cu frunza palidă şi viermănoasă,/ Ce nu da nici pic de umbră, parcă n-ar fi existat*”. Zmăul (scris cu această grafie, pentru că e o specie aparte de zmeu) a zdrobit nucile din care s-au născut cerul, stelele şi luna unei lumi fantastice, apoi a pierit preschimbat în piatră de Pasărea Distrugătoare a Dragostei: „*un glob de foc/ Orbitor, cu pâlpâire ca de cuarţuri în mijloc/ Şi în lumea ideală izvorăşte mii de raze/ Pe licornă şi centaur, peste luncile-n extaze...*”

Însă Zurbalan cel grosolan a greşit, moşul cel politicos şi cu gene lungi nu era temutul Animicştiutor, ci Umbello, un Om-de-flori-cu-barba-de-mătase. „*Povestea Animicştiutorului*” ne lămureşte că, într-un anumit sens, fabulosul personaj nici măcar nu este zmeu. Oricine îl caută cu credinţă de-a lungul întregii sale vieţi poate să se transforme într-un Animicştiutor. Chiar şi noi, cititorii.

CEI ŞAPTE TAŢI AI UNGURILOR

Există în literatura cazonă o scenă antologică, povestită în diferite variante de mai mulţi autori, cea în care comandantul armatei iese în faţa trupelor şi se adresează soldaţilor:

- Fiii mei!

Drept care, de undeva din front, se aude vocea bucuroasă a unui răcan:

- Tată, de douăzeci de ani te caut!

Anecdota vizează o modalitate comună de impunere a autorităţii, bazată pe titulatura de „*tată*” sau „*părinte*”. Ea funcţionează natural în cadrul familiei, ca o reminiescenţă din patriarhalism, când bărbatul cap de familie asigura mijloacele de subzistenţă şi rezolva disputele dintre copii, fraţi, gineri, cumnaţi.

Cuvântul „*patrie*” e rudă bună cu „*patriarh*”. O patrie, teoretic, îi cuprinde pe toţi descendenţii unui strămoş mai mult sau mai puţin mitic. Suedezii se trag din regele-urs Björn, italienii din gemenii alăptaţi de o lupoaică. La noi, romanticii au cultivat tema descinderii din Decebal şi Traian, în prezent foarte pe placul minorităţii *gay,* care a permis afirmarea unei continuităţi multimilenare în vatra arcului carpatin, de la Burebista până la Nistru.

Numărul descendenţilor unui bărbat puternic poate deveni, pe parcursul secolelor, de ordinul milioanelor. Genghis Khan avea o anomalie genetică rară, localizată pe cromozomul Y, care s-a transmis din tată în fiu. În prezent, după 800 de ani, au arătat savanţii, ea se regăseşte la 16.000.000 de oameni, adică la 0,5% dintre bărbaţii de pe planetă.

Există şi neamuri care au mai mulţi taţi. În mitologia Pământului de Mijloc, J. R. R. Tolkien ne povesteşte cum zeul-făurar Aulë i-a creat pe pitici, fără ştirea Creatorului Suprem (Eru Ilúvatar) sau a celorlalţi valari, într-o grotă de sub munţi. Aulë n-a

aşteptat ivirea elfilor şi a oamenilor (copiii lui Ilúvatar), pentru că ardea de nerăbdare să aibă învăţăcei cărora să le împărtăşească învăţăturile şi meşteşugurile sale. El i-a creat pe cei Şapte Taţi ai gnomilor: Barbă-Lungă (Longbeards), Barbă-Foc (Firebeards), Barbă-Lată (Broadbeards), Pumni-de-Oţel (Ironfists), Barbă-Tare (Stiffbeards), Încuie-Tot (Blacklocks) şi Picioare-de-Piatră (Stonefoots). Cei Şapte Taţi sunt „*piticii de viţă din săli de stâncă*” amintiţi în celebra poezioară din „*Stăpânul inelelor*”. Totuşi, oricât de bărbăteşte începe geneza piticoţilor, ea n-a putut fi dusă la bun capăt în lipsa unor Mame piticeşti (trecute, nu se ştie de ce, sub tăcere).

În creaţia sa, J. R. R. Tolkien a fost puternic influenţat de eposul fino-ugric, în special de Kalevala. Gestele ungureşti povestesc tot despre şapte întemeietori, ce-i drept, puşi sub semnului Calului Alb. Primul dintre ei a fost Álmos („*Cel prevestit de vis*”), care a făcut un jurământ de sânge cu conducătorii altor şase triburi, ca să obţină sprijinul politic şi militar necesar pentru a păstra puterea în rândul descendenţilor săi. Dar, în limba maghiară, Álmos mai înseamnă şi „*Somnorosul*”, o bună ocazie pentru persiflarea temelor şi motivelor mitologice ale descălecării maghiarilor în Câmpia Panoniei.

Filmul „*Peregrinul maghiar*” (Magyar vándor) a fost prezentat publicului în 2004. Realizat de regizorul Gábor Herendi, autorul spumoasei „*Valami Amerika*” (O anume Americă, 2002), el prezintă o istorie alternativă, în care cinci din cei şapte conducători se trezesc mahmuri, după un chef cu *kumis* (lapte de iapă fermentat) şi constată că grosul maghiarilor au pornit să se strămute din Etelköz în noua patrie fără să se ostenească să-şi deştepte căpeteniile. Pe drum, cu ajutorul prafului de puşcă furnizat de o chinezoaică (Ellinger Edina), sunt recuperaţi şi ceilalţi doi.

Cei şapte eroi legendari din vremea Descălecării au fost remodelaţi după felul cum Terry Gillian i-a transformat pe Cavalerii Mesei Rotunde în „*Monty Python and the Holy Grail*” (1975). În fapt, părinţii norodului par nişte prostovani mătăhăloşi şi bonomi, puşi într-o situaţie imposibilă („*smulşi de lângă oala unde fierbe carnea*”), dar care reuşesc, în ciuda tentaţiilor şi

greutăţilor, să-şi împlinească menirea, dovedind tenacitate şi înţelepciune.

Álmos (Károly Gesztesi, pe calul Füstös) are chivăra împodobită cu semnul vulturului de stepă. E un comerciant versatil şi lipsit de scrupule, în stare să vândă gheaţă eschimoşilor sau nisip beduinilor. Se adresează tuturor mieros, cu expresia: „*tătucă de aur*” (aranyapám). Nu se lasă prostit sub nici o formă, dar adoră să-i înşele pe alţii. Mesagerul tătar nu poate să-i trimită lui Batu Khan (Imre Csuja) un mesaj urgent cu arcul, deoarece săgeţile cumpărate de la Álmos sunt strâmbe (*fereşte-ne, Doamne, de săgeţile ungurilor!*).

Előd (János Gyuriska, călare pe Csoló) e inventatorul de ale cărui născociri n-are nimeni nevoie, deşi în viitor se vor dovedi foarte utile şi vor aduce faimă. Din boabe de cătină aşezate pe o frunză, geniul creează pilulele de vitamina C, ambalate într-un stil modern; rămurelele cu capete roşii adunate într-o cutie scorţoasă constituie chibriturile de care căpeteniile nu se ating, deoarece aprinsul focului e treaba slugilor; până şi cubul lui Rubik e aruncat, ca un zar la trecerea Rubiconului, deoarece, într-o primă fază, are toate feţele colorate în acelaşi fel.

Gurmandul Ond (János Greifenstein, pe calul Bába) a rămas înţepenit în strâmtoarea Vereczke, pe unde trecuseră anterior cei 600.000 de maghiari (cu turme şi cu căruţe cu tot), deoarece avea burta prea mare. De alură scundă şi cu firea bonomă a lui Gyuri Pascu, suferă cumplit deoarece lumea îl confundă tot timpul cu Kond, dar el însuşi încurcă numele, în momentul când dă cu ochii de cadânele din seraiul paşei de la Buda. Parodiind o formulă impusă de James Bond, el se prezintă: „*My name is Kond.*” Apoi, când i se atrage atenţia că a greşit, precizează: „*Ond Kond!*”

Lunganul Kond (Zoltán Seress, înfipt în şaua pusă pe Kajtor) are o fire pesimistă. Adică, precum bine zicea regretatul Grigore Moisil, el este optimistul bine informat al trupei. Ori de câte ori căpeteniile o dau în bară, el remarcă trist: „*V-am spus eu, dar nimeni nu m-a ascultat.*” Evident, e un singuratic, un veritabil Cavaler al Tristei Figuri, dar nicidecum nu este un defetist. Dimpotrivă, apără cu succes poarta în meciul de fotbal căpeteniile

maghiare contra Angliei şi primeşte pe merit mingea de care se va servi ca să-şi salveze tovarăşii din captivitatea hitleriştilor.

Tas (Győző Szabó, pe greu încercatul Boldizsár) e cât un voinic din poveste, deşi, judecând după apucături, i s-ar potrivi mai bine rolul de zmeu. Rezistă cu greu la băutură şi, când are stomacul deranjat, pocneşte pe oricine îndrăzneşte să pronunţe cuvântul „*kumis*”. Nici o uşă (sau hotel) nu rezistă buzduganului său. Este un antitalent la călărie, drept care ceilalţi conducători aşteaptă de fiecare dată, cu răbdare, ca Tas să dea semnalul de pornire şi să pice din şa, abia apoi pornesc să-şi continue peregrinarea.

Arhistocrhatul Huba (Tibor Szervét, călare pe Levendula) vorhbeşte grhaseiat, ca tot filfizonul şcolit în strhăinătate, drept kharhe nu poate prhonunţa nici să-l tai „*râu, răţuşcă, rămurică*”. Este un domn stilat, ce poarhtă monoclu şi se sprhijină într-un baston cu mânerh arhgintiu - o copie anacrhonică a parhlamentarhului eurhopean Otto de Habsburg. E totuşi un tip de gaşcă şi sarhe în ajutorhul orhicui dă de grheu. Adorhă prhiveliştea fetelor ce fac baie în rhâu, darh detestă din toată inima prhogrhamele folclorhice.

Dintre toţi cei şapte părinţi ai naţiunii, muzele l-au îndrăgit cu precădere pe Tuhutum (István Hajdu, pe calul Markos), poetul chitit să culeagă şi să alcătuiască cel mai frumos buchet de flori din lume. Din păcate, prelunga căutare, cale de un mileniu şi un secol, a poporului pe care, conform cronicilor, ar fi trebuit să-l conducă, nu i-a oferit prea multe răgazuri creatoare. Momentele de inspiraţie îi sunt întrerupte brutal de fiecare dată şi întotdeauna rămâne cu versul neterminat. Are nepreţuita calitate de a vedea o luminiţă chiar şi în cea mai adâncă beznă.

Scenaristul Gábor Harmat s-a străduit din greu şi a găsit formulele cele mai şocante, menite să surprindă şi să distreze publicul maghiar. Filmul are câteva replici în răspăr care nu vor spune nimic spectatorului occidental, dar care acţionează subliminal şi scot din străfundurile inconştientului colectiv acele momente ale culturii şi istoriei maghiare care contează cu adevărat.

Parodierea începe chiar cu Cronicarul Anonim (Zsolt Paseczky) de la curtea regelui Béla III (Gábor Reviczky). Anonymus poartă o rasă călugărească imensă, drept care nu i se vede faţa, dar nici nu ştie pe unde umblă. Până la urmă se împiedică şi de cele şapte căpetenii şi, în vreme ce ele trec călare peste el (*Oare cine au fost ăştia şase idioţi? Auuu!!! Şapte...*), îi vine inspiraţia să scrie „*Gesta Hungarorum*”. Răsculaţii conduşi de secuiul Dózsa (*Doja*, în grafia cu î din a) străbat pusta de parcă ar fi galeria rapidistă pornită prin Bucureşti să-şi susţină echipa în meciul cu „*câinii roşii*” de la Dinamo. Tot acolo, Miklós Toldi (László Fekete), eroul de baladă, îşi repetă numărul de virtuozitate în vreme ce soţia (Szonja Oroszlán) îl ocăreşte că se încăpăţânează să rămână acolo, în loc să se mute în capitală.

Matei Corvinul (László Helyey) s-a deghizat în recepţioner şi încearcă să-i provoace pe şefii de trib să admită că e un rege prost, cu nasul mare, care a umplut ţara de macaronari şi friţi. Curuţii izbucnesc în râs când aud de cele 7 căpetenii: „*Există un singur conducător, Rákóczi!*” Un element de culoare îl reprezintă centuristele, femei singure, silite să se descurce cum pot. Lor li se alătură haiducii, nişte fiinţe întunecate care ameninţă cu pistolul şi vorbesc un talmeş-balmeş maghiaro-ţigănesc de neînţeles. Periplul hoinarilor se încheie sub ploaia de artificii de pe cerul Budapestei din ziua de Sfântul Ştefan (20 august), după ce eroii au scăpat de SS-işti şi i-au făcut semne de adio ultimului tanc sovietic ce părăsea ţara ocupată în 1956.

La succesul de public a contribuit şi faptul că regizorul Gábor Herendi a mizat pe formula de a prezenta artişti celebri în apariţii episodice, „*actori mari în roluri mici*”: Gyula Bodrogi (generalul Wienerschnitzel), György Korda (menestrelul reginei Beatrix), Tamás Andor (Othello), György Bárd (Jumurdzsák), Ferenc Zenthe (căpitanul cetăţii Tenkes) ş.a. După noua modă hollywoodiană, casetele şi CD-urile ce cuprind cântecele scrise de Róbert Hrutka pe versurile lui Gábor Harmat au fost scoase la vânzare separat, înainte de lansarea filmului. De altfel, producţia a beneficiat de o promovare profesionistă, inclusiv de un sit pe internet (http://www.magyarvandor.hu - din păcate, doar în

versiune maghiară), drept care a stabilit un record incredibil: 170.000 de spectatori în prima săptămână, de parcă în cinematografe ar fi rulat „*Stăpânul inelelor*” ori „*Terminator 3*”.

„*Peregrinul maghiar*” (Magyar vándor) constituie un exemplu strălucit despre felul cum se poate învăţa istorie bătându-ţi joc de ea.

COCOTOLOGIE ŞI PAPIROFLEXIE

Când vine vorba despre Miguel de Unamuno y Jugo (1864-1936), enciclopediile se grăbesc să afirme: „*scriitor şi filozof spaniol*”, deşi locul său de naştere, Bilbao, este capitala Ţării Bascilor. În cazul păsărelelor împăturite din hârtie, acest lucru contează. În vecinătate, la nici o oră de mers cu automobilul, se află Guernica, localitate bombardată în 26 aprilie 1937 de către forţele aeriene naziste şi fasciste. Revoltat de măcel, pictorul Pablo Picasso a creat o imensă pânză îndoliată, un manifest antirăzboinic, pe care l-a expus la Expoziţia Internaţională de la Paris. Dar şocanta realitate sublimată în artă n-a amuţit armele. Peste încă doi ani, iadul s-a dezlănţuit pe aproape întreaga planetă şi numai detonarea primei bombe atomice i-a pus capăt. În 1952, la Congresul Mondial al Păcii (Berlin), artistul spaniol a propus ca emblemă a păcii un porumbel cu o creangă de măslin în cioc, simbol preluat din Vechiul Testament, unde, la patruzeci de zile după Potop, taica Noe a primit dovada că apele s-au retras şi se poate reîntoarce pe pământ.

Unamuno a fost, în diferite perioade din istoria Spaniei, rectorul cunoscutei facultăţi din Salamanca. Când nu era obligat de vreuna dintre vremelnicele camarile sau dictaturi să plece în bejenie, celebrul exeget al lui Cervantes avea obiceiul, ca orice spirit meridional, să-şi petreacă timpul într-o cafenea. Îi plăcea să modeleze hârtia, biografii susţin că din teama că ar fi putut paraliza. Le dădea de lucru degetelor ca ele să nu încremenească. În oraşele din Sudul însorit al Europei, cafenelele au terase care ocupă câte o jumătate din stradă, cu mese umbrite de parasolare multicolore şi joacă un rol important în socializarea oamenilor, într-un fel mult mai direct şi mai eficace decât *Facebook*-ul. Aşezat la o masă, domnul profesor universitar de greacă veche se trezea înconjurat de o droaie de copii, sufleţele nevinovate

care stăteau cu gura căscată să vadă cum modelează şi însufleţeşte hârtia. Micuţii erau atât de uimiţi de metamorfozele geometrice, încât odată l-au întrebat: „*Păsările acestea, care dau din aripi, ştiu şi să vorbească?*” Ca urmare a acestei întâmplări, el a scris „*Pajaritas de rima*” (Păsărele de rimă), cu care se deschide volumul „*Însemnări pentru un tratat de cocotologie*” (Apuntes para un tratado de cocotologia), tradus de Carmen Bulzan şi publicat recent la Editura Institutul European din Iaşi: „*Păsărele de rimă,/ melodii de hârtie;/ preludii la scrimă/ ce la joc mă îmbie./ De copil îmi făceam,/ Doamne, jucăriile mele;/ în fiecare zi mă jucam/ de-a Creatorul cu ele./ Păsărică de şcoală -/ vai, banca, ce amară!-/ amintirea ei îmi zboară/ albă şi triunghiulară.*”

Notele la proiectatul „*tratat de cocotologie*” au apărut iniţial ca un fel de încheiere a romanului „*Amor y pedagogia*” (Barcelona, 1902). Este istoria tragicomică a lui Apollodor Carrascal, fiul lui Don Avito, un savant care şi-a propus să dea naştere unui geniu. Dar experimentele pot fi controlate doar în sisteme închise şi izolate, condiţii greu de întâlnit în viaţa de zi cu zi, supusă toanelor întâmplării. Când omul de ştiinţă s-a dus s-o ceară în căsătorie pe Leoncia, femeia menită să devină mama ideală, el s-a întâlnit cu frumoasa Marina şi s-a îndrăgostit de ea, apoi a luat-o de soţie. Cu toate că Don Avito şi-a crescut şi şi-a educat pruncul după cele mai înaintate idei şi metode ale pedagogiei, Apollodor nu şi-a găsit locul în lume, nu şi-a aflat împlinirea în dragoste şi s-a sinucis. Sufletul uman prezintă particularităţi unice, rezultate din acumularea unor impresii de viaţă inedite, deci modul de aplicare riguroasă a unor reţete gata făcute conduce inevitabil la catastrofă. Sub masca filosofului extravagant Don Fulgencio Entrambosmares, prietenul şi confidentul profesorului Carrascal, Unamuno îşi bate joc de teoriile lui Darwin, de principiul evoluţionismului formulat de Herbert Spencer, de dilemele morale pe care gândirea pozitivistă le ridică în faţa omului credincios.

Lui Don Fulgencio îi este atribuită şi paternitatea „*Notelor...*”. În limba franceză, „*la cocotte*” a desemnat iniţial o păsărică, puişorul de găină. Apoi, cum gura lumii e slobodă, cuvântul a

căpătat şi un sens figurat, peiorativ, pentru a numi femeia nemăritată, întreţinută de diferiţi bărbaţi. Englezii le spun tipelor prostuţe şi uşor abordabile „*chicks*”; românii: „*puicuţe*”; ungurii: „*gâsculiţe*”. Conotaţiile hilare sunt destule: precum în limba spaniolă, şi la noi „*păsărica*” constituie un eufemism pentru a numi organul sexual feminin. Tocmai potrivit pentru Unamuno, practicianul ireverenţiozităţii cu morgă academică. După ce au aflat de la mauri cum se fabrică hârtia, spaniolii au început s-o modeleze. Printre primele descoperiri s-a aflat şi o paseriformă stilizată, redusă la o serie de forme geometrice elementare, figurină din care copilul Unamuno îşi construia ostaşii pentru armatele cu care se juca. Adultul Unamuno a considerat că „*cocota de hârtie*” este exemplul ideal pentru a crea „*ştiinţa perfectă*” şi a ridiculiza spiritul pozitivist dus la extrem.

Termenul de „*cocotologie*” este o persiflare, un nume declarat impropriu, unde sunt alăturate într-un mod forţat un termen franţuzesc, suspectat de vulgaritate şi neîntinatul „*logos*” grecesc, aşezat de Evanghelia Apostolului Ioan la începutul Creaţiei. „*Poate ar fi fost mai bine să numim ştiinţa papyrornitologia*”, îşi râde filosoful în barbă, de la cuvintele greceşti „*papyros*” (hârtie), „*ornithion*” (păsărică) şi „*logia*” (tratat), dar aceste nume posedă nişte grave inconveniente pe care Don Fulgencio va dori să le dezvăluie abia atunci când îşi va definitiva genialul tratat şi-l va publica în două tomuri a câte cel puţin patru sute de pagini exemplarul, fiecare cu aparatul critic adecvat (bibliografie, note, note la note, ilustraţii, scheme etc. - o schelă care să acopere esenţa operei şi să împiedice discernerea esenţei):

„Să întrebăm cuvântul însuşi de importanţa şi rolul său, să întrebăm limba noastră latină şi ea ne va spune că rădăcina cuvântului nume, NOMEN, GNOMEN, are aceeaşi rădăcină GNO, de la verbul gnosco, cognosco, a cunoaşte, şi că rădăcina GNO este sora rădăcinii GEN, din gigno, a zămisli; a numi este a cunoaşte, şi a cunoaşte este a zămisli, a numi este a zămisli lucrurile. Şi dacă vom întreba limbile germanice şi anglosaxone, ne vor spune acestea, că rostirea cuvântului, word în engleză,

wort în germană, este rudă cu verbul werden, a deveni, a se face, a se genera, cuvântul fiind o facere, o devenire, o zămislire. Da, inexprimabil şi incognoscibil este un singur şi acelaşi lucru.”

Cuvântul spaniol pentru „*pasăre*” este „*pajaro*”, de gen masculin. Îmi amintesc că într-unul dintre romanele lui Karl May (*Testamentul incaşului*), un aventurier argentinian fusese astfel poreclit, deoarece avea un nas în formă de cioc şi o fire prădalnică. Diminutivul lui „*pajaro*” este tot de gen masculin: „*pajarito*”. „*Cocota*” împăturită din hârtie transcende toate regulile lingvistice şi se individualizează prin femininul unei denumiri inedite: „*pajarita*”.

Universitarul din Salamanca, alesul spirit pus pe şotii, a inventat această nouă ştiinţă, al cărei obiect de studiu îl reprezintă felul cum poate fi pliată o păsărică. Noul domeniu al cunoaşterii se află într-o relaţie pluridisciplinară cu o serie de arii savante de sorginte eminamente materialistă. Hârtia din care se împătureşte figurina are o seamă de caracteristici fizico-chimice: maleabilitate, elasticitate, culoare, sonoritate, se dilată în mediu umed, se contractă la căldură, arde în foc, reacţionează cu acizii. Materia de bază se află sub lupa biologului, deoarece celuloza este produsă de plante (scoarţa de dud, stuful, paiele de orez etc.).

Pe de altă parte, cocotologia se află în relaţie şi cu psihologia, pentru că exerciţiul de producere a micilor jucării contribuie la dezvoltarea psihicului copilului. Joaca în sine constituie un subiect studiat de ştiinţele sociale. Dar, înainte de toate şi peste toate, ţintă a ironiilor savantului vor fi ştiinţele matematice, pentru că păsărica de hârtie poate fi descompusă în forme geometrice simple şi descrisă analitic printr-o formulă „*triunghiularo-dreptunghiularo-isoscelică*”.

Paradoxurile sunt savurate pe îndelete: „*oul*” din care „*pajarita*” a prins trup este o foaie pătrată. Perfecţiunea păsăricii constă „*în puterea de a se înscrie în propriul său ou-pătrat, menţinându-se fidelă propriei origini*”. Într-adevăr, suprafaţa laterală vizibilă reprezintă jumătate din aria formei de bază, ceea ce înseamnă că figurina adună prin ambele părţi întreaga suprafaţă a pătratului iniţial! Ea este statică, menţinută în echilibru stabil

prin intermediul a trei puncte de contact cu solul, dar şi dinamică, prin structură şi înfăţişare. Urmează o savuroasă comparaţie cu sfera şi o exegeză a Treimii: „*enumerând principalele categorii şi potenţe pe care ni le dau un trio sau o triadă, fiind foarte atent în special la Libertate, Egalitate şi Fraternitate; Dumnezeu, Patria, Regele; Agricultura, Industria şi Comerţul; Adevăr, Bunătate şi Frumuseţe; Orient, Grecia şi Roma, etc. etc. etc.*”

Într-un „*Apendice*” adăugat la ediţia din 1934, Don Fulgencio descoperă cu uimire că păsăricile de hârtie prezintă şi caracteristici morfologice sexuale, conform cărora pot fi grupate în patru categorii: asexuate, hermafrodite, femele, masculi. „*Gulerul*” aplicat „*mantiei*” adaugă un spor de bizarerie şi întregeşte hidoşenia vederii de ansamblu. Unamuno ştie perfect cât se poate întinde cu gluma, deşi unii comentatori nemulţumiţi susţin că, în forma actuală, cocotologia a rămas doar în stadiul de intenţie. Ei neglijează avertismentul autorului, care ne previne că apendicele umflat cu de-a sila se poate inflama, iar atunci studiul despre ştiinţa ştiinţelor ar putea suferi de apendicită, „*care este una dintre cele mai rele dureri ce pot afecta o operă ştiinţifică sau literară.*”

Curiosul va regăsi pe internet o bună parte din text, publicat în revista „*Însemnări ieşene*” 7/2011. E adevărat, aici prefaţa semnată de Teodor Dima poartă titlul: „*Viaţa cât o confesiune*” - spre deosebire de „*Viaţa ca o confesiune*” din volum. În prezent, arta de a plia hârtia (în japoneză: „*origami*”) poartă în Spania numele de „*papiroflexie*”, iar „*pajarita*” constituie emblema asociaţiei spaniole de profil. Ea este atât de populară, încât din 1933 are şi un monument, realizat de către sculptorul Ramón Acín Aquilué şi plasat în parcul din localitatea Huesca (Aragon). Trei ani mai târziu, în primul an al Războiului Civil, artistul a fost executat de către trupele fasciste, la numai o lună după preluarea puterii de către dictatorul Francisco Franco.

La rândul său, Unamuno s-a dezis public de ideologia extremei drepte, la o festivitate unde generalul Millán Astray i-a jignit intenţionat pe mai mulţi participanţi. Bătrânul de 73 de ani a protestat: „*Această universitate este templul inteligenţei, şi eu sunt*

marele lui preot. Voi profanaţi locaşul ei sfânt. În ciuda a ceea ce spune proverbul, eu am fost întotdeauna profet în ţara mea. Voi învingeţi, dar nu convingeţi. Învingeţi pentru că posedaţi un exces de forţă brutală; nu veţi convinge pentru că a convinge înseamnă a gândi. Iar pentru a gândi aveţi nevoie de ceea ce vă lipseşte: raţiunea şi dreptatea în lupta voastră.” A scăpat nelinşat numai datorită prezenţei doamnei Carmen Polo, soţia generalului Franco, dar a fost destituit pentru a doua oară din postul de la universitate. Îngrijorat şi însingurat, a murit de inimă neagră, în ultima zi a anului 1936.

MULTIVERSUL LUI HOWL

Din punctul de vedere al geometriei euclidiene, există un singur univers, cel palpabil, măsurabil, indubitabil. Percepţia unei realităţi tridimensionale de necontestat a rămas neschimbată până în epoca lui Gauss, Bolyai şi Lobacevski. Apoi geometriile neeuclidiene au dinamitat capacitatea noastră de a vizualiza infrastructura Creaţiei şi au fundamentat teoria relativităţii generalizate, unde gravitaţia a devenit o deformare radicală a spaţiului, în stare să curbeze dreapta cale a razelor de lumină. Paradigma „*ceea ce vezi este ceea ce este*” a fost înlocuită cu una nouă, cuprinzând descrierea unei realităţi situată dincolo de simţurile noastre. Post-Einstein, lumea a devenit doar un caz particular din infinitatea unei lumi cu o multitudine de aspecte, a Multiversului.

Germenele ideii de multivers a existat dintotdeauna „*in nuce*”, alimentat de poveştile auzite în copilărie, unde zmeul o răpea pe fata de împărat şi o ducea pe Celălalt Tărâm, un spaţiu iniţiatic unde ne înfruntam temerile alături de Făt-Frumos, într-o confruntare a umanului şi non-umanului. Exista apoi Ţara Tinereţii fără de Bătrâneţe şi insula Broaştei Ţestoase, unde o zi însemna cât un mileniu pe Pământ. Un alt teritoriu tangent şi totuşi diferit de realitatea imediată este lumea visului, descrisă în poveştile paradoxale ale taoiştilor chinezi: „*Într-o noapte, povesteşte Chuang-tzu, am visat că eram un fluture, zburând de colo-colo, mulţumit cu soarta lui. Apoi m-am trezit, fiind Chuang-tzu. Cine sunt în realitate ? Un fluture care visează că este Chuang-tzu, sau Chuang-tzu care îşi imaginează că a fost un fluture*?”

George Bernard Shaw spunea că dacă într-o piesă de teatru apare o armă în actul întâi, ea sigur va fi folosită până la actul trei. Odată apărută posibilitatea multiversului, prozatorii specializaţi în ficţiuni mai mult sau mai puţin ştiinţifice s-au jucat după pofta

inimii cu numărul de dimensiuni. Călătorul temporal al lui H. G. Wells explorează cea de-a patra dimensiune: timpul. În „*Flatland*” (1884), reverendul Edwin A. Abbott descrie lumea fiinţelor plane. Când ea e vizitată de o fiinţă tridimensională, personajele bidimensionale o receptează ca pe o divinitate. La noi, eroul lui Lucian Merişca din „*Tic-Tac*” (1990), un jucător împătimit, a pierdut dimensiune după dimensiune la triliard, biliard, monoliard... În „*Profesorul fără nici o parte*” (The No-Sided Professor, 1946), Martin Gardner îi împătureşte pe participanţii la o conferinţă a matematicienilor specializaţi în topologie, făcându-i să dispară în Multivers, ca apoi să-i readucă. Arhitectul Quintus Teal din povestirea „*Şi el a construit o casă-n dungă, o casă-n dungă...*” (And He Built a Crooked House, 1941) de Robert A. Heinlein realizează un imobil în formă de teseract, foarte asemănător prin manifestări cu „*Castelul mişcător al lui Howl*” imaginat de Diana Wynne Jones.

Howl e un vrăjitor provenit din Ţara Galilor şi, cu ajutorul magiei lui Calcifer, demonul de foc dintr-o stea căzătoare ajunsă pe Pământ, a asamblat din blocuri negre, neregulate un edificiu „*înalt, subţire, greoi şi urât, şi categoric extrem de sinistru*”, capabil să se deplaseze. Deşi îşi schimba necontenit poziţia, ciudata clădire comunica printr-o uşă vrăjită cu locuri situate la mare depărtare unele de altele: Porthaven de la malul mării, capitala Kingsbury, oraşul Market Chipping, de unde venise Sophie Hatter, celălalt personaj principal. Locaţia către care se deschidea poarta castelului era indicată cu ajutorul diferitelor culori.

Sophie fusese blestemată de nemiloasa vrăjitoare din Waste şi s-a transformat într-o bătrânică, ce-i drept, una plină de viaţă, ferită de metehnele senectuţii. Cum era sora cea mai mare dintre cele trei fete Hatter, se obişnuise din copilărie cu răspunderile şi greutăţile vieţii. Ca să nu-şi sperie mama cu noua înfăţişare, ea a fugit de acasă şi s-a adăpostit în ciudatul sălaş mişcător, cu o oarecare teamă în suflet, deoarece se zvonea că Howl fură inimile tinerelor fete şi se hrănea cu ele. Faptul că arăta ca o băbuţă i s-a părut că îi oferă un avantaj şi a încurajat-o; cu ajutorul lui

Calcifer, ea s-a impus în faţa tânărului vrăjitor şi a început să-i dirijeze, voluntar sau involuntar, destinul.

Nehotărât din fire, Howl a încercat pe cât s-a putut să evite o confruntare directă cu necruţătoarea baborniţă din ţinutul pustiit, însă, întrucât temperamentele tiranice au suferit dintotdeauna de paranoia, vrăjitoarea din Waste a încercat tot posibilul ca să-i înlăture pe cei care i-ar fi putut ameninţa dominaţia. Cu prinţul Justin şi vrăjitorul Suliman lucrurile au mers relativ uşor. Rămăsese doar stăpânul din castelul umblător.

Confruntarea pe viaţă şi pe moarte dintre aceste personaje suprapotente l-a inspirat pe regizorul Hayao Miyazaki să creeze în 2004 lung-metrajul de desene animate „*Hauru no ugoku shiro*”, în coproducţie cu Walt Disney Pictures. Filmul îşi merită toate premiile primite şi nominalizarea pentru Oscar, chiar dacă la un moment dat se îndepărtează foarte mult de povestea din carte. Aici, puterile vrăjitoarei din Waste sunt anihilate şi personajul iese din cărţi cu prilejul vizitei la palatul regal. Miyazaki, poate inspirat de imagistica Pink Floyd, condamnă ambiţiile conducătorilor, respinge violenţa şi războiul, mută accentul pe mesajul pacifist, al traiului în bună înţelegere. Fiecare domnitor încearcă să-l câştige pe vrăjitor de partea sa, în speranţa unei victorii decisive; însă luptele nu produc învingători, ci din ce în ce mai multe victime. Aici, Sophie devine, precum îi arată şi numele, un simbol al înţelepciunii dobândite cu mari sacrificii de Howl. Interpretarea din film este la fel de valabilă ca şi gândul dintâi al autoarei: povestea de dragoste naşte alta, la fel de impresionantă, despre iubirea aproapelui.

DIALECTICĂ SURÂZĂTOARE

„*Râsu'-plânsu'*” e titlul unei poezii de Nichita Stănescu, publicată în volumul „*Un pământ numit România*” (1969). Ca expresie colocvială, a intrat în circulaţie relativ recent, a trecut peste sensul iniţial care viza o situaţie tragică şi comică în acelaşi timp. „*Este de tot râsu'-plânsu'*” descrie sentimentul de perplexitate, starea îngemănată de surprindere şi nedumerire, uimire şi dezorientare a unui om.

Dacă antonimul verbului „*a râde*” este „*a plânge*”, atunci care este cuvântul cu sens opus pentru „*surâs*”? Am căutat în dicţionarele de profil, dar n-am găsit nimic, nici pentru „*a surâde*”, nici pentru sinonimul „*a zâmbi*”. În dicţionarul explicativ al limbii române, definiţia „*surâsului*” este: „*râs uşor, fără sunete, exprimat numai prin destinderea buzelor; zâmbet*”. Prin urmare, sensul opus ar trebui să fie „*plâns uşor, fără sunete, exprimat numai prin arcuirea (sau tremurul) buzelor*”. O imagine mută a unei triste figuri înlăcrimate. Primul verb care se apropie câtuşi de cât de această descriere ar fi „*a ofta*” şi ar fi pe aproape, dacă cel care oftează nu şi-ar vărsa of-ul într-un mod audibil: „*of, of, of!*” Sinonimul „*a suspina*” se îndepărtează şi mai tare (în plus, deranjează multitudinea de pluraluri pe care le admite: şi „*suspine*”, şi „*suspinuri*”; dar rămâne un termen de bază, din care sibienii şi-au făcut punte: „*Puntea suspinelor*”).

Ideea că surâsului nu i se poate opune nimic merită un zâmbet, deşi, sincer să fim, ne lasă cu un gust amar, un sentiment de nemulţumire. De la vechii filosofi antici, precum Platon sau Aristotel, ne-am obişnuit să căutăm adevărul apelând la dialog, la revelarea contradicţiilor, la aflarea unei „*căi de aur*” prin compararea şi mixarea extremelor. Multimilenara metodă a dialecticii a făcut carieră în vechiul regim, pentru că a fost utilizată ca instrument de materialiştii marxişti, deşi ea făcuse parte şi din arsenalul filosofilor idealişti. Pare mai uşor să gândeşti

în termeni de alb şi negru, deşi nu-i sigur că se va obţine o descriere completă a termenilor şi fenomenelor. Să cităm un prim exemplu paradoxal: când lumina albă trece printr-o reţea de fire negre, se obţin o serie de curcubee viu-colorate (precum se întâmplă atunci când vă uitaţi pe partea inscripţionată a unui CD).

Faptul că lucrurile nu pot fi separate complet ca albe sau negre a fost ilustrat grafic în monada chinezească, *Tai Chi*, celebrul semn al lui *Yang* şi *Yin*. Într-un cerc, o lacrimă albă se roteşte încercând să ajungă din urmă o lacrimă neagră, care, la rândul ei, o urmăreşte pe cea albă. În plenitudinea fiecărei antisimetrice şi dinamice „*jumătăţi*”, se găseşte un alt mic cerc, de culoare opusă, semn că, la limită, contrariile se transformă: în întunericul deplin ajunge o rază ca să se facă lumină, în timp ce o strălucire prea puternică orbeşte, scufundă totul în întuneric. Elementele perechilor de lucruri opuse se intercondiţionează reciproc:

„*Când toţi oamenii vor afla că frumosul este frumos, va apărea şi ceea ce este urât. Când* [toţi] *vor afla că binele este bine, va apărea şi răul. Deaceea, fiinţa şi nefiinţa se nasc una pe cealaltă, ceea ce e greu şi ceea ce e uşor se creează una pe cealaltă, ceea ce e lung şi ceea ce e scurt se leagă reciproc; ceea ce e înalt şi ceea ce e scund se determină reciproc, sunetele, contopindu-se, ajung la armonie, ceea ce precede şi ceea ce urmează se succed.*” (Lao Zi, *Dao De Jing* 2)

Surâsul, fiind fără de pereche în oglindire negativă, îşi poartă propria expresivitate. Nefiind condiţionat de delimitarea tip clar-obscur, el ne poate intriga şi vrăji, precum expresia buzelor Giocondei lui Leonardo. Nu este singura caracteristică umană de acest fel. Natura noastră cunoaşte o sumedenie de aspecte contrarii: bucurie/tristeţe, extaz/deprimare, candoare/vinovăţie, vitejie/laşitate, dragoste/ură etc. Cele 7 vicii capitale se definesc de la sine prin lepădarea radicală de una dintre virtuţile creştine: orgoliu/umilinţă, avariţie/altruism, desfrâu/castitate, mânie/iubire,

lene/sârguinţă, lăcomie/cumpătare, invidie/bucurie pentru binele aproapelui.

„*Complicat*” este antonimul pentru „*simplu*”. Dar când simplitatea se combină cu naturaleţea, rezultă ceva greu de definit şi de răsfrânt în negativ, un concept filosofic cu aplicaţii în morală. Discipolii lui Lao Zi, autorul celebrei „*Cărţi a Căii şi Virtuţii*” (*Dao De Jing*) din care am citat mai sus, l-au numit „*p'u*”: „*buturuga necioplită*”. Povesteşte filosoful Zhuang Zi că, în vremea când a împlinit 51 de ani, Confucius şi discipolii săi i-au făcut o vizită lui Lao Zi. Acesta medita, rupt cu desăvârşire de lume, stătea atât de ţeapăn încât nici nu mai semăna cu o fiinţă omenească. Confucius aşteptă cât aşteptă, apoi, când a perceput prima mişcare a înţeleptului zis şi Lao Dan (Bătrânul cu urechi lungi), se prezentă din nou, adăugând:

„*Oare ochii mă înşală? O clipă mai înainte, Maestre, trupul domniei tale era ca un trunchi de copac uscat, ca şi cum plecaseşi pentru totdeauna dintre lucruri şi oameni, în veşmântul singurătății!*” (Jean Delumeau, Religiile lumii, p.518)

„*P'u*” se pronunţă cu un „*u*” scurt, din vârful buzelor, ca şi cum am sufla un fulg. Când l-a citit pe Zhuang Zi, americanul Benjamin Hoff a avut o revelaţie. Numele de „*P'u*” îi era atât de cunoscut, e adevărat, scris într-o altă formă: „*Winnie the Pooh*”. Adică ursuleţul Winnie Puh, îndrăgitul personaj creat de Alan Alexander Milne, unul dintre umoriştii de la revista „*Punch*”, cunoscut dramaturg şi autor de parodii poliţiste. Da, el este ursachele pe care Christopher Robin îl trăgea după sine în vreme ce cobora scările, a cărui scăfârlie făcea: „*buf, buf, buf!*” ori de de câte ori băieţelul cobora câte o treaptă.

Zâmbiţi? Da, continuaţi, e atitudinea cea mai potrivită pentru studiul ideilor filosofice şi morale ale taoismului! Chinezii au o pictură în tuş pe mătase, intitulată: „*Degustătorii de oţet*”. (The Vinegar Tasters) Ea îi reprezintă pe întemeietorii celor Trei Învăţături, respectiv credinţe religioase majore din Imperiul de Mijloc: Confucius, Buddha şi Lao Zi. Cu toţii stau în faţa unui

butoi umplut cu oţet. Toţi trei şi-au introdus un deget în lichidul din vas şi-l gustă. Confucius face o mutră acră, Buddha arată cam amărât, numai Bătrânul Copil zâmbeşte.

Pentru confucianişti, viaţa părea destul de acră. Perceptele lor susţineau că prezentul ignoră trecutul şi că administraţiile politice de pe pământ au pierdut armonia cu Calea Cerească, adică nu mai urmează regulile de guvernare ale Universului. Prin urmare, Kong Fu Zi a pus accentul pe cultul strămoşilor, a reluat riturile şi ceremoniile străvechi, unde împăratul, ca Fiu al Cerului, acţiona cu puteri nelimitate în calitate de intermediar între Cer şi Pământ. Confucius, reprezentat în pictură cu o tichiuţă caracteristică, a prescris cu mare precizie ce muzică, ce ritm, ce paşi, ce gesturi şi ce fraze să se folosească la curte, a creat un sistem extrem de complex de ritualuri, fiecare menit să fie utilizat pentru un anumit scop, la un anumit moment. Pedanteria maestrului a devenit subiectul unei zicale chinezeşti: „*Dacă rogojina nu este perfect întinsă, Învăţătorul nu se va aşeza pe ea.*” Aceasta ar trebui să sugereze pe deplin ce rol juca conformismul la confucianişti.

Buddha este cea de-a doua figură din pictură, cea însemnată cu un strop de vopsea pe frunte. Pentru el, viaţa de pe Pământ este amară, deoarece este plină de legături sufleteşti şi dorinţe care toate provoacă suferinţă. Lumea este o imensă capcană, generatoare de iluzii, o roată a durerii care se învârte neîncetat pentru toate fiinţele subcereşti. În încercarea de a găsi pacea interioară, budiştii consideră că trebuie să ne ridicăm din „*lumea de colb*”, şi să ajungem la Nirvana, într-o stare unde, literalmente, „*nu suflă nici vântul*”. Deşi, după ce a fost importat din India natală, atitudinea optimistă a chinezilor a modificat considerabil budismul, blânzii credincioşi au continuat să fie amărâţi de gândul că drumul către Nirvana este întrerupt zilnic de vânturi, grijile existenţei de zi cu zi.

Lao Zi, moşul pletos şi cu urechi lungi, susţine că oricine poate oricând să redobândească armonia care a existat între Cer şi Pământ, în mod natural, de la bun început, numai să evite respectarea *ad literam* a unor reguli bătute în cuie, precum cele stabilite de confucianism. În „*Cartea Căii şi a Virtuţii*”, el arată că

Pământul este, în esenţă, o reflectare a Cerului, ambele spaţii sunt guvernate de aceleaşi reguli etern valabile şi nu de decretele arbitrare ale oamenilor. Legile Universului stabilesc nu numai felul cum planetele îndepărtate îşi parcurg orbitele, ci şi felul cum trăiesc păsărelele în codru şi peştii în mare. Potrivit învăţăturii „*Bătrânului Copil*”, pe măsură ce omul a tulburat echilibrul natural produs şi reglementat de legile universale, armonia s-a îndepărtat. Apoi, cu fiecare tentativă de a rezolva forţat situaţia, s-au creat noi probleme. Lucrurile au propria lor natură intrinsecă - sunt grele sau uşoare, uscate sau umede, rapide sau lente, trăsături care nu pot fi încălcate fără a provoca complicaţii. Lupta a devenit inevitabilă abia atunci când guvernanţii au impus din exterior tot felul de norme arbitrare şi abstracte. Abia atunci, viaţa a devenit cu adevărat acră.

Totuşi, de ce zâmbeşte Lao Zi? La urma urmei, oţetul este înfiorător de acru, lucru oglindit şi de expresiile celorlalţi doi Învăţători. În intenţia artistului anonim, „*Moş Copil*” este singurul care şi-a dat seama că oţetul respectiv este de fapt Esenţa Vieţii. Convieţuind în armonie cu circumstanţele date, taoiştii preschimbă într-o calitate pozitivă ceea ce altora li se pare că-i o trăsătură negativă. Când o înţelegem şi o trăim potrivit naturii, viaţa îşi dezvăluie întreaga dulceaţă.

Ursuleţul Winnie este un personaj care ia viaţa aşa cum este, de aceea Benjanim Hoff i-a dedicat o carte întreagă, „*The Tao of Pooh*” (Calea ursuleţului, Dutton Books, 1982), urmată apoi de „*The Te of Piglet*” (Virtutea lui Guiţ, ediţia cu coperţi tari: New American Library, 1992; mai multe ediţii broşate la Penguin Books, începând cu 1993). Exemplul i-a fost urmat ulterior de John Tyerman Williams, care a publicat „*Pooh and the Philosophers*” (Ursuleţul şi filosofii, Dutton, 1996).

De fapt, autorul american a acordat fiecărui personaj din cele două cărţi cu Winnie câte o trăsătură definitorie. Ursuleţul cu „*foarte puţină minte*” dar cu mult bun-simţ înnăscut reprezintă „*Wu Wei*”, principiul non-acţiunii, al făptuirilor care urmează calea Universului şi nu-şi propun să modifice datul natural. Printre multe altele, de aici provine şi puterea apei, care „*aduce folos*

tuturor ființelor și nu luptă". (Lao Zi, *Dao De Jing* 8) Ea nu se împotrivește obstacolelor, ci le înconjoară și curge în continuare nestingherită, în vreme ce macină treptat stânca: „*Ceea ce e moale înfrânge ceea ce este dur, cei slabi înfrâng pe cei puternici.*" (Lao Zi, *Dao De Jing* 36)

Lui Zhuang Zi i s-a reproșat că învățătura sa este ca un imens arbore noduros, cu trunchiul sucit și răsucit, cu ramurile masive și cioturoase - nici un dulgher nu va încerca să-l doboare, deoarece lemnul respectiv nu poate fi prelucrat și utilizat. În replică, filosoful i-a atras atenția criticului că frunzișul copacului asigură o umbră deasă, unde omul se poate adăposti în vreme de arșiță și odihni. Formele sale dinamice, încolăcirile fluide, masivitatea coronamentului constituie o încântare pentru privitor. Arborele nu va fi tăiat de cei care caută material pentru scânduri, deoarece lui i s-a dat de la început o altă menire.

Bufnița cea învățată face parte, negreșit, din grupul confuzienilor, pardon, al confucienilor savanți, iubitori ai regulilor, pe care le aplică necondiționat, un fel de farisei extrem-orientali, care nu vor scoate oaia din fântână dacă s-a nimerit să pice înăuntru într-o zi de sâmbătă. Buha promovează „*știința de dragul științei*": „*Cel care vorbește* [mult] *nu știe. Cel care știe* [mult] *nu vorbește.*" (Lao Zi, *Dao De Jing* 56)

Scepticul și resemnatul măgăruș Iior aparține celor convinși că le știu pe toate, dar ce folos? Iepurilă reprezintă prototipul oamenilor din „*secolul vitezei*", individul aflat într-o continuă goană, veșnic preocupat, cu capul plin de planuri și liste ale lucrurilor de rezolvat, tipul: „*Trebi. Napecurând!*" (în textul original: „*BISY BACKSON*") Ei sunt cei care, grăbiți peste măsură, construiesc acoperișul unei case căreia încă nu i-au săpat fundația. Tigrișorul îi simbolizează pe ușuraticii care întâi acționează și abia apoi se gândesc. Totuși, perpetua lor derută are, în general, o finalitate fericită, astfel încât atunci când reușesc să ducă la bun sfârșit o treabă, ei pot surâde împăcați: „*Asta le place Tigrilor!*" (în textul original: „*So that's what Tiggers like!*")

Lui Guiț, acest „*animal foarte mic*" și în aparență insignifiant, Benjamin Hoff i-a dedicat o carte separată: „*Virtutea lui Guiț*".

Micul purceluş cu o culoare - ori mai degrabă o patină de jeg - specifică, pe care prietenii nu l-au recunoscut după ce femela de cangur Kanga l-a spălat şi a devenit roz-bonbon, reprezintă firea marcată de griji, cetăţeanul pe care mass-media îl terorizează cu ştirile de seară, apoi se retrage în dormitor, unde visează Lilifanţi, îşi adună bruma de curaj, întinde capcane pentru monştri şi cade el însuşi în ele.

Taoiştii au avut un adevărat cult pentru „*animalele foarte mici*”, cei defavorizaţi de guvernările cărturăreşti în stil confucianist, corupte până în măduva oaselor: săracii, femeile şi copiii. „*Fraţii din Codrul Verde*” (proscrişii) şi „*Oaspeţii râurilor şi lacurilor*” (haiducii) luptau şi îi apărau pe cei oropsiţi de sistem. Cum nu aveau voie să poarte arme, vitejii au creat tehnici de arte marţiale deosebit de eficace, unele dintre ele suple şi dinamice, bazate pe preluarea şi redirecţionarea forţei de atac, astfel încât atacatorii cădeau victimă propriei agresiuni. Lao Zi dezaproba folosirea violenţei, în care, vorba lui Salvor Hardin, vedea doar „*ultimul refugiu al celor incompetenţi*” (Isaac Asimov, Fundaţia): „*În stat, nu ai voie să le arăţi oamenilor o armă ascuţită.*” (Lao Zi, *Dao De Jing* 36) Precum stă scris şi în Evanghelii: „*Toţi cei ce scot sabia, de sabie vor pieri.*” (Matei 26,52)

Se zice că Lao Zi, dezamăgit de debandada de la curtea împărătească, şi-a dat demisia din modesta funcţie de arhivar, s-a urcat pe spinarea unui bivol şi a hotărât să se retragă în pustietatea dinspre soare-apune. Vameşul din trecătoarea Hangu l-a oprit şi nu l-a lăsat să treacă până când înţeleptul şi-a rezumat învăţătura pe un sul din plăcuţe de bambus şi i-a înmânat-o. (Legende chinezeşti. De la facerea lumii la Confucius) De aceea, „*Dao De Jing*” este atât de concisă. Dacă „*The Tao of Pooh*” este o carte contemplativă, în cel de-al al doilea volum, „*The Te of Piglet*”, Benjamin Hoff devine militant. La sfârşitul celui de-al doilea mileniu, situaţia omenirii a devenit îngrijorătoare. În statele puternic industrializate, omul, convins că poate face orice, şi-a pierdut bruma de respect faţă de natură şi a tulburat ecologia planetei într-un mod decisiv.

Otrăvurile eliberate sistematic în mediul înconjurător au pervertit şi spiritele. Lumea întreagă nu mai e o scenă, ca pe vremea lui Shakespeare, ci s-a transformat într-un perpetuu scandal, mediatizat pe micile ecrane şi prin reţelele informatice. În literatură şi artă, conservatorismul a pus la zid avangardismul, realismul dus la extrem în naturalism a generat abstracţionismul. În biologie, creaţionismul se confruntă cu evoluţionismul. În fizică, metodele statistice au pus la grea încercare determinismul (unii savanţi de renume, printre care şi Einstein, au refuzat să accepte ideea că pisica lui Schrödinger e pe jumătate vie, pe jumătate moartă: „*Dumnezeu nu joacă zaruri!*”). Istoria secolului XX a fost greu încercată de lupta dintre diferitele „*isme*”, sisteme filosofice şi doctrine economice impuse oamenilor cu sila: izolaţionism versus unionism, liberalism versus socialism, nazism versus internaţionalism, capitalism versus comunism etc. Balta cu nuferi în care trăiam cândva s-a transformat într-o imensă butie cu oţet. Benjamin Hoff a apelat la cărticelele lui Alan Alexander Milne tocmai ca să ne reamintească cine suntem şi de unde am pornit: „*Literatura pentru copii oferă o întreagă (şi fidelă) panoramă a stereotipurilor mentale şi comportamentale, a clişeelor identitare (promovate sau combătute) şi a* «ingineriilor» *ideologice (ori de alt fel) dintr-o epocă sau alta*.” (Mihaela Cernăuţi-Gorodeţchi, *Literatura pentru copii*, Sinteză critică, Editura Universitas XXI, Iaşi, 2008)

După 2500 de ani de când a ieşit prin poarta de la trecătoarea Hangu, Lao Zi surâde în continuare, deoarece ştie că toate excesele se transformăm finalmente în opusul lor - ce-i drept, s-ar putea ca numai mică o parte dintre oameni să supravieţuiască unei asemenea catastrofe. În eseul „*Abolirea Omului*”, Clive Staples Lewis scria despre concepţiile anticului filozof chinez, citându-l pe A. B. Keith: „[Tao] *este realitatea de dincolo de orice predicat, abisul ce a fost înainte de Creatorul însuşi. Este Natura, este Calea, Drumul. E Calea pe care merge universul, Calea pe care apar lucrurile, veşnic, tăcut şi liniştit, în spaţiu şi timp. Este deopotrivă Calea pe care ar trebui să păşească fiecare om pentru a imita acea traiectorie cosmică şi supercosmică, desfăşurându-şi*

toate activităţile în conformitate cu acel măreţ exemplu.” (Rodica Albu, *Inklings - litera şi spiritul*, p.94)

Căutarea armoniei, propovăduită de taoism, caută să stabilească un echilibru natural între trăsăturile antagonice, de aceea, ca şi surâsul, învăţătura „*Moşului Copil*” nu poate fi raportată la nici un alt „*...ism*”. Taoismul îşi conţine în propria doctrină şi trăsăturile radical opuse. Înţelepţii chinezi încercau să-şi păstreze până la moarte naturaleţea şi ingenuitatea sufletelor de copii. Scrie în „*Cartea cărţii şi a virtuţii*”: „*Cine cuprinde în sine desăvârşitul* «de» *seamănă cu un nou născut. Şerpii şi insectele otrăvitoare îl vor cruţa, fiarele sălbatice nu-l vor apuca, păsările de pradă nu-l vor lovi cu ciocul. Oasele sale sunt moi, muşchii săi sunt slabi, dar el ţine cu putere* [calea].” (Lao Zi, *Dao De Jing* 55)

„*Pădurea de o sută de acri*” în care trăiesc ursuleţul Winnie, purceluşul Guiţ, măgăruşul Iior, Bufniţa, Iepurilă, Tigrişorul, Kanga şi puiul ei Ru se numără printre ultimele spaţii verzi unde copacii seculari nu se tem de ferăstraie, unde cititorul nu se împiedică la tot pasul de pungi şi sticle de plastic, unde soarele străluceşte şi încălzeşte fără mânie, iar singurul norişor de pe cer este un ursache legat de un balon, decis să găsească şi să înhaţe mierea albinuţelor.

POPOARELE MĂRII ŞI IMAGOLOGIA CĂUTĂRII

În cronologia Facerii, apa a existat de la început, umplând adâncul, precedând apariţia cerului şi uscatului. Acestea au apărut abia după despărţirea apelor:

Şi a zis Dumnezeu: „*Să fie o tărie prin mijlocul apelor şi să despartă ape de ape!*" (Geneza 1:6)

Domnul a dat tăriei numele de cer. Apoi, în ziua a treia, a adunat apele subcereşti la un loc şi de sub ele a apărut pământul.

Despărţirea apelor interioare de apele exterioare este un eveniment ce se repetă zi de zi în lumea vie. La majoritatea animalelor, embrionii se dezvoltă într-un mediu acvatic propriu, protejat de o membrană semipermeabilă, de o coajă de ou sau de învelişul placentar din pântecul matern, până în clipa când sub-geneza individuală se împlineşte şi urmaşul părăseşte mediul acvatic lăuntric spre a se familiariza cu multitudinea de forme ale apelor din exterior. Gaston Bachelard zicea: „*Apa este un bine sentimental.*"

Planetei noastre albastre ar fi trebuit să-i spunem Apă, dacă am fi putut să ne înălţăm în cer şi s-o cuprindem dintr-o privire. Cum însă omul a fost multă vreme robul propriei greutăţi, a văzut doar întinderea dintre el şi orizont, căreia i-a spus Pământ.

Curiozitatea l-a împins să se întrebe: ce-o fi dincolo de orizont? Primul reper în imagologia căutării a fost linia subţire care desparte cerul de uscat. Nimic din ceea ce să nu poată fi depăşit.

În ziua a şasea, când i-a făurit pe om şi pe femeia lui, Dumnezeu le-a poruncit: „*Creşteţi şi vă înmulţiţi şi umpleţi pământul.*" Cetele, familiile, triburile, popoarele s-au pus în mişcare. Apoi, dincolo de culmile munţilor, de dealuri şi văi, de câmpiile înierbate, a apărut al doilea hotar: oceanul. Nimic din ceea ce să nu poată fi depăşit.

Dacă vechii evrei ar fi fost un popor de navigatori, cu siguranţă că Dumnezeu le-ar fi poruncit urmaşilor lui Noe: „*Naşteţi şi vă înmulţiţi şi umpleţi mările şi le stăpâniţi!*” Dar, dintre fiii lui Sem, doar fenicienii ce-l adorau pe Baal şi-şi sacrificau pruncii aruncându-i în foc au preferat să-şi întindă stăpânirea peste ape, la concurenţă cu corăbierii greci. Decât să repete experienţa prin care a trecut strămoşul lor în timpul celor patruzeci de zile ale potopului, evreii au preferat să rătăcească patruzeci de ani prin deşert ca să-şi afle propriul loc sub soare.

Dar mările n-au fost făurite ca să despartă continentele, ci ca să le unească. Această din urmă propoziţie rezumă sintetic teza lui Thor Heyerdahl, un antropolog norvegian, care a afirmat că populaţiile primitive au străbătut întinderile de ape cu ambarcaţiuni simple şi au colonizat pământuri aflate la mari distanţe unele de altele. După ce şi-a terminat studiile, urmaşul vikingilor a plecat să studieze lumea vie din insulele Pacificului. Aici a descoperit o serie de plante, materiale etnografice şi arheologice, comune atât celor care trăiseră pe continentul american cât şi triburilor din Polinezia. Lui Heyerdahl i s-a părut evident că populaţia insulară din Pacific nu provenea din Asia de Sud-est, aşa cum se credea până atunci, ci din America, folosind plute confecţionate din lemn uşor de balsa. Cu ajutorul curenţilor marini favorabili, incaşii străbătuseră marile întinderi de ape cu mijloacele simple aflate la îndemâna lor. Astfel, ei au trecut de cel de-al treilea şi ultim hotar: ţărmul de dincolo de ape. Nimic din ceea ce să nu poată fi împlinit.

Pentru că teza i-a fost contestată, norvegianul şi-a adunat prietenii şi au construit o ambarcaţiune similară. I-a dat numele de Kon Tiki, după regele polinezian zeificat de urmaşii poporului pe care l-a condus pe un alt Pământ al făgăduinţei, risipit în mii de insule şi insuliţe tropicale. Ei au pornit în 28 aprilie 1947 din Callao, marele port de pe coasta peruană şi au ajuns cu bine în arhipelagul Touamotou, aflat la o distanţă de 7000 km, după o călătorie de 101 zile.

Cea mai veche descriere a modului cum călătorii lipsiţi de mijloace îşi pot întocmi o plută se găseşte în „*Odiseea*” lui Homer, versurile 309-350 din Cântul V. Cutezător ca şi Ulise, după aproape

un sfert de secol de la prima aventură, Thor Heyerdahl se îmbarca pe Ra-1, o altă plută, confecţionată acum din *papyrus*, o plantă acvatică înrudită cu gramineele, din care egiptenii antici confecţionau suluri pentru scris. Ca model, folosise desenele şi statuetele descoperite în templele şi camerele mortuare din ţara Nilului. De această dată, exploratorul dorea să confirme legendele amerindienilor, care spuneau că piramidele aztece au fost construite de oameni sosiţi de peste marea cea mare.

Tezele lui Heyerdahl au iritat. Problema întâietăţii a pus întotdeauna probleme politice şi juridice. Istoricii au acceptat cu greu că vikingii conduşi de Leif Erikssön cel Fericit au descoperit Vinlandul american în jurul anului 1000, cu mult înainte de Columb. În 1421, o întreagă armadă chinezească, sub comanda amiralului Zheng He, cu femei, copii şi purcei la bord, a pornit către răsărit să descopere noi pământuri. În Brazilia au fost descoperite inscripţii feniciene, în vreme ce capetele de războinici olmeci din Guatemala prezintă evidente trăsături negroide.

Teoria difuzionistă a fost combătută de partizanii izolaţionismului, care susţineau că în vechime n-au existat exoduri maritime şi nici schimburi culturale între civilizaţiile din diferite colţuri ale lumii. În fond, disputa dintre oamenii de ştiinţă a avut ca subiect natura umană. Se pare că unii dintre ei citiseră „*Moby Dick*” de Herman Melville, iar alţii nu. Zice Ismael vorbind despre uriaşa balenă şi neastâmpărul aventurii:

„*Monstrul acesta funest şi misterios îmi stârnea cea mai vie curiozitate. La fel, mările depărtate şi sălbatice în care-şi rostogoleşte ostrovul plutitor; de asemeni, primejdiile fără nume şi fără scăpare legate de el; toate acestea, laolaltă cu gândul că mă aşteaptă mii de privelişti şi sunete minunate în largul coastelor Patagoniei, m-au făcut să cedez ispitei. Poate că, pe alţi oameni, asemenea lucruri n-ar fi putut să-i atragă ; eu, însă, sufăr de veşnică mâncărime ce mă îmbie spre depărtări. Îmi place să plutesc pe mări interzise şi să poposesc pe ţărmuri barbare.*”

Această curiozitate este o trăsătură definitorie atât pentru indivizii luaţi separat, cât şi pentru comunităţile sociale mai mari. În „*Anatomia balenei albe*”, Marcel Pop-Corniş arăta că primul personaj credibil, definitoriu pentru cultura americană a fost Pionierul, „*ipostaziat diferit, ca geniul, cărturarul american, poetul, vizionarul, rostitorul*”. O naţiune tânără trebuia să caute şi să-şi găsească, înainte de toate, rostul: „*un loc unde să se simtă acasă*” (Tamási Áron).

Explorarea înseamnă surprize, rătăciri, încercări. Când hobbitul Bilbo părăseşte locul unde a trăit o viaţă întreagă (mai puţin lunile cât i-a însoţit pe piticii plecaţi să-şi recupereze comoara confiscată de zmeul Smaug), el cântă următorul cântecel:

Drumul duce-n jos la vale
De la uşa mea-ncepând.
Ah, grăbit, pe-aceeaşi cale
Voi pleca şi eu curând,
Pân-la drumu-n care alte
Drumuri duc de oareunde —
Şi de-acolo mai departe?
Încă n-aş putea răspunde.
(J. R. R. Tolkien - *Stăpânul inelelor*)

Drumul lui Kon Tiki a fost cel al curentului Humboldt, care porneşte de pe coasta peruviană şi merge până în Polinezia. O plută construită corect, zice Thor Heyerdahl, reprezintă un imens colac de salvare şi prezintă o siguranţă sporită faţă de un vas de dimensiuni mult mai mari: „*Vapoarele intră deseori cu prova sau pupa în mare, aşa că tone de apă năvălesc pe bord şi îndoaie butucii de oţel cum îndoim noi o sârmă, pe când o ambarcaţiune mică în condiţii asemănătoare, se descurcă mai bine, fiindcă îşi găseşte loc între şirurile de valuri.*” Pluta rezistă şi pentru că, atunci când un talaz se revarsă peste ea, apa se scurge imediat printre buşteni, fără să afecteze flotabilitatea ambarcaţiunii. Adesea, marinarii de la bord au scăpat pe o plută improvizată în grabă, după ce marea furioasă a răsturnat şi a înghiţit pachebotul.

Heyerdahl n-a fost singura persoană ce propovăduia astfel de „*idei eretice*”. Medicul francez Alain Bombard a ţinut să devină un „*naufragiat de bună voie*” ca să demonstreze că omul poate supravieţui catastrofelor marine, numai să nu se lase cuprins de disperare. Între 19 octombrie şi 23 decembrie 1952, el a traversat Atlanticul la bordul unei plute de cauciuc, pe ruta folosită ulterior şi de expediţiile Ra. În tot acest răstimp, Bombard a băut apă de ploaie, suc stors din peşti sau cantităţi mici de apă marină, s-a hrănit cu planctonul prins cu ajutorul unei plase confecţionate dintr-un ciorap de damă şi cu vietăţile marine prinse pe parcurs. Vorba lui Thor Heyerdahl:

„*17 mai, ziua independenţei Norvegiei. Mare agitată. Vânt prielnic. Azi sunt bucătar şi am găsit pe punte şapte peşti zburători, pe acoperişul cabinei o sepie, iar în sacul de dormit al lui Torstein un peşte necunoscut.*”

Din păcate, aceasta se întâmpla în 1947, înainte ca superpetrolierele să împânzească oceanele şi plajele să se umple cu butelii goale şi ambalaje viu colorate din plastic. Dar douăzeci de ani mai târziu, în 1969, musulmanul Abdullah Djibrine, originar din deşertul Ciadului, care nici măcar nu ştia că marea e sărată, a avut probleme cu purificarea rituală dinainte de rugăciune în momentul când Ra-1 a traversat o zonă poluată cu reziduuri evacuate de pe un tanc petrolier, care pluteau ca nişte bucăţi negre şi uleioase de smoală în jurul ambarcaţiunii. Pentru Bachelard, apa este un simbol al purităţii, deci sintagma „*apa pură*” constituie un pleonasm.

Înainte de a se desprinde din vecinătatea ţărmului african, pe Ra-1 a aterizat un pescăruş. El a fost izgonit de răţoiul aflat la bord, însă peste puţin timp pasărea marină s-a întors cu un întreg stol de surate. Auzind ţipetele lor, Carlo Mauri, fotograful şi operatorul de filmare al expediţiei, a remarcat cu umor:

„*Ştiu ce le-a spus celorlalte păsări pescăruşul alungat. Că a găsit un cuib de pasăre plutitor lângă Capul Yubi.*”

Dacă un călător în timp va dori să refacă drumurile parcurse de Thor Heyerdahl, el va trebui să meargă până în Devonian, ba mai sigur până în Carbonifer, adică într-o perioadă situată la zeci şi sute de milioane de ani după ce pământul a ieşit din ape. Degeaba, din alge şi licheni nu se poate închega o ambarcaţiune. Primele plante arborescente câtuşi de cât trainice au fost speciile primitive de criptogame vasculare, adică ferigile. Jules Verne n-a dorit să rişte. Eroii din „*O călătorie spre centrul Pământului*” au găsit pe ţărmul mării din adâncul planetei o pădurice fosilă formată din trunchiuri de conifere încă nefosilizate. Norocul lor, deoarece cărbunele e mai greu decât apa şi nu pluteşte la suprafaţă.

Înainte să lanseze Ra-1 la apă, biologii le-au explicat exploratorilor că o bucată de stuf scufundată în apă putrezeşte şi se destramă într-un interval de două săptămâni. Thor Heyerdahl remarca glumeţ că experienţa e la fel de grăitoare ca aruncarea unui şurub de fier în apă. Cine vede fărâma de metal lăsându-se la fund, va trage concluzia că marile vase, precum „*Queen Mary*”, nu sunt capabile să plutească. După ce expediţia Ra-1 a eşuat la 1000 km de coasta americană, norvegianul a construit Ra-2, o altă plută de papirus, cu care a reuşit să străbată până la sfârşit cei 6100 km dintre arhipelagul Canarelor şi insula Barbados.

Bachelard spunea, referindu-se la „*Aventurile lui Arthur Gordon Pym din Nanbucket*” de Edgar Allan Poe, că voiajul pe mare „*este în realitate o aventură a inconştientului, o aventură ce se mişcă în noaptea unui suflet*”. O plută purtată de curenţii oceanici urmează marea curgere din natură, nu i se împotriveşte. Ea coboară inertă în adâncurile dintre valuri şi se urcă pe coama lor fără nici un efort. Primitiva ambarcaţiune constituie centrul unui sistem de referinţă absolut, faţă de care toate celelalte repere diurne sunt relative. „*În visele noastre, infinitul este tot atât de profund pe firmament ca şi sub valuri*” - îşi completează Bachelard viziunea asupra imaginaţiei materiei. „*Aici, apa cuprinde cerul. Visul conferă apei sensul patriei celei mai îndepărtate, al unei patrii cereşti.*”

Cu suprafaţa în veşnică mişcare, Oceanul seamănă cu un creier adăpostit de calota craniană a cerului. În vreme ce străbat circumvoluţiunile lichide, călătorii de pe plută efectuează o

introspecţie, o explorare a sinelui. Similitudinea subconştient - noian de ape marine l-a inspirat pe scriitorul polonez Stanislaw Lem când a scris „*Solaris*" şi a imaginat o lume inteligentă, dotată cu capacităţi mimetice şi empatice ieşite din comun, capabilă să întrupeze simulacre modelate după coşmarurile şi amintirile tăinuite ale exploratorilor aflaţi pe orbita circumplanetară. Pornind de la carte, regizorul rus Andrei Tarkovski a reuşit să făurească o capodoperă (1972) şi să dezvolte sugestiile vizuale ale unei lumi străine pulsând vie, inaccesibilă intelectului, însă atât de familiarizată cu visele noastre.

Vorbind despre viziunile acvatice şi marine ale lui Edgar Allan Poe, o reverie materializantă - o reverie care visează materia, Bachelard spunea:

„*În cursul acestei contemplări în profunzime, subiectul capătă şi conştiinţa intimităţii sale. Această contemplare nu este deci o Einfühlung nemijlocită, o fuziune fără nici o reţinere. Ea este mai curând o perspectivă de aprofundare, pentru lume şi pentru noi înşine. Ea ne permite să rămânem la distanţă în faţa lumii. În faţa apei adânci, îţi alegi viziunea; poţi să vezi după voie fundul nemişcat sau apa care curge, malul sau infinitul; ai dreptul ambiguu să vezi şi să nu vezi.*"

Dar, întrucât apele nu numai dezvăluie, ci şi ascund, Bachelard a ţinut să lase ceva nespus, ceva ce putem descoperi doar noi înşine. Reveria transcede spaţiul geometric, ne smulge din gravitaţia realităţii şi ne poartă ca o plută de vise pe tărâmul apelor cereşti, către împlinirea vocaţiei noastre fireşti.

DILEMA LUI BENEDICT AL XVI-LEA

James Herbert Brennan este un scriitor irlandez născut în 1940. În mod obişnuit, preferă să semneze Herbie Brennan, dar a folosit şi diferite pseudonime: Maria Palmer (în cazul romanelor din seria „*Horrorscopes*”), Cornelius Rumstuckle („*Cartea de vrăjitorie*” produsă de moda Harry Potter) etc. În dicţionare apare trecut şi ca J. H. Brennan. La noi, a fost practic necunoscut până în urmă cu vreo doi ani. În 1993, Mihai Dan Pavelescu i-a tradus povestirea „*Călcâiul lui Ahile*”, apărută în suplimentul „*Strict secret*”. În 2008, Editura RAO a început să-i publice „*Cronicile Împărăţiei de Purpură*” (Faerie Wars), într-o ordine uşor schimbată. Primul volum apărut la noi, „*Împăratul de purpură*” (The Purple Emperor, 2004) a fost tălmăcit de Monica Mariana Vlad. Anul acesta (2010), a apărut şi primul volum din serie, „*Războaiele Împărăţiei de Purpură*” (Faerie Wars, 2003), în traducerea Cristinei Petrescu. Vor urma „*Stăpânitorul*” (Ruler of the Realm, 2006) şi „*Domnul Feeriei*” (Faerie Lord, 2007). Iată clasica triadă de lumi: noi (pământenii), cei buni (elfii) şi cei răi (demonii). Întâmplările nu sunt tratate exclusiv în cheie fantastic-eroică, ci cu trimitere la realităţile curente, privite ca un rezultat al unei evoluţii paleoastronautice.

Ideea că oamenii au fost aduşi de pe alte planete reprezintă o obsesie a autorului nostru. În 1998, i-a apărut „*Martian Genesis*”, unde susţine că pământenii provin de pe Planeta Roşie. Deşi poartă numele unuia dintre primii sfinţi irlandezi, Breanainn sau Brendan Călătorul, scriitorul este un adept „*new-age*” prea puţin atras de cele sfinte. Iniţial, a fost membru al grupului „*Frăţia Luminii Interioare*” (Fraternity of the Inner Light), în cadrul căruia a studiat Cabala şi a deprins primele concepte ezoterice. Împreună cu soţia, Jacquie Burgess, sunt cofondatori ai unei

mişcări intitulate „*Ştiinţa sacră*” (Sacred Science). Ulterior, după ce s-a asociat cu Dolores Ashcroft-Nowicki, a intrat în colectivitatea „*Servitorilor Luminii*” (Servants of the Light). A publicat mai multe cărţi despre ocultism, magie, misticism, proiecţii astrale, vrăjitorie, viaţa de după moarte.

După moartea charismaticului papă Ioan Paul al II-lea, conclavul din Vatican l-a ales ca şi succesor pe cardinalul Joseph Alois Ratzinger, originar din Bavaria. Noul pontif şi-a luat numele de Benedict al XVI-lea, lucru care i-a produs scriitorului „*new-age*” o mare surpriză şi o cu totul altfel de celebritate decât şi-ar fi dorit. De ce? În 1977, la 37 de ani, în numărul din septembrie al revistei „*The Magazine of Fantasy and Science Fiction*”, lui Herbie Brennan i-a apărut povestirea „*The Armageddon Decision*” (Decizia cu privire la Armageddon). Netrecută pe coperta publicaţiei, uitată de fani, ea este în prezent universal accesibilă on-line (am putea spune „*urbi et orbi*”) sub forma traducerii italiene: „*Il dilemma di Benedetto XVI*”, pentru că - da, da, da! - personajul principal din această naraţiune apărută în urmă cu 28 de ani este actualul Sfânt Părinte.

În 1978, traducerea italiană a dat titlul unei antologii de proză scurtă SF, o selecţie a celor mai bune povestiri apărute în revista americană în perioada 1976-1977, prezentată şi de Wikipedia în limba română. Alături de textul amintit, ea cuprinde o serie de naraţiuni semnate de nume mai mult sau mai puţin cunoscute ale anticipaţiei tehnico-ştiinţifice: Isaac Asimov (*Friday the Thirteenth*); Alan Dean Foster (*Him*); Hilbert Schenck (*Three Days at the End of the World*); Raylyn Moore (*Getting Back to Before It Began*); Manly Wade Wellman (*Where the Woodbine Twineth*); James Michael Reaves (*Shadetree*); Haskell Barkin (*Time is Money*); Stephen Tall (*The Man Who Saved the Sun*).

Tot ca o coincidenţă uimitoare, se aminteşte faptul că volumul italian din colecţia „*Urania*” a apărut în 26 martie 1978, cu câteva luni înainte de alegerea cardinalului Carol Woytila ca Suveran Pontif, predecesorul lui Benedict al XVI-lea. Chiar şi acest din urmă eveniment a fost anticipat în 1968, deci fix cu un deceniu înainte să se întâmple. Este vorba de filmul „*În pantofii*

Pescarului” (The Shoes of the Fisherman), cu Anthony Quinn în rolul principal, unde cardinalii îl aleg pe primul papă din Răsăritul Europei, Kiril Lakota, un episcop ucrainean (ţară vecină cu Polonia) surghiunit în Siberia, bun cunoscător al tradiţiilor evreieşti. Carol? Kiril?

Lanţul de potriviri nu se opreşte aici, noul cap al creştinătăţii din superproducţia americană îşi alege numele de Luca I, la fel ca în mult mai târziu scrisul „*Îngeri şi demoni*” (Angels and Demons, 2000) de Dan Brown (toată lumea se inspiră de undeva, precum bine se zice în Ecclesiastul 1:9 : „*nimic nu e nou sub soare*”). Personajul din film (primul suveran pontif originar din răsărit) şi-a explicat astfel opţiunea: numele e menit să reflecte intenţia de a oferi o conciliere simbolică între ştiinţă şi religie (indiciile arată că evanghelistul Luca, discipolul apostolului Paul, a fost medic).

În „*Dilema lui Benedict al XVI-lea*”, Sfântul Scaun se află la Geneva, de parcă profeţia lui Malachia (un alt sfânt irlandez) s-ar fi împlinit deja şi Cetatea Eternă ar fi fost distrusă. Armageddonul (nume ebraic: Muntele Megiddo) reprezintă locul unde „*Apocalipsa lui Ioan*” 16:16-19 proroceşte că va avea loc bătălia finală dintre oştile dumnezeieşti şi cele ale Necuratului. În povestirea lui Herbie Brennan, câmpul de luptă se va muta în regiunea oraşului Anderstraad, un fel de Bruxelles „*avant la lettre*”. Antihristul este dictatorul fascist Victor Ling, care a preluat puterea şi deţine controlul marelui oraş. Singurul care i-ar putea opri ascensiunea este Papa, prevenit printr-o viziune, dar care se îndoieşte de claritatea ei, pentru că ea ar putea fi atât un mesaj divin cât şi o halucinaţie oarecare. În mod paradoxal, în loc să apeleze la experienţa şi intuiţia unui confesor sau la rugăciunile unui călugăr cu viaţa fără de păcat, cum ar fi obişnuit, Papa acţionează în stil „*New Age*” şi îl trimite pe cardinalul Orsini după cel mai celebru medic psihiatru din epocă: doctorul Steinmann, top-şoc: un medic evreu, la fel ca şi Sigmund Freud.

Decorul este descris plauzibil. Principalele clădiri ale papalităţii au fost reconstruite aidoma în „*Noul Vatican*” situat pe malul lacului Geneva („*poate cu un exces de marmură*”), dar Capela Sixtină pare lipsită de farmec fără celebrele fresce ale lui

Michaelangelo. Deşi s-a mutat în Ţara Cantoanelor, paza nu e asigurată de binecunoscuta gardă elveţiană, ci de legionarii romani, iar postul de radio Vatican a fost înlocuit de televiziunea holografică. Vraja teleportării fantastice în timpul viitor este ruptă de apariţia şi utilizarea unei maşini Rhamboid fabricate în Germania, folosite pentru... diagnosticarea psihiatrică. Ea, precum se obişnuia în SF-ul anilor '30, are multe cadrane, două căşti din care spânzură sârme, bâzâie şi trebuie reglată cu multă atenţie. Principalul rezultat îl constituie faptul surprinzător că bătrânul Papă a fost deja investigat cu metoda Rhamboid, dar cardinalii au dorit să fie siguri şi de aceea au cerut opinia încă unui specialist, care să nu fie catolic.

Obiectivitatea dublului demers de diagnosticare poate fi pusă sub semnul îndoielii de faptul că Sara, fata de 17 ani a doctorului Steinmann, a participat la o manifestaţie împotriva lui Victor Ling şi a fost ucisă, aspect cunoscut de cardinalul Orsini. În fine, toate semnele arată că hotărârea a fost luată, iar Armageddonul, atacul împotriva Anderstraadului, va deveni o realitate. „*Indiferent dacă este sau nu Antihristul, sunt convins că Victor Ling este un om rău*”, îi mărturiseşte înaltul prelat psihiatrului transformat ad-hoc în conspirator.

Povestirea vizează două aspecte morale:

1. Este oare cinstit să fim conduşi de politicieni care suferă de diferite boli şi astfel pot fi manipulaţi de anturajul lor?

2. Lupta de la Anderstraad va fi declanşată în urma a două mărturii subiective şi mincinoase. În acest caz, dilema cititorului poate fi formulată astfel: „*bătălia finală*” va fi între Bine şi Rău sau între un Rău mai mic şi un Rău mai mare?

Dacă am răspunde la aceste întrebări, aici şi acum, ar însemna că, la rândul nostru, am încerca să-l manipulăm pe cititor. Să ne amintim însă de unde provine îndoiala. Ea este o reacţie raţională naturală, deviată cu îndemânare de către cei interesaţi să submineze anumite certitudini. Oricine se lasă manevrat de alţii nu scapă de responsabilitatea alegerii. Când este vorba să ia o decizie importantă, fiecare om decide singur şi, implicit, îşi asumă consecinţele rezultate. Fiecare dintre noi este responsabil, dar nu

numai pentru propria evoluţie, ci şi pentru felul cum acceptă să se dezvolte grupul social din care face parte: „*gaşca*”, echipa, comunitatea, cartierul, tribul, partidul, naţiunea. În sociologie, viitorul reprezintă rezultanta tuturor hotărârilor luate de membrii unei societăţi. „*Dilema lui Benedict al XVI-lea*”, decizia de a declanşa „*bătălia finală*”, ne afectează pe toţi şi ar trebui să fie problema de conştiinţă a fiecăruia dintre noi.

PRE-CARITATE

În vremuri de criză (sau de tranziţie), rolul politicii e să redistribuie raţional resursele existente, astfel încât să atenueze cât mai mult posibil efectele provocate de lipsuri şi sărăcie. Cetăţeanul român îşi numără banii şi-i adună la ciorap, lună de lună, ca să aibă de unde plăti scumpirile de carburanţi din miez de iarnă, într-o vreme când ţiţeiul din Irak se revarsă nestingherit în uriaşele petroliere adunate la gura Golfului Persic, valutele coboară ca pe pârtie şi leul greu se pregăteşte să înfulece patru zerouri din sumele afişate în galantare. În mod paradoxal, deşi guvernanţii se mândresc cu o creştere economică fără precedent, ne pregătim să plătim, dintr-un viitor salariu de doar câteva sute de lei, o mulţime de accize, plus 20 lei ca să ţinem un telefon în casă, alţi 20-30 lei pentru abonamentul la TV prin cablu, alţi zeci de lei pentru lumină, gaz, apă, încălzire.

Atunci de unde să scoatem resursele pentru cultură, pentru hrana sufletească? Din cele 9 procente plătite ca TVA la fiecare carte cumpărată? Banii aceia sunt necesari pentru altceva: focuri de artificii, afişe electorale, laptopuri aruncate în maşini luxoase cu girofar, kitschuri monumentale ridicate să le facă în ciudă ungurilor ardeleni.

Pentru încă multă vreme, activitatea editorială va rămâne o întreprindere sinucigaşă. Nici măcar afacerile de succes din Occident nu vor avea şanse de izbândă. Volumul VI din Harry Potter, preconizat să fie lansat în iunie, va costa cel puţin 60-70 de lei. Noua ediţie din Stăpânul inelelor va depăşi suta. Iar lumea, în ciuda sărăciei, aţâţată de televiziunile comerciale, care au început să prezinte filmele turnate după aceste cărţi, va strâmba din buze sau va da buzna în biblioteci să le caute. În zadar.

Bibliotecile publice reprezintă nişte instituţii aflate în slujba unei comunităţi. Ele au fost născocite ca să procure, să păstreze şi

să ofere împrumut, pe un anumit termen, gratuit, lucrări destinate deconectării, instruirii, informării, educării locuitorilor. Dar, întocmai ca şi învăţământul sau asistenţa medicală, în loc să fie lăsate să-şi vadă de rostul lor firesc, ele sunt tratate de guvernanţi ca nişte nedorite fiice risipitoare, mari devoratoare de fonduri.

Nu-i adevărat că nu sunt bani. Ori de câte ori cumpărăm un covrig, facem plinul la maşină, tragem apa în baie, aprindem lumina ori bem un pahar de vin, contribuim cu nişte procente la visteria statului. Fondurile astfel adunate sunt însă prost (cuvânt ales ca să nu spunem: rău-intenţionat) administrate. În vreme ce hambarele ţăranilor gem de grâne, noi importăm cereale. Fabricile de medicamente, de îngrăşăminte, industria petrochimică pier în umbra comisioanelor. Am ajuns să aducem până şi pământ de flori din străinătate.

În fapt, cinismul autorităţilor prinse cu cioara vopsită şi-a aflat motivaţia: ce sens are să înnoieşti băncile din şcoli, să investeşti în sănătate sau să încurajezi artele şi literele, când cetăţeanul - nerecunoscătorul! - preferă să plece în străinătate, să-i îmbogăţească pe patronii de acolo şi să rămână şi el cu un câştig substanţial?

Doborâţi de greutăţile din ziua de azi, puţini se mai gândesc la cea de mâine. Viitorul? Ce poate urma după o scădere a populaţiei cu 1,5 milioane de oameni în doar 10 ani de zile? Cultura? Ce pretenţii să ai de la o ţară în care analfabetismul începe să cuprindă zonele rurale şi mahalalele marilor oraşe. Credinţa, nădejdea, iubirea? *Doamne! Ne iartă greşalele noastre precum şi noi iertăm greşiţilor noştri.*

Există totuşi voci nemulţumite, care încearcă să se facă auzite. Marile ziare au început o campanie menită să pună piciorul în uşile pe care autorităţile ar dori să le vadă ferecate cu zece lacăte. De ziua greviştilor ceferişti (15 februarie), Adevărul literar şi artistic a publicat o parte din memoriile doamnei Angela Popescu-Brădiceni, directoarea fostei Biblioteci Centrale de Stat, azi Biblioteca Naţională a României.

Spre deosebire de alte naţii, precum americanii ori chiar vecinii noştri unguri, principala bibliotecă din ţară n-are nici în

ziua de azi un sediu stabil, dotat cu cele necesare, care să cuprindă la un loc toate colecţiile existente.

Ea a fost găzduită mai întâi (1955) în Palatul de Justiţie, local de unde s-a mutat în 1957 în Palatul Bursei. Între 1955 şi 1989, instituţia a dispus de 59 de locaţii, pe care a trebuit să le abandoneze sau să le schimbe pe măsură ce deveneau insalubre. Mai mult decât de oricare dintre cititori, colecţiile au fost distruse de repetatele mutări ale cărţilor dintr-o parte într-alta a Bucureştilor, din subsolurile Casei Scânteii în forturile dezafectate şi inundate ale armatei, dintr-un cinematograf dezafectat (pentru că nu mai prezenta siguranţă pentru spectatori) în clădirea care adăpostea administraţia Pieţei Crângaşi, din centrul capitalei în grajdurile din Popeşti-Leordeni.

După cutremurul din 4 martie 1977, s-a pus problema construirii unei clădiri adecvate. Amplasată în Centrul Civic construit de Nicolae Ceauşescu, ea a fost înălţată în stil hei-rupist şi ar fi urmat să fie inaugurată în 1 iunie 1990. Revoluţia a împiedicat finalizarea proiectului. De atunci au trecut 15 ani, fără a se realiza vreun progres cât de cât vizibil, deşi între timp la cârma ţării s-au aflat un fost director de editură şi un profesor universitar. De ce vă minunaţi? Ne aflăm în ţara Meşterului Manole, unde, peste noapte, ca urmare a pariului dintre un politician şi un magnat, s-au înălţat 400 săli de sport şi câteva stadioane! Cine şi când va miza un alt automobil Mercedes pentru a aduna sub un acoperiş tot ceea ce literele româneşti şi-ar dori să păstreze pentru viitor?

Există unele speranţe. Nu de mult, în pagina de cultură a „*Adevărului*”, ediţia de sâmbătă, 26 februarie 2005, doamna Mona Muscă anunţa debutul unei „*campanii sexy*”, menite să trezească interesul tinerilor pentru lectură. Cu ajutorul unor bani primiţi de la Banca Mondială, se va încerca informatizarea a 300 de biblioteci din ţară (probabil cele municipale şi orăşeneşti). Însă Biblioteca Naţională va rămâne în continuare o problemă, imposibil de rezolvat în lipsa unor fonduri private. Doamna ministru a declarat că intenţionează să se ducă la fiecare mare bancher şi să îi prezinte avantajele implicării în proiecte culturale,

nişte vehicule excepţionale pentru „*vizibilitatea, publicitatea şi onorabilitatea oamenilor de afaceri*”.

„*Nu mă simt deloc jenată să cer bani pentru cultură*”, a declarat doamna Mona Muscă.

Dar caritatea nu se numără printre virtuţile bancherilor.

Nu-mi place să cobesc, dar se pare că bibliotecile, singurele lăcaşuri de civilizaţie şi cultură accesibile pentru pătura tot mai numeroasă a sărăcimii noastre, sunt condamnate să rămână etern într-o stare de Pre-Caritate.

PRE-GĂTIRE

Genetica a început să tulbure tot mai mult istoria. Etologul Konrad Lorenz susţinea că unele rase de câini provin din lupi, iar altele din şacalul auriu. Investigaţia genetică a stabilit, fără putinţă de tăgadă, că toţi câinii au unul şi acelaşi strămoş, infirmând teoria atât de dragă marelui savant. De anul trecut ştim că atât pechinezul cât şi marele dog german provin dintr-o specie de lup asiatic.

O echipă de cercetători italieni de la universitatea din Pisa a început să studieze osemintele a 50 dintre membrii familiei de Medici din Florenţa. Din oase, se va extrage ADN-ul, care va fi analizat cu atenţie. Oamenii de ştiinţă vor încerca să întocmească portretele lor tridimensionale, să afle bolile de care au suferit şi cauza decesului. De asemenea, se va urmări felul în care a fost transmisă informaţia genetică la copiii naturali. Analizele se vor face cu ajutorul unui laborator mobil, deplasat la faţa locului, pentru a reduce deranjul şi stricăciunile la minimul posibil.

Descendenţii amerindienilor i-au dat în judecată pe savanţii care au descoperit un schelet de acum 9000 de ani. Ele au socotit că studierea rămăşiţelor reprezintă o profanare a „*spiritelor strămoşilor*”. Rămăşiţele umane au fost descoperite în 1996, lângă Kennewick (statul Washington) şi prezintă caracteristici diferite de cele ale băştinaşilor americani contemporani. El n-are trăsături mongoloide, ci seamănă mai degrabă cu ainuşii din Japonia şi Kamceatka, o populaţie albă, bărboasă, de statură mică, lucru care susţine ipoteza că America a fost populată în mai multe valuri, venite din direcţii diferite. În momentul de faţă, „*omul de Kennewick*” este găzduit la Muzeul Burke, din cadrul University of Washington din Seattle.

Nişte extremişti evrei au angajat o echipă de geneticieni ca să găsească diferenţele dintre codurile genetice ale izraelienilor şi

palestinienilor. Rezultatele i-au dezamăgit. Pentru că arabii şi evreii sunt neamuri semite înrudite (Moise n-a putut călca pe Pământul Făgăduinţei deoarece şi-a luat o soţie arabă), ei vorbesc limbi asemănătoare şi au coduri genetice aproape identice. Oricât şi-ar dori unii sau alţii, nu se poate face o distincţie clară între ADN-ul locuitorilor de pe malul Iordanului şi verii lor din deşert.

În 1991, guvernul rus a anunţat că la Ekaterinburg s-a descoperit mormântul comun în care fuseseră aruncaţi ţarul, ţarina şi restul familiei. În 1994, s-a făcut şi o primă analiză genetică, pentru stabilirea sexelor. Ea a fost efectuată de medicul britanic Peter Gill şi rusul Pavel Ivanov de la Institutul Engelhardt din Moscova. Rezultatele au fost publicate în Nature Genetics şi arătau că osemintele prelevate proveneau de la un bărbat, o femeie şi trei fete. Probele prelevate au fost reexaminate anul acesta şi comparate cu ADN-ul păstrat de degetul mumificat al sorei ţarinei. Surpriza a fost totală, cele două secvenţe sunt absolut diferite.

Un simplu test genetic ar putea lămuri o parte dintre misterele Revoluţiei din 1989. Mulţi spun că bărbatul îngropat în cimitirul Ghencea militar ar fi avut ochi albaştri şi n-ar fi fost decât o sosie a lui Nicolae Ceauşescu, care a fugit în Cuba, unde poate că trăieşte şi acum. În mod interesant, dacă pe vremuri cunoscutele tablouri unde Conducătorul iubit avea o singură ureche au fost retuşate, ca să i se vadă amândouă şi să nu zică lumea că-i „*într-o ureche*”, celebra fotografie a omului împuşcat la Târgovişte a rămas neschimbată şi ne-a fost arătată de mai multe ori până acum, lăsându-ne cu o nedumerire soră cu batjocura.

Aşadar, vedeţi, nu putem lăsa genetica să ameninţe România. Dacă institutele de cercetare ar dispune de fondurile necesare, atunci o bună parte dintre miturile noastre dragi ar fi date peste cap. Ce s-ar întâmpla dacă s-ar dovedi că Basarab Întemeietorul a avut o pată mai întunecată în locul unde se termină coloana vertebrală? Desigur, vina poate cădea pe familiile princiare, care se căsătoreau din raţiuni politice, ca să încheie alianţe militare şi zămisleau copiii ce preluau trăsături genetice de la soţi proveniţi din diferite părţi ale lumii.

Genetica sfidează sfintele mitologii naţionale, unitare, independente şi de sine-stătătoare. De pe plăcile de sticlă vărgate cu mici linii paralele se vede o altă realitate decât cea înfăţişată în unele manuale de istorie. Din subtilele analize genomiale rezultă că oamenii s-au iubit, uneori în pofida stării sociale, etniei, rasei, vârstei, cutumelor sau intereselor politice şi au zămislit copii, copii frumoşi şi dragi tuturor, pe care i-au crescut cu credinţa că măcar ei vor trăi în pace şi bună înţelegere.

Genetica promovează prefacerea.

PRE-PARAT

În 7 decembrie 2008, canalul de televiziune TNT a difuzat cel de-al treilea film din seria „*Bibliotecarul*” (The Librarian): „*Blestemul pocalului lui Iuda*” (The Curse of the Judas Chalice). Primele două episoade au fost transmise de mai multe ori şi de televiziunile noastre, aşa că figura lui Flynn Carsen (interpretat de Noah Wyle) ne este multora familiară.

La început, în „*Misiunea pentru găsirea lăncii*” (Quest for the Spear, 2004), multilicenţiatul şi veşnicul student Flynn este angajat la Biblioteca Metropolitană din New York, o instituţie în subsolurile căreia sunt adăpostite şi păzite ca ochii din cap o bună parte dintre obiectele magice cu puteri deosebite din istoria umanităţii. Unele dintre ele, precum suliţa împăratului Constantin, în lama căreia a fost fixat unul dintre cuiele cu care Iisus Hristos a fost pironit pe cruce, au fost secţionate în trei bucăţi, plasate în diferite părţi ale Pământului, cât mai îndepărtate, pentru ca ticăloşii dornici să-şi instaureze dominaţia absolută asupra tuturor popoarelor să nu intre în posesia ei. Atât criticii, cât şi publicul au considerat că filmul reprezintă o parodie a aventurilor de tip Indiana Jones şi au savurat spectacolul ca atare. Firul aventurii a fost reluat după doi ani cu „*Întoarcerea la Minele regelui Solomon*” (Return to King Solomon's Mines, 2006), o goană de la un capăt la celălalt al Africii după o altă comoară magică, de această dată o carte atotputernică, capabilă să poruncească spiritelor malefice şi să întoarcă roata istoriei.

Ultimul episod ne priveşte direct, deoarece unele scene se desfăşoară chiar în România, de unde provine şi personajul malefic: profesorul de istorie Lazlo de la Universitatea din Bucureşti. Evident, calul de bătaie e singurul nostru produs credibil de export: contele Dracula. Oricât vă veţi distra privind stângăciile unui James Bond „*de bibliotecă*”, trebuie să ştiţi că

intriga porneşte de la o premisă falsă. Scenaristul Marco Schnabel a încercat să ne vândă ideea că pocalul de argint ce asigură nemurirea vampirilor, un fel de revers al Sfântului Graal, ar fi fost făurit din cei treizeci de arginţi primiţi de apostolul care l-a trădat pe Mântuitor (Matei 26:15).

„*Noul Testament*" însă ne povesteşte altceva. În Vinerea Patimilor, Iuda s-a căit şi a încercat să înapoieze preoţilor banii primiţi ca recompensă pentru trădare (Matei 27:3). Cum aceştia nu i-au primit, i-a aruncat în Templu, apoi s-a dus şi s-a spânzurat (Matei 27:5). În „*Faptele Apostolilor*" se spune că „*a căzut cu capul înainte, a crăpat pe la mijloc şi i s-au vărsat toate măruntaiele*". (Fapte 1:18). În urmă cu câţiva ani (aprilie 2006), a stârnit mare senzaţie o scriere apocrifă, numită „*Evanghelia după Iuda*", după ce canalul National Geographic i-a dedicat un documentar. În ea scrie că Iisus Hristos i-ar fi cerut personal lui Iuda să-l dea pe mâna romanilor. Textul redactat în limba coptă se termină exact cu scena vânzării, fără să precizeze soarta vânzătorului. Lucrarea a fost cunoscută, citată şi condamnată de Biserică încă în Evul Mediu, dar o copie a ei a fost descoperită abia în 1970 şi ignorată vreme de încă trei decenii.

Dar, vorba detectivilor, să ne reîntoarcem şi să urmărim traseul urmat de „*preţul sângelui*". De această dată, toate sursele coincid, banii au fost folosiţi pentru achiziţionarea unui teren, nici vorbă să fie topiţi şi transformaţi într-un pocal: „*Iar arhiereii, luând banii, au zis: Nu se cuvine să-i punem în vistieria templului, deoarece sunt preţ de sânge. Şi ţinând ei sfat, au cumpărat cu ei Ţarina Olarului, pentru îngroparea străinilor. Pentru aceea s-a numit ţarina aceea Ţarina Sângelui, până în ziua de astăzi.*" (Matei 27:6-8). De asemenea, citim în „*Faptele Apostolilor*": „*Deci acesta a dobândit o ţarină din plata nedreptăţii* [...] *şi s-a făcut cunoscută aceasta tuturor celor ce locuiesc în Ierusalim, încât ţarina aceasta s-a numit în limba lor Hacheldamah, adică Ţarina Sângelui*". (Fapte 1:18-19). Proorocii Ieremia şi Zaharia profeţiseră anterior în „*Vechiul Testament*": „*Şi au luat cei treizeci de arginţi, preţul celui preţuit, pe care l-au preţuit fiii lui Israel, şi i-au dat pe Ţarina Olarului după cum mi-a spus mie Domnul*" (Matei 27:9-10).

O idee şi mai ciudată din filmul regizat de Jonathan Frakes („*primul ofiţer*” de la bordul lui NGC Enterprise din serialul „*Star Trek TNG*”) este faptul că foştii kaghebişti caută trupul lui Dracula la Mănăstirea Snagov, apoi îl găsesc undeva în munţii Carpaţi şi îl transportă dincolo de Ocean, în sudul Statelor Unite, ca să-l resuscite acolo cu sângele din potirul blestemat şi să-i încredinţeze conducerea unei armate invincibile de zombi (ca-n „*Piraţii din Caraibe*”), pentru a reface Uniunea Sovietică. Eforturile lor sunt zădărnicite de Simone Renoir (Stana Katic), ea însăşi vampiriţă, dar una aflată alături de forţele Binelui. Ea este gardiana secretului legat de Iuda şi-l cheamă în ajutor pe Bibliotecar în momentul când vede că răufăcătorii se apropie prea mult de dezlegarea enigmei.

Vă lăsăm să vedeţi filmul şi amintim doar un deliciu pentru iubitorii benzilor desenate: pe situl *www.tnt.tv* se poate răsfoi şi citi on-line un album de 80 de pagini, destul de asemănător. Există o serie de deosebiri, mai mult sau mai puţin esenţiale. De exemplu, vaza în care a fost ascunsă piatra filosofală e aici statueta de porţelan a unui împărat chinez; Andre, şoferul de taxi din New Orleans, e mult mai tânăr; întrevederea cu Judson n-are loc la frizerie; în cimitir, eroii se întâlnesc cu *fan-club*-ul romanelor scrise de Ann Rice, iar în final, Bibliotecarul fuge să îndeplinească încă o misiune, salvarea unui ou de balaur descoperit în Papua - Noua Guinee.

În concluzie, iată iarăşi un talmeş-balmeş despre ţara noastră, servit pe micul ecran la nivel global, câtorva milioane de telespectatori. Legenda lui Dracula a fost o găselniţă cât se poate de nimerită în 1989, când Ceauşescu a fost înfăţişat în chip de vampir, deoarece ne ţinuse un deceniu fără lumină, căldură şi mâncare. Fusese cu adevărat, vorba prefectului Tipătescu din „*O scrisoare pierdută*”: „*unul care suge sângele poporului*”. Poate că povestea s-ar fi terminat odată cu execuţia de la Târgovişte, dacă n-ar fi fost dispariţia misterioasă a cadavrelor celor împuşcaţi şi succesiunea de mineriade din perioada 1990-1999, fapte ieşite din comun, dovedind că este ceva putred la nord de Dunăre.

Dacă scenaristul ar fi cunoscut mai bine obiceiurile noastre, probabil că ar fi propus ca transmisiunea filmului să fie devansată cu o săptămână, în ziua de Sfântul Andrei. Astfel producătorii ar fi profitat de dubla semnificaţie a momentului, deoarece el a avut şi o încărcătură politică substanţială: tocmai atunci s-a nimerit să se organizeze alegerile pentru noul nostru Parlament. Oricare va fi programul de guvernare al viitorului guvern, el va avea o prioritate pe plan extern, va trebui să convingă lumea că „*Dracula*” s-a făcut praf şi pulbere, străpuns cu o aşchie din pomul de care s-a spânzurat Iuda, precum ticălosul din ultima parte a seriei „*The Librarian*”.

PRE-SUPUNERE

Ani de-a rândul, literatura S.F. a fost socotită drept un instrument de bază pentru educarea ateistă a tineretului. În mod paradoxal, Editura Politică a scos în anii '80 o serie de antologii, printre care şi una pe această temă, volum ce cuprindea povestiri care nu puneau defel în discuţie credinţa, ci mai degrabă urmările fanatismului şi ale bigotismului religios; lucruri pe care, de altfel, au trebuit să le înfrunte toţi profeţii, indiferent de religia propovăduită.

John Ronald Reuel Tolkien, în amplul său eseu „*On Fairy Stories*”, susţine că întrucât a fost creat „*după chipul şi asemănarea Creatorului*”, omul este el însuşi un mic creator, un sub-creator, capabil să genereze lumi imaginare, care devin viabile doar în măsura în care ele induc în iubitorul de artă acea participare sufletească pe care profesorul englez o numeşte „*credinţă secundară*”. Da, demonstrează Tolkien, pentru a construi prin fantezie un alt univers şi a-i da viaţă, e nevoie de credinţă.

Peste aceeaşi dilemă a dat şi filozofia marxistă, în numele căreia s-a încercat îndepărtarea maselor de religie, citându-se greşit o frază a lui Marx, în care se spunea că „*religia constituie opiul popoarelor*”. Dar în vremea respectivă, opiul nu era folosit pentru producerea unor stări de graţie, pentru îmbătarea simţurilor, ci drept analgezic. „*Laudanum*”-ul, tinctura de opiu, era un medicament foarte scump pentru calmarea durerilor, pe care oamenii din popor nu şi-l puteau permite, de aceea ei apelau la Dumnezeu să le aline suferinţele. Însuşi marxismul, în forma promovată de revoluţia bolşevică, cuprindea elemente mesianice, credinţa în faptul că binele adus de comunism va învinge răul produs de capitalism şi oamenii vor trăi mai bine într-un viitor luminos, în care fiecăruia i se va lua după puteri şi i se va da după nevoi.

Destrămarea acestui vis frumos, în care n-au crezut doar părinţii noştri, ci şi intelectuali de marcă de pe tot cuprinsul globului, s-a produs violent, adăugând noi dureri celor pe care susţinea că le alină. Poate nu întâmplător, perioada comunistă a favorizat apariţia celor mai cutremurătoare romane de avertisment, începând cu Zamiatin (*Noi*, 1922), continuând cu Huxley (*Minunata lume nouă*, 1932), Orwell (*O mie nouă sute optzeci şi patru*, 1949), Bradbury (*451 grade Fahrenheit*)...

Din păcate, nimeni nu ştie ce se va întâmpla (iar Lucian Ionică susţine într-o povestire, „*Grijă părintească*”, că dacă am şti însăşi această informaţie ar modifica instantaneu viitorul). Deşi se pot calcula evenimente astronomice şi elabora prognoze pe baza unor legi fizice ori sociale, iar meteorologia tinde să devină o ştiinţă exactă, restul rămân doar simple presupuneri. Psihoistoria e încă doar o născocire asimoviană. Unii pun la îndoială chiar faptul că Dumnezeu ar fi atotştiutor şi, prin urmare, că ar putea lămuri taina ce ascunde lucrurile şi întâmplările ce vor veni. Să argumentezi că Dumnezeu ştie, dar nu spune, e o contradicţie în termeni. Evreii din timpul Regilor, precum Saul (1 Samuel 28:7-19), încă mai cereau sfatul sufletelor morţilor şi, paradoxal, au ajuns să-i redescopere pe proorocii ignoraţi câtă vreme trăiseră în preajma lor. Mântuitorul ştia că va fi răstignit şi şi-a acceptat soarta, deşi iniţial ceruse să n-aibă parte de „*paharul acesta*” (Matei 26:39). Discipolii lui Mahomed au tranşat sec problema cognoscibilităţii viitorului: „*Inşallah!*”, adică „[Facă-se] *voia Domnului!*”

Urmărind şirul exemplelor pomenite mai sus, s-ar părea că între cunoaşterea viitorului şi credinţă ar există o relaţie de proporţionalitate inversă: cu cât omul ar afla mai multe despre ceea ce urmează să i se întâmple, cu atât el ar trebui să fie mai necredincios. Se pot aduce însă suficiente exemple că lucrurile nu stau aşa: de multe ori, oamenii, deşi ştiau ce-i aşteaptă, au ales de bună voie să se sacrifice crezând ca urmaşii lor o vor duce mai bine. Şi-apoi, legile naturii, relaţiile care pot fi definite şi descrise matematic, operează cu mărimi cantitative. Cum să stabileşti o legătură între cognoscibilitate şi sentimentul religios, câtă vreme

nu s-a inventat încă aparatul care permite cântărirea cantităţii de credinţă din sufletul omului?

Presupunerile pe care şi le face oricare persoană când ajunge într-un punct de răscruce, unde tare bine i-ar prinde să cunoască ce s-ar întâmpla dacă ar lua-o într-o parte sau alta (şi câte astfel de situaţii apar într-o viaţă de om!), pot conduce spre o supunere prost-înţeleasă, spre acceptarea unei soluţii de minimă rezistenţă, dar pot constitui şi o raţiune pentru răzvrătire, pentru a rezista în faţa unor presiuni menite să dezumanizeze omul şi să şi-l aservească. Menirea literaturii e să evidenţieze faptul că, în astfel de situaţii, rolul hotărâtor îl are sufletul omului.

Credinţa reprezintă înainte de toate legătura directă între om şi Creator, fie el Dumnezeu ori doar un artist înzestrat cu har. Geneza, de orice natură sau mărime ar fi ea, ordonează haosul şi umple neantul, stabileşte ceea ce Tolkien numeşte atât de sugestiv „*interconexiunile ascunse ale realităţii*”, valabilităţi universale care se revelează în timp omului, legităţile pe baza cărora funcţionează lumea. Omul poate alege să le respecte şi să tragă foloase de pe urma lor sau să le ignore şi, încetul cu încetul să-şi piardă sufletul, fiinţa şi raţiunea de a exista.

Literatura de anticipaţie creează lumi secundare, universuri paralele, unde acţionează legităţi stranii, tocmai pentru a transmite cititorului raţiuni şi sentimente menite să-l ajute în înţelegerea realităţii imediate. Din supuneri şi presupuneri, science-fictionul generează transpuneri, oferind cititorului o dimensiune în plus, o vedere din înălţime, ce generează „*vertijul intelectual*”, „*the sense of wonder*”, „*minunarea*” rudă bună cu credinţa, cu extazul mistic, cu starea de iluminare. La urma urmei, acesta este rostul adevăratei arte, să-l reunească pe om cu Dumnezeu.

NOTA AUTORULUI

M-am născut în 17 aprilie 1964. Tata m-a trecut în actele de stare civilă eliberate de Sfatul Popular al oraşului Timişoara ca *Györfi György*. Am fost botezat cu numele sfântului martir care ne-a dat şi patronimul familiei. „*Györfi*” vine de la „*György fia*”, adică „*fiul lui Gheorghe*”. Mi s-a povestit că acest nume revine întotdeauna primului născut, obicei pe care l-am perpetuat şi sper să fie păstrat de urmaşii mei. Naşii de botez mi-au fost un unchi şi o mătuşă, *Géza* şi *Júlianna*, fratele şi sora mai mare a mamei. Târziu, când am fost miruit, am cerut o copie după actul de botez şi am constatat cu surprindere că bătrânul „*părinte Fritzi*” (preotul paroh canonic *Frigyes Iván*) îmi trecuse numele în registrul naşterilor nici româneşte, nici ungureşte, ci sub forma latinească: *Georgius*. Şi mi s-a părut corect din punct de vedere catolic. Deoarece la primirea sacramentului mirului l-am ales ca sfânt protector pe „*Il Poverello*”, „*Sărăcuţul*” Francisc din Assisi, am optat să semnez cu aceste două nume alăturate toate articolele cu subiecte referitoare la credinţă şi religie. Textele alese au apărut iniţial în diferite reviste, majoritatea în „*Pro-Scris*” (fondator: Cătălin Ionescu) şi „*Caiete Silvane*” (redactor-şef: Daniel Săuca). „*Pre-Supunere*” reprezintă primul volum în care am grupat astfel de scrieri.

Pace şi bineţe!

Franciscus Georgius

CUPRINS